

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः ६९ ।

ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

मूल्यं रूपकं द्वयम् रु (२)

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः ६९ ।

ईश्वरप्रोक्तं

ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

६७

एतत्पुस्तकं

वे० शा० रा० रा० गोखले इत्युपाह्वैर्गणेशशास्त्रिभिः
संशोधितम् ।

तच्च

रावबहादुर इत्युपपदधारिभिः

‘ गंगाधर बापूराव काळे ’

जे. पी.

इत्येतैः

पुण्याख्यवत्सने

श्रीमन् ‘ महादेव चिमणाजी आपटे ’

इत्यभिधेयमहाभागप्रतिष्ठापिते

आनन्दाश्रममुद्रणालये

आयसाक्षरैर्मुद्रयित्वा

प्रकाशितम् ।

द्वितीयेयमङ्कनावृत्तिः ।

शालिवाहनशकाब्दाः १८७३ ।

ख्रिस्ताब्दाः १९५२ ।

(अस्य सर्वेऽधिकारा राजशासनानुसारेण स्वायत्तीकृताः) ।

मूल्यं रूपकद्वयम् (२) ।

श्रीगणेशाय नमः

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

अस्मिञ्श्रीमज्ज्ञानार्णवतन्त्रे प्रतिपटलान्तर्गत-

विषयाणामनुक्रमः ।

पटलानि	विषयाः	पृष्ठाङ्काः
वच १ प्रथमपटले-	स्वरूपज्ञेयमात्रम्	१-३
२ द्वितीयपटले-	प्रातःकृत्यमारभ्य स्नानादिसंध्यामण्ड- पूजामूढुद्धिभूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठ्यादि- षडङ्गमातृकान्यासषडङ्गमुद्राः ...	३-८
३ तृतीयपटले-	अन्तर्यागः ...	८-११
४ चतुर्थपटले-	पीठशक्तिप्रेतसिंहासनपूजासिंहासनम- न्त्रावाहिन्यादिमुद्रायुधमुद्रादि ...	११-१७
५ पञ्चमपटले-	आरात्रिकपञ्चरत्ननवरत्नेश्वरीनीराजन मन्त्रचक्रमुद्रानैवेद्यधूपदीपमन्त्रनित्यहो- मबलिदानानि ...	१७-२०
६ षष्ठपटले-	पूर्वसिंहासनम् ...	२०-२३
७ सप्तमपटले-	दक्षिणसिंहासनम् ...	२३-२४
८ अष्टमपटले-	पश्चिमसिंहासनम् ...	२५-२६
९ नवमपटले-	उत्तरसिंहासनमाग्रायाश्च ...	२६-३१
१० दशमपटले-	करशुद्धिविद्याचतुरासनविद्यावाहनवि- द्यायजनविद्यामेरुस्वरूपश्रीचक्रोद्धारष- डध्वनिरूपणानि ...	३१-३८
११ एकादशपटले-	पञ्चदश्युद्धारकादिविद्यानिरूपणम्...	३८-३९
१२ द्वादशपटले-	त्रिपुरसुन्दरीद्वादशभेदानिरूपणम् ...	३९-४१
१३ त्रयोदशपटले-	षोडश्युद्धारः ...	४१-४५
१४ चतुर्दशपटले-	पात्रासादनादिश्रीचक्रन्यासपर्यन्तम्	४५-५६
१५ पञ्चदशपटले-	नित्यामण्डलोद्दाराद्यन्तर्यागविधिः...	५६-६१
१६ षोडशपटले-	अन्तर्यागादिबलिदानान्तपूजा ...	६१-७७
१७ सप्तदशपटले-	जपमालापुरश्चरणकाम्यप्रयोगः ...	७७-८१

१८ अष्टादशपटले-	नवरत्नपूजाविधानम्	...	...	८५-८७
१९ एकोनविंशपटले-	बीजत्रयसाधनम्	...	...	८७-९०
२० विंशपटले-	एकलक्षादिजयफलकुण्डलक्षणकूर्मचक्र- होमविधितत्तद्रव्यरुहोमफलहविर्द्रव्य- मानादि	...	...	९१-१०३
२१ एकविंशपटले-	ज्ञानहोमविधिः	...	...	१०३-१०६
२२ द्वाविंशपटले-	कुमारीपूजनदूतीयागसविकल्पनिर्विक- ल्पभेदकथनयोगपीठन्यासदूतीलक्षणत- द्यजनविध्यादि	...	...	१०६-१११
२३ त्रयोविंशपटले-	ज्ञानदूतीयागः	...	...	१११-११४
२४ चतुर्विंशपटले-	दीक्षाविधिः	...	...	११४-१२१
२५ पञ्चविंशपटले-	पवित्रारोपणम्	....	....	१२१-१२३
२६ षड्विंशपटले-	दमनारोपः	....	....	१२३-१२५

समाप्तोऽयं ज्ञानार्णवतन्त्रस्य विषयानुक्रमः ।

ईश्वरप्रोक्तं ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

तत्र प्रथमः पटलः ।

देव्युवाच—

गणेशनन्दिचण्डेशसुरेन्द्रपरिवारित ।
सर्ववन्द्य गणाधीश किं त्वया जप्यते सदा ॥ १ ॥
अक्षमालेति किं नाम संशयो मे हृदि स्थितः ।
शब्दातीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमार्थवित् ॥ २ ॥
कथयाऽऽनन्दनिष्प(स्प)न्दसान्द्रमानस निश्चयात् ।

ईश्वर उवाच—

कथयामि वरारोहे यन्मया जप्यते सदा ॥ ३ ॥
अकारादिक्षकारान्ता मातृकां पीठरूपिणी ।
चतुर्दशस्वरोपेता बिन्दुत्रयविभूषिता ॥ ४ ॥
अनुस्वारेण देवेशि बिन्दुनैकेन मण्डिता ।
विसर्गेण च बिन्दुभ्यां संलम्बाभ्यां विराजिता ॥ ५ ॥
कलामण्डलमाख्यातं शक्तिरूपं महेश्वरि ।
ककारादिक्षकारान्ता वर्णास्तु शिवरूपिणः ॥ ६ ॥
व्यञ्जनत्वात्सदाऽऽनन्देनोच्चारसहिता यतः ।
उच्चरेत्स्वरसंभिन्नास्तदा देवि न संशयः ॥ ७ ॥
पञ्चाशद्वर्णरूपेण शब्दाख्यं वस्तु सुव्रते ।
अकारः प्रथमो देवि क्षकारोऽन्तिम इष्यते ॥ ८ ॥
अक्षमालेति विख्याता मातृका वर्णरूपिणी ।
शब्दब्रह्मस्वरूपेयं शब्दातीतं तु जप्यते ॥ ९ ॥
शब्दातीतं परं धौम गणनारहितं सदा ।
आत्मस्वरूपं जानीहि हंसस्तु परमेश्वरः ॥ १० ॥
अस्मिन्नेव परे तच्छे बिन्दुत्रयविभूषिते ।
मातृकासंपुटत्वेन संस्थितं व्यक्तिमागतम् ॥ ११ ॥
बिन्दुत्रयं प्रवक्ष्यामि बीजरूपं वरानने ।
हकारं बिन्दुरूपेण ब्रह्माणं विद्धि पार्वति ॥ १२ ॥

सकारः संगं बिन्दुभ्यां हरिश्चाहं सुरेश्वरि ।
 अविनाभावसंस्थानाल्लोके हरिहराविति ॥ १३ ॥
 ब्रह्मबिन्दुर्महेशानि वामा शक्तिर्निगद्यते ।
 विश्वं वमति यस्मात्तद्वामेयं परिकीर्तिता ॥ १४ ॥
 ज्येष्ठा तु वैष्णवी शक्तिः पालयन्ती जगन्नयम् ।
 ततो रौद्री असन्ती तु क्रमेण परमेश्वरी ॥ १५ ॥
 एवं बिन्दुत्रयं विद्धि गुणत्रयविभूषितम् ।
 बिन्दुशब्देन शून्यं तु तथाऽपि गुणसूचकम् ॥ १६ ॥
 इच्छाज्ञानक्रियारूपं भूभुवःस्वःस्वरूपकम् ।
 पुरत्रयात्मकं विद्धि तत्त्वत्रयमयं प्रिये ॥ १७ ॥
 बिन्दुत्रये महेशानि सर्वमेतत्प्रतिष्ठितम् ।
 अम्बिकाबिन्दुभिर्देवि गुणत्रयपरम्परा ॥ १८ ॥
 जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिश्च बिन्दुत्रयभवा शिवे ।
 जाग्रत्सत्त्वगुणा ज्ञेया केवलं शक्तिरूपिणी ॥ १९ ॥
 मनोव्यावृत्तिविस्तारा दुःखदोषाभिलाषिणी ।
 शिवरूपा सुषुप्तिस्तु सर्वव्यावृत्तिहारिणी ॥ २० ॥
 देहधर्मपरित्यक्ता शिवतत्त्वस्वरूपिणी ।
 तमोगुणमयी कर्म असन्ती मोक्षरूपिणी ॥ २१ ॥
 सुषुप्त्यन्ते जागरादौ स्वप्नावस्था रजोमयी ।
 उभयैर्लक्षणैर्युक्ता तूष्णालक्षणलक्षिता ॥ २२ ॥
 अवस्थात्रयमेतत् कथितं बिन्दुसंभवम् ।
 एतस्मिन्बेन्दवे ज्ञाते तुर्यावस्थां शृणु प्रिये ॥ २३ ॥
 निद्राद्रौ जागरस्यान्ते स्पृष्टव्या तत्रलक्षणा ।
 अवस्था पूर्णतां प्राप्ता तुर्यावस्था परा कला ॥ २४ ॥
 मावाभावपरित्यक्ता गुणातीता सुनिश्चला ।
 इयमेव यदा देवि मनसा प्राप्यते सदा ॥ २५ ॥

१ ख. पुस्तके बिन्दुशक्तिभ्यामिति पाठान्तरम् । २ ख. ग. 'संबन्वालो' । ३ ख. 'न्ती
 तत्क' । ४ क. 'ज्ञाना' । ५ ख. 'पराप' । ६ ख. 'का निश्चला शिवतत्त्विनी' । ७ ख.
 'न्तीसर्वमेतद्विनी' । ८ क. 'का सूच्या क' ।

उन्मनी नाम सद्रूपा ज्ञानवल्ली चिदात्मिका ।

बिन्दुत्रयेण नादेन प्रसृताऽऽनन्दरूपिणी ॥ २६ ॥

बिन्दुत्रयसमायोगात्रिपुरानामरूपिणा ।

वर्णातीता सवर्णाऽपि केवलं ज्ञानचित्कला ॥ २७ ॥

एनां विद्यां समाराध्य सर्वज्ञत्वं मयि प्रिये ।

उपास्यते मया देवि त्रिपुरा चाक्षमालया ॥ २८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे स्वरूपज्ञेयमात्रं नाम प्रथमः पटलः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

त्रिपुरा परमेशान ज्ञानमार्गेण सूचिता ।

तैत्त्वरूपेण कथय यद्यहं तव बल्लभा ॥ १ ॥

त्रिपुरायाः प्रकारस्तु मन्त्रभेदश्च किंविधः ।

सर्वं तच्छ्रोतुमिच्छामि येन सौभाग्यमाप्नुयाम् ॥ २ ॥

ईश्वर उवाच—

त्रिपुरा त्रिविधा देवि बालां तु प्रथमं शृणु ।

यस्या विज्ञातया देवि साक्षात्सुरगुरुर्भवेत् ॥ ३ ॥

सूर्यस्वरं समुच्चार्य बिन्दुनादकलान्वितम् ।

स्वरान्तं पृथिवीयुक्तं तुर्यस्वरविभूषितम् ॥ ४ ॥

बिन्दुनादकलाक्रान्तं सर्गवान्भृगुरव्ययः ।

शक्रस्वरसमोपेतो विद्येयं त्र्यक्षरी मता ॥ ५ ॥

गङ्गातरङ्गकल्लोलवाक्पटुत्वप्रदायिनी ।

महासौभाग्यजननी महासारस्वतप्रदा ॥ ६ ॥

महासौन्दर्यसुभगा महामृत्युविनाशिनी ।

ब्रह्मविष्णुसुरेन्द्रादिर्वन्दिता पापहारिणी ॥ ७ ॥

सर्वतीर्थमयी देवी स्वर्णरत्नादिदायिनी ।

सर्वलोकमयी देवी सर्वलोकवशंकरी ॥ ८ ॥

१ ख. 'सृता कन्द' । २ ख. 'मधारिका व' । ३ ख. 'तन्त्ररूप' । ४ क. 'विधिः' । ५ ख. 'रुपमः' । ६ ख. 'वीसंस्थं तु' । ७ क. 'वागुष्मपददा' । ८ ख. 'पुस्तके' 'दिमहता' ।
मिति पाठान्तरम् । ९ ख. 'वैश्वत्रम' । १० ख. 'वैराजव' ।

सर्वक्षेत्रमयी देवी सर्वकायार्थसाधिका ।
 महामोक्षप्रदा शान्ता महामुक्तिप्रदायिनी ॥ ९ ॥
 वक्त्रकोटिसहस्रैस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ।
 वर्णितुं नैव शक्येयं विद्येयं त्र्यक्षरी पैरा ॥ १० ॥
 पञ्चवक्त्रेण जिह्वाभिः पञ्चभिर्नैव शक्यते ।
 वाङ्मवेनेन्दुमहसा वागीशत्वप्रदायिनी ॥ ११ ॥
 कामराजेन बीजेन शक्रगोपस्फुरत्विषा ।
 त्रैलोक्यं मोहयन्तीयं शक्तिबीजेन सुव्रते ॥ १२ ॥
 स्फुरत्सुवर्णवर्णेन सौभाग्यं तस्य मन्दिरे ।
 एतस्याः साधनं देवि कथयामि समासतः ॥ १३ ॥
 प्रातरुत्थाय देवेशि ब्रह्मरन्ध्रे निजं गुरुम् ।
 स्मृत्वा देवीमयो मूत्वा तत्प्रभापटलामलः ॥ १४ ॥
 स्नानकर्म ततः कुर्यान्मूलमन्त्रं स्मरन्बुधः ।
 त्रिवारमञ्जलौ वारि मन्त्रयित्वा तु मूर्धनि ॥ १५ ॥
 निक्षिपेत्परमेशानि त्रिधा चाऽऽचम्य तर्पयेत् ।
 त्रिधा च प्रोक्षयेद्देहं सूर्यायार्घ्यं निवेदयेत् ॥ १६ ॥
 मूलमन्त्रेण देवेशि सूर्यमन्त्रेण वा प्रिये ।
 शिवबीजं वह्निसंस्थं वामनेत्रविभूषितम् ॥ १७ ॥
 विन्दुनादसमायुक्तं हंसःपदमथोच्चरेत् ।
 अनेन मनुना देवि सूर्यायार्घ्यं निवेदयेत् ॥ १८ ॥
 यथाशक्त्या जपेन्मन्त्रं गायत्रीं परमेश्वरीम् ।
 मूलविद्यायमुच्चार्य वागीश्वरि च विद्महे ॥ १९ ॥
 द्वितीयं बीजमुच्चार्य कामेश्वरि च धीमहि ।
 तृतीयं बीजमुच्चार्य तन्नः शक्तिः प्रचोदयात् ॥ २० ॥
 यथाशक्त्या जपेत्पश्चाद्यागमण्डपमाविशेत् ।
 धातारं च विधातारं गङ्गां च यमुनां तथा ॥ २१ ॥
 द्वारश्रियं देहलीं च पुरुषं वास्तुसंज्ञकम् ।
 संपूज्य परमेशानि पूजयेदासनं बुधः ॥ २२ ॥

१ स. सर्वानन्दम् । २ स. 'दा नित्यं म' । ३ स. 'हा भोगप्र' । ४ स. 'प्रदा
 तताम् । ५ स. मत्ता । ६ स. श्राव्यते' । ७ स. वागीजेने' । ८ स. 'अपने नि' । ९
 स. 'नामन्' । १० स. 'थो लिसेत् । ११ स. 'पेत्पश्चाद्वाय' । १२ स. 'रमाक्षरीम् ।

परावीजं समुच्चार्य ततश्चाऽऽधारकम् ।
 शक्तीतिपदमालिख्य कमलासनमालिसेत् ॥ २३ ॥
 छेन्तं नमःपदं कृत्वा चाऽऽसनस्य मनुः प्रिये ।
 उपाविश्य ततो देवि भूतान्तसंज्ञासयेद्बुधः ॥ २४ ॥
 भूतशुद्धिविधिं कुर्यात्प्राणायामक्रमेण तु ।
 वायुबीजं समुच्चार्य षट्कोणादागतं महत् ॥ २५ ॥
 कृष्णवर्णं महेशानि शोषयेत्तेन वै तनुम् ।
 आसने सस्यगासीनो वामेनाऽऽपूर्य चोदरम् ॥ २६ ॥
 कुम्भकेन त्रिरावृत्या दक्षिणेन च रेचयेत् ।
 कनिष्ठानामिकाङ्गुष्ठैर्यन्त्रासापुटधारणम् ॥ २७ ॥
 प्राणायामः स विज्ञेयस्तज्जनीमध्यमे विना ।
 वामकुक्षिस्थितं पापपुरुषं कञ्जलप्रमम् ॥ २८ ॥
 ब्रह्महत्या शिरो यस्य स्वर्णस्तेयं भुजद्वयम् ।
 सुरापानहृदा युक्तं गुरुतल्पकटिद्वयम् ॥ २९ ॥
 *तत्संसर्गिपदद्वन्द्वमङ्गप्रत्यङ्गपातकम् ।
 उपपातकरोर्माणं कृष्णश्मश्रुविलोचनम् ॥ ३० ॥
 खड्गचर्मधरं क्रुद्धं क्रुक्षौ पापं विचिन्तयेत् ।
 शोषयेद्वायुबीजेन देहं च परमेश्वरि ॥ ३१ ॥
 पापेन सहितं शुष्कं कृत्वा तेन क्रमेण हि ।
 वह्निबीजेन संदग्धं पापेन सहितं शिवे ॥ ३२ ॥
 पापेन रहितं पश्चात्प्लावयेदमृताम्बुना ।
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण जीवं देहे निधापयेत् ॥ ३३ ॥
 मुखवृत्तं समुच्चार्य हंसस्तु विपरीततः ।
 उच्चरेत्परमेशानि विद्येयं ज्यक्षरी मवेत् ॥ ३४ ॥
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोऽयं सर्वकर्मणि साधयेत् ।
 वैनैव विधिना देवि स्थिरी कुर्याच्चिर्जा तनुम् ॥ ३५ ॥
 विशुद्धदेहो देवोऽसि न्यासं कुर्यात्समाहितः ।
 ऋषिरस्य महेशानि दक्षिणामूर्तिरग्नयः ॥ ३६ ॥

* इदमर्थं स्व. पुस्तके नास्ति.

न्यसेच्छिरसि पूज्यत्वात्पाङ्क्तिश्छन्दो मुखे प्रिये ।
 देवता हृदये बाला त्रिपुरा परमेश्वरी ॥ ३७ ॥
 बीजं तु वाग्भवं शक्तिस्तार्तीयं कीलकं तथा ।
 कामराजं महेशानि छन्दोन्यास उदाहृतः ॥ ३८ ॥
 नाभ्यादिपादपर्यन्तं गलादानामि चापरम् ।
 मूर्धादिगलपर्यन्तं त्र्यक्षरीं विन्यसेत्कमात् ॥ ३९ ॥
 वामपाणितले चैकं दक्षपाणितले तथा ।
 उभयोः संपुटे विद्यां त्रिबीजां विन्यसेत्प्रिये ॥ ४० ॥
 पञ्च बाणान्क्रमेणैव कराङ्गलिषु विन्यसेत् ।
 अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं क्रमेण परमेश्वरि ॥ ४१ ॥
 यान्तद्वयं समालिख्य वह्निसंस्थं क्रमेण हि ।
 मुखवृत्तेन नेत्रेण वामेन परिमण्डितम् ॥ ४२ ॥
 बाणद्वयमिदं प्रोक्तं मादनं भूमिसंस्थितम् ।
 चतुर्थस्वरविन्दाढ्यं नादरूपं वरानने ॥ ४३ ॥
 फान्तं क्रमसमायुक्तं वामकर्णविभूषितम् ।
 बिन्दुनादसमायुक्तं सर्गवांश्चन्द्रमाः प्रिये ॥ ४४ ॥
 पञ्च बाणा महेशानि नामानि शृणु पार्वति ।
 क्षोभणद्रावणौ देवि तथा कर्षणसंज्ञकः ॥ ४५ ॥
 वश्यान्मादौ क्रमेणैव नामानि परमेश्वरि ।
 कामास्तत्रैव विज्ञेयास्तेषां बीजानि संशृणु ॥ ४६ ॥
 पराबीजं मध्यबाणं वाग्भवं परमेश्वरि ।
 तुर्यबाणं ततश्चैव स्त्रीबीजं च क्रमात्प्रिये ॥ ४७ ॥
 पञ्च कामा इमे देवि नामानि शृणु बल्लभे ।
 काममन्मथकन्दर्पमकरध्वजसंज्ञकाः ॥ ४८ ॥
 मीनकेतुर्महेशानि पञ्चमः परिकीर्तितः ।
 एतान्विन्यस्य देवेशि करन्यासं ततः परम् ॥ ४९ ॥
 मूलविद्यां द्विरावृत्त्या सर्वाङ्गुलितलेषु च ।
 षडङ्गक्रमयोगेण मातृकां विन्यसेत्ततः ॥ ५० ॥

मातृकां शृणु देवेशि म्यासात्पापनिरुन्तनीम् ।
 ऋषिर्ब्रह्माऽस्य मन्त्रस्य गायत्रं छन्द उच्यते ॥ ५१ ॥
 देवता मातृका देवि बीजं व्यञ्जनसंचयः ।
 शक्तयस्तु स्वरा देवि षडङ्गन्यासमाचरेत् ॥ ५२ ॥
 अंआंमध्ये कवर्गं च इंईमध्ये चवर्गकम् ।
 उंऊंमध्ये टवर्गं च एंऐमध्ये तवर्गकम् ॥ ५३ ॥
 ओंऔंमध्ये पवर्गं च क्रमेण परमेश्वरि ।
 अनुस्वारविसर्गान्ति यशवर्गौ सलक्षकौ ॥ ५४ ॥
 हृदयं च शिरो देवि शिखां च कवचं ततः ।
 नेत्रमस्त्रं न्यसेन्देहं नमःस्वाहाक्रमेण तु ॥ ५५ ॥
 वषट्कुंभौषडन्तं च फडन्तं योजयेत्प्रिये ।
 षडङ्गोऽयं मातृकायाः सर्वपापहरः स्मृतः ॥ ५६ ॥
 द्वाष्टपत्राम्बुजे कण्ठे स्वरान्षोडश विन्यसेत् ।
 द्वादशच्छदहृत्पद्मे कादीन्द्रादश विन्यसेत् ॥ ५७ ॥
 दशपत्राम्बुजे नाभौ डकारादीन्यसेदश ।
 षट्पत्रे लिङ्गसंस्थे च वकारादीन्यसेच्च षट् ॥ ५८ ॥
 आधारे चतुरो वर्णान्यसेद्वादींश्चतुर्दले ।
 हृक्षौ भ्रूमध्यगे पद्मे द्विदले विन्यसेत्प्रिये ॥ ५९ ॥
 इत्यन्तर्मातृकां न्यस्य सर्वाङ्गन्यासमाचरेत् ।
 मूर्धनि मुखवृत्ते च नेत्रकर्णेषु पार्वति ॥ ६० ॥
 नासागण्डोष्ठदन्तेषु मूर्धास्थेषु च विन्यसेत् ।
 पाणिपादयुगस्यान्ते संध्यग्रेषु क्रमात्प्रिये ॥ ६१ ॥
 पार्श्वद्वये पृष्ठनाभिजठरेषु क्रमान्यसेत् ।
 याद्विन्सधातुकान्देवि क्रमेणैव ततो न्यसेत् ॥ ६२ ॥
 त्वगसृग्मांसमेदोस्थिमज्जाशुक्राणि धातवः ।
 प्राणात्मा चैव जीवात्मा परमात्मा च विन्यसेत् ॥ ६३ ॥
 हृदये बाहुमूले च तथाऽपरगले प्रिये ।
 कक्षयोर्हृदयप्रान्ते पाणिपादयुगे तथा ॥ ६४ ॥
 जठराननयोर्देवि व्यापकं च क्रमान्यसेत् ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपां च कन्दर्पशशिभूषणाम् ॥ ६५ ॥

गुह्यरूपटिकसंकाशां शुद्धक्षौमविराजिताम् ।
 मुक्तावज्ररूपरुद्रभूषां जपमालां कमण्डलुम् ॥ ६६ ॥
 पुस्तकं वरदानं च विभ्रतीं परमेश्वरीम् ।
 एवं ध्यात्वा न्यसेत्पश्चाद्विद्यान्यासं सुरेश्वरि ॥ ६७ ॥
 कुर्वीत देहसंघाहं त्रिमिर्वीजेः क्रमात्प्रिये ।
 करयोर्विग्न्यसेदादौ मणिवन्धे तैले नखे ॥ ६८ ॥
 दक्षे वामे च विग्न्यस्य कक्षकूर्परपाणिषु ।
 पुनर्दक्षे च वामे च पादयोश्च तथा न्यसेत् ॥ ६९ ॥
 नादाग्रे हृदये लिङ्गे न्यसेद्देवि ततः परम् ।
 एतेष्वङ्गेषु देवेशि संहारक्रमतो न्यसेत् ॥ ७० ॥
 विद्यां सृष्टिक्रमेणैव जानीहि परमेश्वरि ।
 ततो न्यसेन्महादेवि नवयोन्यङ्किताभिधम् ॥ ७१ ॥
 कर्णयोश्चुवुके भूयः शङ्खयोर्मुखमण्डले ।
 नेत्रयोर्नासिकायां च बाहुयुग्मे हृदि प्रिये ॥ ७२ ॥
 तथा कूर्परयोर्नामौ जान्वोरन्धनि विग्न्यसेत् ।
 पादयोर्दक्षिणोश्च पाश्वर्योर्हस्तनद्वये ॥ ७३ ॥
 कण्ठे च नवयोन्याख्यं न्यसेद्बीजत्रयात्मकम् ।
 पञ्चमाचरेद्देवि द्विरावृत्त्या क्रमेण तु ॥ ७४ ॥
 त्रिद्योक्तदशर्कत्रिद्विसंख्यया शैलसंभवे ।
 भङ्गुलीनां पुनर्देवि बाणाङ्कामांश्च विग्न्यसेत् ॥ ७५ ॥
 ललाटगलहन्नाभिमूलाधारेषु वै क्रमात् ।
 मूलेषु व्यापकं कृत्वा प्राणायामं समाचरेत् ॥ ७६ ॥
 इति श्रीवज्रपाणिनेः निष्पातत्रे वालान्यासविधिर्नाम
 द्वितीयः पटलः ॥ २ ॥

अथ तृतीयः पटलः ।

ईश्वर उवाच-

एवं विग्न्यस्वदेहः सन्तमाहितमनास्ततः ।
 अन्तर्योगविधिं कुर्यात्साक्षाद्ब्रह्ममयं प्रिये ॥ १ ॥

मूलाधारे मूलविद्यां विद्युत्कोटिसमप्रभाम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशां चन्द्रकोटिद्रवां प्रिये ॥ २ ॥
 विसतन्तुस्वरूपां तां बिन्दुत्रिवलयां प्रिये ।
 ऊर्ध्वशक्तिनिपातेन सहजेन वरानने ॥ ३ ॥
 मूलशक्तिदृढत्वेन मध्यबीजप्रबोधतः ।
 परमानन्दसंदोहसानन्दं चिन्तयेत्पराम् ॥ ४ ॥
 इत्यन्तर्यजनं कृत्वा बाह्यपूजां समाचरेत् ।
 तत्र ब्राह्ममुखं आसीनश्चक्रोद्धारं समाचरेत् ॥ ५ ॥
 सुस्थले श्रीभवे पट्टे लिखेद्यन्त्रमनुत्तमम् ।
 ईशानादग्निपर्यन्तमृजुरेखां समालिखेत् ॥ ६ ॥
 ईशादग्नेस्तदग्राभ्यां रेखे आकृष्य देशिकः ।
 एकीकृत्य च वारुण्यां शक्तिरेखां पश्चात् प्रिये ॥ ७ ॥
 त्रिकोणाकाररूपेयं तस्या उपरि संलिखेत् ।
 त्रिकोणाकाररूपां शक्तिद्वयमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
 पूर्वशक्त्यग्रभागे तु मानयष्टिवदालिखेत् ।
 रेखां तु परमेशानि वायुराक्षसकोणगाम् ॥ ९ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव तयोः शक्तयोस्ततः परम् ।
 रेखे आकृष्य कोणाभ्यां तदग्रात्पूर्वगे कुरु ॥ १० ॥
 बहानिमण्डलमेतत्तु पूर्वाग्रं वीरवन्दिते ।
 एकेन बहूनिनां शक्तिद्वयेनैतद्भवेत्प्रिये ॥ ११ ॥
 नवयोनिविशोभाढ्यं चक्रराजमिदं प्रिये ।
 सर्वसौभाग्यजनकं सर्वैश्वर्यप्रदायकम् ॥ १२ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदं रोगहरणं घनदायकम् ।
 एतद्वाह्ये तु संलेख्यं वृत्तं पूर्णेन्दुसंनिभम् ॥ १३ ॥
 तल्लभमष्टपत्रं च ग्रन्थिभिश्चाष्टभिर्युतम् ।
 ग्रन्थयः प्रणवाभ्यां च संपुटत्वेन कारयेत् ॥ १४ ॥
 ग्रन्थयः कुलिशा ज्ञेयाः प्रणवैरेव सुव्रते ।
 त्रिशूलोऽष्टकमालिख्य चतुरस्रं लिखेत्प्रिये ॥ १५ ॥

१ ख. 'ध्यशक्तिप्र' । २ ख. 'त' । श्रीलण्डसंभवे पट्टे स्थापयेद्यन्त्रमुत्त' । ३ ख.
 तस्योपरि च सं' । ४ ख. 'रूपं तु श' ।

चतुर्द्वारविशोभाढ्यं सर्वानन्दकरं तथा ।
 हसौःकारं त्रिकोणान्तः संलिख्य वरवर्णिनि ॥ १६ ॥
 कामबीजं मध्यमं यदष्टकोणेषु संलिखेत् ।
 स्वरान्षोडश देवेशि युग्मयुग्मप्रभेदतः ॥ १७ ॥
 दलाष्टकेषु संलिख्य पश्चिमादिप्रदक्षिणम् ।
 ग्रन्थिस्थानेषु वर्गाणां कादीनां परमेश्वरि ॥ १८ ॥
 विलिखेत्सप्तसंख्यानामाद्यार्णं क्रमतः प्रिये ।
 क्षकारमष्टमे योज्यं शेषान्वर्णान्क्रमेण तु ॥ १९ ॥
 त्रिशूलाग्रेषु संलिख्य पश्चिमादिक्रमेण तु ।
 तद्वाह्ये मातृकावृत्तं विलिख्य परमेश्वरि ॥ २० ॥
 चतुरस्रे महेशानि मातृकां कामगर्भिताम् ।
 विलिख्य पूजयेद्यन्त्रं हेमरौप्यादिपट्टके ॥ २१ ॥
 ताग्रे वा दर्पले ताणे काश्मीरप्रभवेऽपि वां ।
 चन्दनाद्यन्विते भूमौ कुङ्कुमेनाथ वा पुनः ॥ २२ ॥
 सिन्दूररजसा वाऽपि कस्तूरीघृसूणेन्दुभिः ।
 भूर्जे गोरोचनाद्रव्यैः कल्पितं मानसेऽथ वा ॥ २३ ॥
 सुवर्णरत्नलेखिन्या सर्वकार्यार्थसाधकः ।
 विलिख्य यन्त्रं देवेशि पूजाद्रव्यैः प्रपूजयेत् ॥ २४ ॥
 कुलागमक्रमेणैव ध्यात्वा ब्रह्मविकाशिनीम् ।
 मूलादिब्रह्मरन्ध्रान्तं विसतन्तुतनीयसीम् ॥ २५ ॥
 * उद्यदादित्यरुचिरां स्मरेदशुभशान्तये ।
 भ्रमद्भ्रमरनीलाभधम्मिल्लामलपुष्पिणीम् ॥ २६ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रस्फुरद्भृङ्गमुक्तारेखाविराजिताम् ।
 मुक्तारेखालसद्रत्नतिलकां मुकुटोज्ज्वलाम् ॥ २७ ॥
 विशुद्धमुक्तारत्नाढ्यां चन्द्ररेखाकिरीटिनीम् ।
 भ्रमद्भ्रमरनीलाभनयनत्रयराजिनीम् ॥ २८ ॥
 सूर्यभास्वन्महारत्नकुण्डलालङ्कतां पराम् ।
 शुक्राकारस्फुरन्मुक्ताहारभूषणभूषिताम् ॥ २९ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. ग्रन्थि स्था° । २ क. स्थाने । ३ ख. वा । चारुपीठेऽथ वा भू° । ४ ख. कुङ्कुमगुरुचन्दनैः । ५ ख. °धकम् । वि° ।

ग्रैवेयाङ्गदं मुक्तामिः स्फुरत्कान्तिविराजिताम् ।
 गङ्गातरङ्गकपूरङ्गधाम्बरविराजिताम् ॥ ३० ॥
 श्रीखण्डवल्लीसदृशबाहुवल्लीविराजिताम् ।
 कङ्कणादिलसद्भूषा मणिवन्धलसत्प्रभाम् ॥ ३१ ॥
 प्रवालपल्लवाकारपाणिपल्लवराजिताम् ।
 वज्रवैद्युत्मुक्तालिमखलां विमलप्रभाम् ॥ ३२ ॥
 रक्तोत्पलदलाकारपादपल्लवभूषिताम् ।
 नक्षत्रमालासंकाशमुक्तामञ्जीरमण्डिताम् ॥ ३३ ॥
 वामेन पाणिनैकेन पुस्तकं चापरेण तु ।
 अभयं च प्रयच्छन्ती साधकाय वरानने ॥ ३४ ॥
 अक्षमालां च वरदं दक्षपाणिद्वयेन हि ।
 दधतीं चिन्तयेद्देवीं वश्यसौभाग्यवाक्प्रदाम् ॥ ३५ ॥
 क्षरिकुन्देन्दुधवलां प्रसन्नां संस्मरेत्प्रिये ॥ ३६ ॥

इति श्रीमच्छानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीध्यानं नाम तृतीयः पटलः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

चक्रमण्डलमाख्यातं न पूजा तत्र मण्डले ।
 कथिता परमेशान श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ १ ॥
 ईश्वर उवाच—
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूजामण्डलमुत्तमम् ।
 पीठपूजां विधायाऽऽदौ रविर्देवीविराजिताम् ॥ २ ॥
 वामा ज्येष्ठा च रौद्री च अम्बिकेच्छा ततः परम् ।
 ज्ञाना क्रिया कुब्जिके च ऋद्धिश्चैव विषमिका ॥ ३ ॥
 दूतरी चैव आनन्दा देवि द्वादश शक्तयः ।
 मुक्ताफलामलमणिस्फुरच्छत्रं शशिप्रभम् ॥ ४ ॥
 गङ्गातरङ्गधवलं चामरद्वयमद्रिजे ।
 नवरत्नस्फुरद्दीप्ति ताम्बूलस्य करण्डकम् ॥ ५ ॥

मल्लिकामालतीजातीशतपत्रादिदामभिः ।
 पूर्णं रत्नमयं भाण्डं तथाऽलंकारपूरिताम् ॥ ६ ॥
 पेटिकां व्यजनद्वंद्वं नवरत्नाभिभूषितम् ।
 नीलकण्ठस्य पिच्छैस्तु तथोशीरविराजितम् ॥ ७ ॥
 कर्पूरमृगनाभ्याद्व्यं कुङ्कुमक्षोदमाण्डितम् ।
 चषकं स्वर्णरचितं कङ्कणीं हीरराजिताम् ॥ ८ ॥
 कज्जलस्य शलाकां च करण्डं चन्द्रपूरितम् ।
 दधानाः परमेशानि शक्तयः पीठसंस्थिताः ॥ ९ ॥
 पूर्वादिपरितः पूज्या रविसंख्या वरानने ।
 संपूज्ये मध्ये देवेशि प्रेतसिंहासनं यजेत् ॥ १० ॥
 रत्नस्वर्णाकृति स्फारं दीप्तिमच्छुद्धमव्ययम् ।
 पञ्चप्रेतासनं साक्षान्मोक्षदायि न संशयः ॥ ११ ॥

श्रीदेव्युवाच—

पञ्च प्रेतान्महेशान ब्रूहि तेषां तु कारणम् ।
 निर्जीवा अविनाशास्ते नित्यरूपाः कथं विभो ॥ १२ ॥
 निर्जीवे नाश एवास्ति ते कथं नित्यतां गताः ।

ईश्वर उवाच—

साधु पृष्ठं त्वया भद्रे पञ्चप्रेतमयं कथम् ॥ १३ ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
 पञ्च प्रेता वरारोहे निश्चला एव सर्वदा ॥ १४ ॥
 ब्रह्मणः परमेशानि मातृत्वं सृष्टिरूपकम् ।
 वामाशक्तेस्तु विज्ञेयं ब्रह्मा प्रेतो न संशयः ॥ १५ ॥
 शिवस्य करणं नास्ति शक्तेस्तु करणं सदा ।
 ब्रह्माण्डलक्षनिर्माणं जायते शक्तिः प्रिये ॥ १६ ॥
 अत एव महेशानि ब्रह्मा प्रेतो न संशयः ।
 विष्णौ च पालनं नास्ति पालयन्ती परा शिवा ॥ १७ ॥
 ज्येष्ठाभिधा महेशानि सैव विष्णुरितीरिता ।
 विष्णुस्तु निश्चलो देवि वैष्णवी व्याप्तिकारिणी ॥
 *पालयन्ती जगत्सर्वं विश्वनाटककारिणी ॥ १८ ॥

* इदमर्थं स्व. पुस्तके ।

अत एव महेशानि विष्णुः प्रेतो न संशयः ।
 रुद्रस्तु परमं तत्त्वं शिवो निश्चल एव हि ॥ १९ ॥
 असन्ती रुद्रशक्तिस्तु तमोरूपा वरानने ।
 गुणत्रयं शिवे नास्ति गुणातीतः परेश्वरः ॥ २० ॥
 निर्गुणस्य कथं ग्रामो निश्चलस्य वरानने ।
 असन्ती रुद्रशक्तिस्तु त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ २१ ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च गुणातीताः सदा प्रिये ।
 सगुणाः परमेशानि सृष्टिस्थितिलयात्मकाः ॥ २२ ॥
 ईश्वरोऽपि वरारोहे महाप्रेतः सदाऽनघे ।
 शिवे निश्चलता कस्मादीश्वरत्वं भवेत्प्रिये ॥ २३ ॥
 यः कर्ता च स्वयं हर्ता स ईशो नान्यथा भवेत् ।
 कर्तृहर्तृत्वयुगुलं निश्चले न हि सुन्दरि ॥ २४ ॥
 ईश्वरत्वं शिवायां तु न शिवे परमेश्वरि ।
 अत एव महाप्रेत ईश्वरो नान्यथा भवेत् ॥ २५ ॥
 सदाशिवो महाप्रेतः केवलं निश्चलः प्रिये ।
 अव्यक्तः परमानन्दो ब्रह्मानन्दमयी शिवा ॥ २६ ॥
 शक्त्या विना शिवे देवि वासना न प्रवर्तते ।
 अत एव महेशानि महाप्रेतासनं यजेत् ॥ २७ ॥
 चक्रमध्ये स्थितं बीजं सदाशिवमहापदम् ।
 प्रेतपद्मासनं छेन्तं हन्मनुर्भनुरीरितः ॥ २८ ॥
 महासनस्य मन्त्रोऽयं कलार्णः परमेश्वरि ।
 सिंहासनं समभ्यर्च्य ततश्चाऽऽवाहनं कुरु ॥ २९ ॥
 वहन्नाडीक्रमेणैव मूलादिब्रह्मरन्ध्रगाम् ।
 संवित्कलां परेशानि सर्वज्ञां कुलसुन्दरीम् ॥ ३० ॥
 आवाह्य चक्रमध्ये तु तर्पयेत्कुलसुन्दरीम् ।
 आवाहनादिमुद्रास्तु कथयाभि तवानघे ॥ ३१ ॥
 ऊर्ध्वाञ्जलिमधः कुर्यादियमावाहनी भवेत् ।
 इयं तु विपरीता स्यात्तदा वै स्थापनी मता ॥ ३२ ॥

१ ख. शिवे नि° । २ ख. °त्वं प्रपेदिरे । ३ ख. निर्मलं भवेत् । अ° । ४ ख. °मयः ।
 शिवे श° । ५ क. शिवा । ६ ख. °वि न किञ्चिदपि व° । ७ ख. भवेत् । ८ ख. °तः ।
 महाप्रेतस्य म° । ९ क. °र्ध्वाङ्गुलि° ।

मिलितं मुष्टियुगलं संनिधापनरूपिणी ।
 अन्तरङ्गमुष्टिभ्यां संनिरोधनरूपिणी ॥ ३३ ॥
 एतस्या एव मुद्रायास्तर्जन्यौ सरले यदा ।
 सव्यापसव्यभ्रमणान्मुद्रेयमवगुण्ठनी ॥ ३४ ॥
 अङ्गमन्त्रैर्न्यसेहेवि देव्यङ्गे साधकोत्तमः ।
 संकलीकरणं नाम मुद्रेयं व्याप्तिकारिणी ॥ ३५ ॥
 करावेकत्र संयोज्यावङ्गुष्ठौ बन्धयेत्प्रिये ।
 परमीकरणं नाम मुद्रेयं तु ततः परम् ॥ ३६ ॥
 परिवर्त्य करौ पश्चात्तर्जनीमध्यमायुगम् ।
 कनिष्ठानामिकायुग्मं परस्परयुतं कुरु ॥ ३७ ॥
 धेनुमुद्रेयमाख्याता अमृतीकरणं भवेत् ।
 एताः साधारणा मुद्रा दर्शयित्वा ततः परम् ॥ ३८ ॥
 वरदाभयमुद्रे च वरदाभयवात्प्रिये ।
 पुस्तकवद्वामकरं कुर्यात्समतलं प्रिये ॥ ३९ ॥
 पुस्तकं नाम मुद्रेयं वाग्विलासं प्रयच्छति ।
 वर्जन्यङ्गुष्ठयोगे तु दक्षहस्ते तु पार्वति ॥ ४० ॥
 अक्षमालेति मुद्रेयं ज्ञानमुद्रा च वै भवेत् ।
 मुष्टिं बध्वा दक्षकरे तर्जन्यङ्कुशरूपिणी ॥ ४१ ॥
 अङ्कुशाख्या महामुद्रा त्रैलोक्याकर्षिणी भवेत् ।
 तर्जनीयुगलं देवि वामांसे शृङ्खलाकृति ॥ ४२ ॥
 पाशमुद्रा समाख्याता त्रैलोक्याकर्षणक्षमा ।
 यथा हस्तगतं चापं तथा हस्तं कुरु प्रिये ॥ ४३ ॥
 आपर्मुद्रेयमाख्याता वामहस्ते व्यवस्थिता ।
 यथा हस्तगतो बाणस्तथा हस्तं कुरु प्रिये ॥ ४४ ॥
 बाणमुद्रेयमाख्याता रिपुवर्गनिकृन्तनी ।
 वामहस्ततलं देवि कपालाकृति कारयेत् ॥ ४५ ॥
 कपालमुद्रा देवोशि देव्यानन्दकरी सदा ।
 हस्ताभ्यां कमलाकारो यदा तत्कमलं भवेत् ॥ ४६ ॥

१ क. द्वगुलम् । २ ख. °दा । अवगुण्ठनमुद्रेयं परितो भ्रमतो यदा । अ° । ३ ख.
 योज्य चाऽऽतीतिकमिदं प्रिये । प° । ४ क. °रणे भ° । ५ क. वामाङ्गे शृ° ।

एषा कमलमुद्रा च लक्ष्मीवृद्धिकरी मता ।
 इति चाऽऽयुधमुद्रास्तु दर्शयित्वा वरानने ॥ ४७ ॥
 गन्धपुष्पाक्षतादीनि दद्यात्स्त्रीसहितः सदा ।
 उपचारैरलंकारैस्तोषयेत्परमेश्वरीम् ॥ ४८ ॥
 लयाङ्गं कल्पयेद्देहे सम्यक्संतर्पयेच्छिवाम् ।
 परिवारार्चनं पश्चादादावङ्गाकृतिं प्रिये ॥ ४९ ॥
 गुरुपूजानन्तरं तु प्रथमं गुरुमर्चयेत् ।
 प्राग्योनिमध्ययोन्योस्तु मध्ये निजगुरुं यजेत् ॥ ५० ॥
 विशेषमुद्रां देवेशि दर्शयेत्सर्वसिद्धये ।
 परिवर्त्य करौ सम्यक्त्तर्जनीवाहनी समे ॥ ५१ ॥
 मध्यमे कुरु तन्मध्ये योजयेत्तदनन्तरम् ।
 अन्योन्यानामिके देवि कनिष्ठे तु यथास्थिते ॥ ५२ ॥
 अङ्गुष्ठाम्यां योजिताभ्यां योन्याकारं तु कल्पयेत् ।
 योनिमुद्रेयमाख्याता परा त्रैलोक्यमातृका ॥ ५३ ॥
 इयमेव हृदि क्षिप्ता त्रैलोक्यक्षोभिणी भवेत् ।
 त्रैलोक्यद्राविणी नाम मुखस्था परमेश्वरि ॥ ५४ ॥
 भ्रूमध्यस्था महादेवि त्रैलोक्याकर्षिणी भवेत् ।
 ललाटस्था महादेवि त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ ५५ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रस्थिता देवि त्रैलोक्योन्मादकारिणी ।
 पञ्चमुद्रामयीं मुद्रां योनिमुद्रां च दर्शयेत् ॥ ५६ ॥
 ततः षडङ्गावरणं परितः पीठमद्रिजे ।
 अग्नीशासुरवायव्यमध्ये दिक्षु च पूजयेत् ॥ ५७ ॥
 अग्रकोणे रतिं यष्ट्वा प्रीतिमुत्तरकोणके ।
 मनोभवां दक्षकोणे ततो बाणान्समर्चयेत् ॥ ५८ ॥
 उत्तरस्यां द्वयं देवि दक्षिणस्यां दिशि द्वयम् ।
 अग्रे चैकं क्रमेणैव बाणान्पञ्चाद्रिजे यजेत् ॥ ५९ ॥
 पश्च कामांस्तथा देवि बाणवत्परिपूजयेत् ।
 अनङ्गकुसुमां देवि तथाऽनङ्गादिमेखलाम् ॥ ६० ॥

अनङ्गमदनां पश्चादनङ्गमदनातुराम् ।

सुभगां पश्चमीं देवि भगां च भगसर्पिणीम् ॥ ६१ ॥

भगमालां महादेवि पूर्वादिक्रमतो यजेत् ।

अष्टयोनिषु देवेशि ततो ब्राह्म्यादिका यजेत् ॥ ६२ ॥

युग्मयुग्मप्रभेदेन वसुपत्रे वरानने ।

असिताङ्गं तथा ब्राह्मीं रुरुं माहेश्वरीं प्रिये ॥ ६३ ॥

चण्डं कौमारिकां चैव क्रोधं वैष्णवदेवताम् ।

उन्मत्तं चैव वाराहीं माहेन्द्रीं च कपालिनम् ॥ ६४ ॥

भीषणं चैव चामुण्डां संहारं चाष्टमं यजेत् ।

महालक्ष्मीं महादेवि युग्मानि परिपूजयेत् ॥ ६५ ॥

पश्चिमादिक्रमेणैव ततः पीठाष्टकं यजेत् ।

कामरूपं च मलयं ततः कौलगिरिं तथा ॥ ६६ ॥

कुलान्तकं च चौहारं जालंधरमतः परम् ।

उड्डीयानं देवकूटं पीठाष्टकमिदं क्रमात् ॥ ६७ ॥

ग्रन्थिस्थानेषु संपूज्यं पश्चिमादिक्रमेण तु ।

त्रिशूलं परितो देवि मातृकावृत्तमण्डले ॥ ६८ ॥

भैरवा दश संपूज्याः पश्चिमादिक्रमात्प्रिये ।

हेतुकं चैव वेतालं तन्मथ्ये त्रिपुरान्तकम् ॥ ६९ ॥

अग्निजिह्वं च कालान्तं तथा चैव कपालिनम् ।

एकपीदं भीमरूपं मलयं हाटकेश्वरम् ॥ ७० ॥

दशाभ्यर्च्य महादेवि भैरवान्मातृमण्डले ।

चतुरस्रे महेशानि लोकपालाष्टकं यजेत् ॥ ७१ ॥

इन्द्रमग्निं यमं देवि राक्षसं वरुणं तथा ।

बायुं कुबेरमीशानं पूर्वादिक्रमतो यजेत् ॥ ७२ ॥

ब्रह्माणं चैव विष्णुं च ऊर्ध्वाधः क्रमतो यजेत् ।

वांकारं पूर्वमुच्चार्य बटुकाय नमो लिखेत् ॥ ७३ ॥

यांकारं बीजमुच्चार्य योगिनीभ्यो नमस्तथा ।

क्षांकारं बीजमुच्चार्य क्षेत्रपालाय वै नमः ॥ ७४ ॥

गांकारं बीजमुच्चार्य ततो गणपतिं लिखेत् ।

हेन्तं नमः पश्चिमादिदिक्षु पूज्याः क्रमेण तु ॥ ७५ ॥

चतुरस्रे तु संपूज्या विदिक्षु परमेश्वरि ।
 वायव्यादिक्रमेणैव वक्ष्यमाणा महेश्वरि ॥ ७६ ॥
 वसवो द्वादशाऽऽदित्या रुद्राश्चैव ततः प्रिये ।
 सर्वे भूता वरारोहे क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ७७ ॥
 पूजां विधाय देवेशीमुपचारैः प्रपूजयेत् ।
 उत्तराभिमुखो भूत्वा यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ७८ ॥
 उत्तराशा तदा देवि पूर्वाशैव व्यवस्थिता ।
 पश्चिमाशामुखो देवि यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ७९ ॥
 पश्चिमाशा तदा देवि पूर्वाशैव व्यवस्थिता ।
 दक्षिणाशामुखो देवि यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ८० ॥
 दक्षिणाशा ततो देवि पूर्वाशैव न संशयः ॥ ८१ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीपूजाक्रमविधिर्नाम चतुर्थः पटलः ॥४॥

अथ पञ्चमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच--

कुमारीक्रम आख्यातो मुद्रासनसमन्वितः ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि बलिदानादिकं विभो ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच--

धूपं विस्तारयेत्सम्यङ्मूलमन्त्रं हृदि स्मरन् ।
 वनस्पतिरसोत्पन्नो गन्धाढ्यो धूप उत्तमः ॥ २ ॥
 आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
 अनेन मनुना देवि देव्यै धूपं निवेदयेत् ॥ ३ ॥
 सुप्रकाशो महादीपः सर्वत्रातिमिरापहः ।
 सबाह्याभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ ४ ॥
 तथैव दीपमन्त्रोऽयं विद्यान्ते परमेश्वरि ।
 आरात्रिकं ततः कुर्यात्सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ ५ ॥
 सौवर्णे राजते कांस्ये स्थालके परमेश्वरि ।
 कुङ्कुमेन लिखेत्पद्मं वसुपत्रं मनोहरम् ॥ ६ ॥

चन्द्ररूपं चरुं कृत्वा तन्मध्ये मस्तके शिवे ।
 दीपमेकं विनिक्षिप्य वसुपत्रेऽष्ट दीपकान् ॥ ७ ॥
 यवगोधूममृद्गादिरचिताञ्शर्करायुतान् ।
 चषकान्वितमुद्राभिः शोभितान्घृतपूरितान् ॥ ८ ॥
 अभिमन्त्र्य महेशानि रत्नेश्वर्या ततः परम् ।
 श्रीबीजं च पराबीजं संलिख्य वरवर्णिनि ॥ ९ ॥
 गसौ च मपनाः पश्चादिन्द्रस्थाः क्रमतः प्रिये ।
 वामकर्णसमायुक्ता बिन्दुनादविभूषिताः ॥ १० ॥
 बीजपञ्चकमेतत्तु पञ्च रत्नानि सुन्दरि ।
 पूर्वबीजे विलोमेन रत्नेशीयं नवाक्षरी ॥ ११ ॥
 मूलमन्त्रेण चाभ्यर्च्य ततश्चाऽऽरात्रिकं चरेत् ।
 स्थालकं तु समुद्धृत्य मस्तकान्तं पुनःपुनः ॥ १२ ॥
 नववारं महेशानि ततो नीराजनं चरेत् ।
 समस्तचक्रचक्रेशीयुते देवि नवात्मिके ॥ १३ ॥
 आरात्रिकमिदं देवि गृहाण मम सिद्धये ।
 नीराजनमनुर्देवि विद्यान्ते प्रकटीकृतः ॥ १४ ॥
 आरात्रिके महेशानि चक्रमुद्रा व्यवस्थिता ।
 वामहस्ताङ्गुष्ठगर्भे कनिष्ठां दक्षिणां नयेत् ॥ १५ ॥
 कनिष्ठागर्भगे वामे दक्षाङ्गुष्ठे विनिक्षिपेत् ।
 अन्योन्यं करयोर्देवि चक्रमुद्रेयमीरिता ॥ १६ ॥
 आरात्रिकविधिं कृत्वा नैवद्यं तु निवेदयेत् ।
 शुद्धस्फटिकसंकाशश्चन्द्ररश्मिसमप्रभः ॥ १७ ॥
 लसत्तण्डुलजो देवि चारुमृद्वोदनः प्रिये ।
 हिङ्गुजीरमरीचाढ्यैराद्रकै रुचिरः प्रिये ॥ १८ ॥
 वटकः कुङ्कुमाकारः पायसं हेमसंनिभम् ।
 दुग्धगम्भीरसुभगं शर्करापूरपूरितम् ॥ १९ ॥
 कपिलाघृतसंयुक्तं भूर्जत्वङ्मण्डकाः प्रिये ।
 शर्करालोलिता देवि सूपं मुद्रोद्भवं तथा ॥ २० ॥
 नानाविधानि पेयानि व्यञ्जनानि बहूनि च ।
 इत्याद्यन्नरसोपेतं नैवद्यं कल्पयेद्बुधः ॥ २१ ॥

मनःकल्पितरूपं वा त्रिपुरायै निवेदयेत् ।

हेमपात्रगतं दिव्यं परमाब्जं सुसंस्कृतम् ॥ २२ ॥

पञ्चधा षड्भोपेतं गृहाण परमेश्वरि ।

विद्यान्ते परमेशानि नैवेद्यमनुरारितः ॥ २३ ॥

परिषिच्य ततो देवि नित्यहोमं समाचरेत् ।

मूलमन्त्रेण देवेशि हुनेत्पञ्चाऽऽहुतीः क्रमात् ॥ २४ ॥

प्राणापानौ तथा व्यान उदानश्च समानकः ।

एतत्स्वरूपं जानीयादाहुतीनां च षष्ठकम् ॥ २५ ॥

षडाहुतीः षडङ्गेन नित्यहोमोऽयमीरितः ।

नित्यहोमविधिं कृत्वा बलिदानविधिं चरेत् ॥ २६ ॥

ईशाने च तथाऽऽग्नेये नैऋत्ये च तथा प्रिये ।

वायव्ये क्रमतो देवि मण्डलानां चतुष्टयम् ॥ २७ ॥

श्रीचक्रमभितो देवि त्रिकोणं व्योम चाऽऽलिखेत् ।

पूर्वमन्त्रैः समभ्यर्च्य बटुकादिभिरद्रिजे ॥ २८ ॥

एहोहि देवि पुत्रान्ते बटुकान्तेऽथ नाथ च ।

कपिलान्ते जटाभार भागुरान्ते त्रिनेत्र च ॥ २९ ॥

ज्वालामुख च सर्वान्ते विघ्नान्नाशय नाशय ।

सर्वोपचारसहितं बलिं गृह्ण द्विधापदम् ॥ ३० ॥

वह्निजायान्वितो मन्त्रो बटुकस्य उदाहृतः ।

अनेन विधिना देवि बटुकस्य बलिं प्रिये ॥ ३१ ॥

ऊर्ध्वं ब्रह्माण्डतो वा दिवि गगनतले भूतले निष्कले वा

पाताले वाऽनले वा सलिलपवनयोर्यत्र कुत्र स्थिता वा ॥

क्षेत्रे पीठोपपीठादिषु च कृतपदा धूपदीपादिकेन

प्रीता देव्यः सदा नः शुभबलिविधिना पान्तु वीरेन्द्रवन्द्याः ॥ ३२ ॥

एतदन्ते महेशानि यांवीजं योगिनी ततः ।

ॐ स्वाहा सर्ववर्णान्ते योगिनीपदमालिखेत् ॥ ३३ ॥

कवचं चास्त्रमालिख्य वह्निजायां पुनर्लिखेत् ।

अनेन मनुना देवि योगिनीनां बलिं हरेत् ॥ ३४ ॥

षड्दीर्घावरसंभिन्नं क्षकारं विलिखेत्प्रिये ।

स्थानक्षेत्रपदं पालधूपदीपादि चाऽऽलिखेत् ॥ ३५ ॥

सहितं बलिमालिख्य गृह्ण गृह्ण ततो वदेत् ।

वह्निजायान्वितो मन्त्रः क्षेत्रपालस्य सुन्दरि ॥ ३६ ॥

अनेन मनुना देवि क्षेत्रपालबालिः स्मृतः ।
 गांगीगुन्त्रयमालिरुये डेन्तं गणपतिं ततः ॥ ३७ ॥
 वरान्ते वरदान्ते च सर्वान्ते जनमालिखेत् ।
 मे वशं चाऽऽनय प्रोच्य सर्वोपपदमालिखेत् ॥ ३८ ॥
 चारान्ते सहितं चोक्त्वा बालिं गृह्ण द्विधापदम् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो गणपस्य बालिं हरेत् ॥ ३९ ॥
 वामाङ्गुष्ठानामिकाभ्यां बटुकस्य बालिं हरेत् ।
 तर्जन्यनामिकां चैव मध्योपरि योजयेत् ॥ ४० ॥
 योन्याकारेण वामेन योगिनीनां बालिर्भवेत् ।
 *अङ्गुष्ठमध्यमानाम(मा) योन्याकारेण योजयेत् ॥ ४१ ॥
 वाममुष्टिं विधायाऽऽदौ तर्जनीं सरलां कुरु ।
 अनया मुद्रया देवि क्षेत्रपालबालिर्भवेत् ॥ ४२ ॥
 तथा मुष्टेस्तु मध्यस्थामङ्गुलीं दण्डवत्कुरु ।
 गजतुण्डा महामुद्रा गणपस्य बालिर्भवेत् ॥ ४३ ॥
 अथ वा वामभागे तु मण्डलं चैकमालिखेत् ।
 तत्रैव बलिदानं तु कुर्यात्सर्वार्थसिद्धये ॥ ४४ ॥
 +आत्मविद्यां शिवैस्तत्त्वैर्गुरुं संतर्प्य देवताम् ।
 संतोष्याऽऽनन्दसहितः सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ ४५ ॥
 अनेन विधिना देवि पूजयेत्परमेश्वरीम् ।
 पञ्चसिंहासनोज्ज्वालां परमानन्दरूपिणीम् ॥ ४६ ॥
 पञ्चसिंहासनोज्ज्वालां चित्कलां चिन्तयेत्सदा ।
 वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं हुनेत्प्रिये ॥ ४७ ॥
 तर्पणं तु तथा कुर्यात्सर्वसौभाग्यवान्भवेत् ॥ ४८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीयजनविधिर्नाम पञ्चमः पटलः ॥५॥

अथ षष्ठः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच--

पञ्चसिंहासनगता कथं सा त्रिपुरा परा ।

कथयस्व महेशान कथं सिंहासनं भवेत् ॥ १ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति । + अयं श्लोकः ख. पुस्तके नोषलभ्यते ।

नेत्रं । २ क. 'का मध्ये म' । ३ क. शजमुण्ड । ४ ख. 'सतानन्दा प'

ईश्वर उवाच--

यथा श्रीत्रिपुरा बाला तथा त्रिपुरभैरवी ।
 संपत्प्रदा नाम तस्याः शृणु निर्मलमानसे ॥ २ ॥
 शिवचन्द्रौ वह्निसंस्थौ वाग्भवं तदनन्तरम् ।
 कामराजं तथा देवि शिवचन्द्रान्वितं ततः ॥ ३ ॥
 पृथ्वीबीजान्तवह्न्याढ्यं तार्तीयं शृणु बल्लभे ।
 +शक्तिबीजे महेशानि शिवं वह्निं च योजयेत् ॥ ४ ॥
 व्योमादिवह्निसंस्थं तु विशेषं शृणु बल्लभे ।
 कुमार्याः परमेशानि हित्वा सग तु वैन्दवम् ॥ ५ ॥
 त्रिपुरा भैरवी देवी महासंपत्प्रदा प्रिये ।
 अनया सदृशी विद्या त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ ६ ॥
 ब्रह्मानन्दमयी साक्षात्सर्वसाम्राज्यदायिनी
 ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि महासंपत्प्रदं प्रिये ॥ ७ ॥
 आताम्रार्कसहस्राभां स्फुरच्चन्द्रजटाशिखाम् ।
 किरीटरत्नविलसच्चित्रचित्रितमौक्तिकाम् ॥ ८ ॥
 स्रवद्गुधिरपङ्कगढ्यमुण्डमालावलीयुताम् ।
 नयनत्रयशोभाढ्यां पूर्णेन्दुवदनान्विताम् ॥ ९ ॥
 मुक्ताहारलताराजत्पीनोन्नतघनस्तनीम् ।
 *त्रिवलीखचितालघ्नां नानाभरणभूषिताम् ॥ १० ॥
 रक्ताम्बरपरीधानां यौवनोन्मत्तरूपिणीम् ।
 पुस्तकं चाभयं वाभे दक्षिणे चाक्षमालिकाम् ॥ ११ ॥
 वरदानरतां नित्यं महासंपत्प्रदां स्मरेत् ।
 न्यासपूजादिकं सर्वं कुमार्या इव सुव्रते ॥ १२ ॥
 त्रिपुरा भैरवी देवी पञ्चसिंहासनान्विता ।
 प्रथमं शृणु देवेशि ब्रह्मा सृष्टिकरो यदा ॥ १३ ॥
 निश्चेतनोऽपि देवेशि तदा त्रिपुरदेवताम् ।
 समाराध्याभवत्कर्ता सृष्टेस्तु परमेश्वरि ॥ १४ ॥
 ब्रह्माणं तं समाराध्य तपसा महता प्रिये ।
 शक्रोऽभूद्देवराजोऽयं पूर्वस्यां दिशि पालकः ॥ १५ ॥

+ इदमर्थं ख. पुस्तकं नस्ति । *इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. 'गमवे तं' । २ ख. भित्त्वा । ३ ख. 'टाकुलाम्' । ४ ख. 'म्' । स्रवद् । ५
 'क्षम हि तां स' ।

तदा प्रसन्ना त्रिपुरा पूर्वसिंहासनस्थिता ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूर्वसिंहासनस्थिताम् ॥ १६ ॥
 वाग्भवं बीजमुच्चार्य जीवप्राणसमन्वितम् ।
 सकला भुवनेशानी द्वितीयं बीजमुद्धृतम् ॥ १७ ॥
 जीवं प्राणं वह्निंसंस्थं शक्रस्वरविभूषितम् ।
 विसर्गादयं महेशानि विद्या त्रैलोक्यमातृका ॥ १८ ॥
 त्रैलोक्यमोहनी देवि परब्रह्मचिदात्मिका ।
 चैतन्यभैरवी नाम चेतना निष्कले शिवे ॥ १९ ॥
 उद्यद्भास्वत्सहस्राभां नानालंकारभूषिताम् ।
 मुकुटोज्ज्वलसच्चन्द्रलेखां रक्ताम्बरान्विताम् ॥ २० ॥
 पाशाङ्गकुशधरां नित्यां वामहस्तकपालिनीम् । ३
 वरदाभयशोभाढ्यां पीनोन्नतघनस्तनीम् ॥ २१ ॥
 एवं ध्यात्वा यजेद्देवीं पूर्वसिंहासनस्थिताम् ।
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि न्यसेत्सर्वाङ्गलक्षणम् ॥ २२ ॥
 यन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि देवि त्रैलोक्यमोहनम् ।
 त्रिकोणं चैव षट्कोणं वसुपत्रं वरानने ॥ २३ ॥
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ।
 तत्राऽऽवाह्य महादेवीं पूर्ववत्परमेश्वरीम् ॥ २४ ॥
 मुद्राः प्रदर्शयेत्पश्चात्परिवारार्चनं यजेत् ।
 प्रथमावरणं देवि षडङ्गानां तु पूर्ववत् ॥ २५ ॥
 रत्यादिकास्ततः पूज्याः पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 अग्रे वसन्तं वामे तु कामदेवं वरानने ॥ २६ ॥
 चापं दक्षिणकाणे च बाणान्पूर्ववदद्रिजे ।
 डाकिनीं राकिनीं चैव लाकिनीं काकिनीं तथा ॥ २७ ॥
 शाकिनीं हाकिनीं देवि पश्चिमादिक्रमायजेत् ।
 अनङ्गकुसुमा मुख्या वसुपत्रेषु पूर्ववत् ॥ २८ ॥
 परभृत्सारसौ चैव शुक्रमेघाह्वयौ पुनः ।
 अपाङ्गभ्रुविलासौ च हावभावौ प्रपूजयेत् ॥ २९ ॥
 इन्द्राद्या लोकपालास्तु क्रमेण परिपूजयेत् ।
 पूर्वसिंहासने देवि कथिता वीरवन्दिता ॥ ३० ॥

कामेश्वरी च रुद्राणां पूर्वसिंहासनस्थिता ।

एतस्या एव विद्याया बीजद्वयमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥

तदन्ते परमेशानि नित्यक्लिप्ते मदद्रवे ।

एतस्या एव तार्तीयं रुद्राणां परमेश्वरि ॥ ३२ ॥

पूजाध्यानादिकं देवि चैतन्यायाश्च पूर्ववत् ।

त्रिकोणे तु विशेषोऽस्ति कथयामि तवानघे ॥ ३३ ॥

अग्रकोणक्रमेणैव नित्यां क्लिप्तां मदद्रवाम् ।

पङ्कजावरणात्पश्चात्पूजयेत्सर्वसिद्धये ॥ ३४ ॥

अनेनैव प्रकारेण पूर्वसिंहासनस्थिताम् ।

त्रिपुरां भैरवीं देवीं पूजयेत्परमेश्वरीम् ॥ ३५ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे पूर्वसिंहासनकथनं नाम षष्ठः पटलः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

एतामाराध्य देवेशि महात्रिपुरभैरवीम् ।

पालकोऽभून्निश्चलोऽपि प्रेतत्वात्सुरवन्दिते ॥ १ ॥

योगनिद्राछलाद्देवि प्रेतत्वं तस्य निश्चलम् ।

तद्ध्यानेन स्वयं शक्तिरभूत्कुवलयेक्षणे ॥ २ ॥

तामाराध्य महाविष्णोरघोरेण मुखेन च ।

त्रिपुरो निर्जितो देवि त्रैलोक्यभयकारकः ॥ ३ ॥

तदा सिंहासने प्रौढा दक्षिणे परमेश्वरि ।

मन्त्रां तस्याः प्रवक्ष्यामि रिपुमारनिकृन्तनम् ॥ ४ ॥

शिवचन्द्रौ मादनान्तं पान्तं वह्निसमन्वितम् ।

शक्तिभिन्नं बिन्दुनादकलाढ्यं वाग्भव प्रिये ॥ ५ ॥

संपत्प्रदाया भैरव्याः कामराजं तदेव हि ।

सदाशिवस्य बीजं तु सिंहासनगतस्य च ॥ ६ ॥

एषा विद्या महेशानि वर्णितुं केन शक्यते ।

ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि रिपुभारनिकृन्तनम् ॥ ७ ॥

उद्यत्सूर्यसहस्रामां चन्द्रचूडां शिलोचनाम् ।

नानालंकारसुभगां सर्ववैरिनिकृन्तनीम् ॥ ८ ॥

स्रवद्गुधिरमुण्डालिकलितां रक्तवाससम् ।

त्रिशूलं डमरुं चैव खड्गं खेटकमेव च ॥ ९ ॥

पिनाकं च शरान्देवि पाशाङ्कशयुगं क्रमात् ।

पुस्तकं चाक्षमालां च शिवसिंहासने स्थिताम् ॥ १० ॥

एवं ध्यात्वा महेशानि पूजामण्डलभारभेत् ।

त्रिकोणं चैव वृत्तं च वृत्ताष्टदलनीरजम् ॥ ११ ॥

वृत्तं भूसदनोपेतमेषा त्रिपुरयन्त्रिका ।

वामां ज्येष्ठां च रौद्रीं च कालीं च वरलोचने ॥ १२ ॥

कलाढ्यां च बलाढ्यां च यजेद्विकरिणीं प्रिये ।

बलप्रमथिनीं चैव सर्वभूतान्तभावदेत् ॥ १३ ॥

दमनीं च तथाऽर्चित्वा मनोन्मनीपदान्विताम् ।

एवं पीठं समभ्यर्च्य ततः सिंहासनं यजेत् ॥ १४ ॥

अघोरविद्यारूपं तु महापापनिकृन्तनम् ।

अघोरे वाग्भवं देवि घोरे तु भुवनेश्वरीम् ॥ १५ ॥

घोरघोरतरेभ्यश्च विलिख्य सुरवन्दिते ।

सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो देव्या बीजयुगं लिखेत् ।

नमस्तेऽस्तुपदं कुर्याद्द्रुद्ररूपे हस्तौ लिखेत् ॥ १६ ॥

त्रिंशद्भिश्च त्रिभिर्वर्णैर्विधेयं कथिता प्रिये ।

अनेन मनुना देवि यजेत्सिंहासनं बुधः ॥ १७ ॥

आवाहनादिकं कुर्यात्क्रमाचनमतः परम् ।

आदावङ्गावृत्तिर्देवि द्विरावृत्त्याऽङ्गपूजनम् ॥ १८ ॥

रत्यादित्रयमभ्यर्च्य तथाऽनङ्गादिका यजेत् ।

ब्राह्म्यादियुगं संपूज्य वसुपत्रेषु मातृकाः ॥ १९ ॥

भूमिन्वे लोकपालांश्च सायुधान्परमेश्वरि ।

द्वितीयसिंहासनगां पूजयेद्द्रुद्रभैरवीम् ॥ २० ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यात्मन्वे द्वितीयसिंहासने रुद्रभैरवीयजनं नाम

सप्तमः पटलः ॥ ७ ॥

१ स. च विष्णुसिं । २ स. माचरेत् । ३ स. लमद्विजे । वृ । ४ स. भूमण्ड-
लाबीजमे । ५ स. तथा यष्ट्या म । ६ क. वं चोक्त्या अघोरे भु । ७ क. रे रम्ये
रूपे रुद्रभैरवे । न । ८ स. विसंकल्पक ।

ईश्वर उवाच--

पश्चिमे भैरवी देवी षट्कूटा परमेश्वरी ।
 यत्स्फूर्त्या स शिवो देवि सृष्टिसंहारणक्षमः ॥ १ ॥
 डाकिनीराकिनीबीजे लाकिनीकाकिनीयुंगात् ।
 बीजे आहत्य देवेशि योजयेच्चन्द्रसूर्ययोः ॥ २ ॥
 आद्यमैकारसंयुक्तमन्यदीकारमण्डितम् ।
 शक्रस्वरसमायुक्तं तार्तीयं बीजमालिखेत् ॥ ३ ॥
 बिन्दुनादकलाक्रान्तं तृतीयं शैलसंभवे ।
 एषा विद्या महेशानि रुद्रसिंहासने स्थिता ॥ ४ ॥
 ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि सर्वभूतनिकृन्तनम् ।
 बालसूर्यप्रभां देवीं जपाकुसुमसंनिभाम् ॥ ५ ॥
 मुण्डमालावलीरम्यां बालसूर्यसमांशुकाम् ।
 सुवर्णकलशाकारपीनोज्ञतपयोधराम् ॥ ६ ॥
 पाशाङ्कुशौ पुस्तकं च दधानां जपमालिकाम् ।
 एवं ध्यात्वा यजेद्देवीं मानसैरुपचारकैः ॥ ७ ॥
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि विधाय परमेश्वरि ।
 यन्त्रमस्या वरारोहे त्रिकोणं तत्पुटं लिखेत् ॥ ८ ॥
 बहिरष्टदलं पद्मं रविपत्रं समालिखेत् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ॥ ९ ॥
 षडङ्गावरणं देवि पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ।
 रत्यादित्रितयं देवि त्रिकोणे परिपूजयेत् ॥ १० ॥
 डाकिन्याद्यास्तु षट्कोणे वसुपत्रे ततः परम् ।
 ब्राह्म्यादियुगलं पश्चाद्रविपत्रे ततः परम् ॥ ११ ॥
 बालायाः शीठशक्तीस्तु वामाद्याः पूजयेत्प्रिये ।
 चतुरस्रे लोकपालान्सायुधान्परमेश्वरि ॥ १२ ॥
 एवं पूजाविधिं कुर्याद्भोगमोक्षफलप्राप्तये ।
 अनेनैव विधानेन नित्यारूपां भैरवीं यजेत् ॥ १३ ॥

१ क. देवि ष० । २ ख. ०युगम् । बी० । ३ ख. ०रक्रमाद्देवि ता० । ४ ख. ०न्तं
 त्रितयं शै० । ५ ख. ०तघनस्तनीम् । ६ ख. ०त्रं ततो लि० । ७ ख. ०फलप्रदम् । अ० ।

सर्वसौभाग्यदां नित्यां सर्वसाम्राज्यदायिनीम् ।

एतस्या एव विद्यायाः षड्वर्णान्क्रमतः स्थितान् ॥ १४ ॥

विपरीतान्वेद प्रौढे विद्धेयं भोगमोक्षदा ।

नित्याख्या भैरवी देवि रिपुभारनिवृत्तनी ॥ १५ ॥

म्यासपूजादिकं सर्वमस्याः पूर्ववदाचरेत् ॥ १६ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे पश्चिमसिंहासनकथनं नामाष्टमः पटलः ॥८॥

अथ नवमः पटलः ।

ईश्वर उवाच--

शृणु देवि महाविद्यां चिन्तितेष्टफलप्रदाम् ।

यस्या विज्ञानमात्रेण भुवनाधिपतिर्भवेत् ॥ १ ॥

हंभाद्यं वाग्भवं चाऽऽद्यं हसकान्ते सुरेश्वरि ।

भूबीजं भुवनेशानी द्वितीयं बीजमुद्धृतम् ॥ २ ॥

शिवचन्द्रो महेशानि शक्रस्वरविभूषितम् ।

बिन्दुनादकलाक्रान्तं तृतीयं बीजमुद्धृतम् ॥ ३ ॥

एषा विद्या महेशानि भुवनेश्वरभैरवी ।

मध्यबीजेन देवेशि षड्दीर्घस्वरभेदिना ॥ ४ ॥

षडङ्गानि प्रविन्यस्य ध्यादेद्देवीं चतुर्भुजाम् ।

जपाकुसुमसंकाशां दाडिमीकुसुमप्रभाम् ॥ ५ ॥

चन्द्ररेखाजटाजूटां त्रिनेत्रां रक्तवाससम् ।

नानालंकारसुभगां पीनोन्नतधनस्तनीम् ॥ ६ ॥

पाशाङ्कुशवराभीतिधारयन्तीं शिवां स्मरेत् ।

एवं ध्यात्वाऽर्चयेद्देवीं यन्त्रोद्धारं च पूर्ववत् ॥ ७ ॥

चैतन्यभैरवी देवी यन्त्रावत्परमेश्वरि ।

सिंहासनं समभ्यर्च्य परिवारार्चनं यजेत् ॥ ८ ॥

षडङ्गावरणं देवि पूर्ववत्परिपूजयेत् ।

रत्याद्याः पूजयेद्देवि त्रिकोणे तदनन्तरम् ॥ ९ ॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च पूज्यास्तत्रैव सुन्दरि ।

डाकिन्याद्यास्तथा पूज्या वसुपत्रे ततः परम् ॥ १० ॥

अनङ्गकुसुमाद्याश्च ब्राह्म्यादियुगलं ततः ।

भूविम्बे लोकपालांश्च बटुकार्याश्च पूजयेत् ॥ ११ ॥

योगिनीनां चतुःषष्टिं पूजयेत्सुरवंन्दिता ।

सदाशिवसखा यस्मात्कुबेरः परमेश्वरि ॥ १२ ॥

येनेयं प्रार्थिता देवी राजराजस्ततो भवेत् ।

तेनैव प्रार्थिता विद्या गौरी गौरफलप्रदा ॥ १३ ॥

अन्नपूर्णेश्वरी नाम सर्वसंपत्प्रदा सताम् ।

अनया विद्यया देवि कुबेरो धननायकः ॥ १४ ॥

लोकपालेषु सर्वेषु धनरत्नादिपूर्णता ।

तथाऽन्नपूर्णता तस्मिन्सुस्थिराऽस्याः प्रसादतः ॥ १५ ॥

अन्नपूर्णा महादेवि साक्षात्कामदुघाऽद्रिजे ।

मन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ १६ ॥

तारं च भुवनेशानीं श्रीबीजं कामराजकम् ।

हृदन्ते भगवत्यर्णां माहेश्वरि पदं लिखेत् ॥ १७ ॥

अन्नपूर्णेऽभिजाया च विद्येयं विंशदक्षरी ।

अनया सदृशी विद्या सिद्धिदा नास्ति भूतले ॥ १८ ॥

भुवनेशा महेशानि षड्दीर्घस्वरभिन्ना ।

पङ्क्तानि महेशानि छन्दोन्यासादनन्तरम् ॥ १९ ॥

ऋषिर्ब्रह्माऽस्य मन्त्रस्य पङ्क्तिश्छन्दो वरानने ।

अन्नपूर्णेऽश्वरी 'देवि देवता परिकीर्तिता ॥ २० ॥

बीजं च भुवनेशानि श्रीबीजं शक्तिरुच्यते ।

कीलकं कामराजं स्यात्पङ्क्तानन्तरं ततः ॥ २१ ॥

× एकमेकं पुनश्चैकं पुनरेकं द्वयं चतुः ।

चतुश्चतुस्तथा द्वाभ्यां पदान्येतानि पार्वति ॥ २२ ॥

पदानि नव देवेशि नव द्वारेषु विन्यसेत् ।

मूर्धादिगुदपर्यन्तं पुनस्तेषु वरानने ॥ २३ ॥

गुदादिब्रह्मरन्ध्रान्तं पदानां नवकं न्यसेत् ।

ब्रह्मरन्ध्रास्यहृदयमूलाधारेष्वनुक्रमात् ॥ २४ ॥

× अयं श्लोकः ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. देवी दे० ।

चतुर्वीजानि विन्यस्य स्वरेष्वन्यान्प्रविन्यसेत् ।
 गोलकं च ततो देवि विन्यस्य विधिवत्प्रिये ॥ २५ ॥
 प्राणायामं प्रकुर्वीत पूजामण्डलमालिखेत् ।
 त्रिकोणं च चतुःपत्रं वसुपत्रं ततः परम् ॥ २६ ॥
 कलापत्रं च भूविम्बं चतुर्द्वारं समालिखेत् ।
 सिंहासनस्य परितः पीठदेवीः समर्चयेत् ॥ २७ ॥
 सिंहासने दक्षिणे तु कथिताः पीठनायकाः ।
 ता एव पूजयेत्पीठे वामाद्याः परमेश्वरि ॥ २८ ॥
 जया च विजया चैव अजिता चापराजिता ।
 नित्या विलासिनी दोग्धरी अघोरा मङ्गलात्मिका ॥ २९ ॥
 नवमी परमेशानि सिंहासनसमीपगाः ।
 समावाह्य यजेद्देवीं ध्यानं कुर्वन्समाहितः ॥ ३० ॥
 तप्तकाञ्चनवर्णाभां बालेन्दुकृतशेखराम् ।
 नवरत्नप्रभादीप्तमुकुटां कुङ्कुमारुणाम् ॥ ३१ ॥
 चित्रवस्त्रपरीधानां मदिराक्षीं त्रिलोचनाम् ।
 सुवर्णकलशाकरपीनोज्ञतघनस्तनीम् ॥ ३२ ॥
 गोक्षीरधामधवलं पञ्चवक्त्रं त्रिलोचनम् ।
 प्रसन्नवदनं शान्तं नीलकण्ठविराजितम् ॥ ३३ ॥
 कपर्दिनं स्फुरत्सर्पभूषणं कुन्दसंनिभम् ।
 नृत्यन्तमतिसंहृष्टं दृष्ट्वाऽऽनन्दमयीं पराम् ॥ ३४ ॥
 सानन्दमुद्यल्लोलाक्षीं मेखलाढ्यनितम्बिनीम् ।
 अन्नदानरतां नित्यां भूमिश्रीभ्यामलंकृताम् ॥ ३५ ॥
 एवं ध्यात्वा यजेद्देवि षडङ्गावरणं यजेत् ।
 अग्नीशासुरवायव्यमध्ये दिक्ष्वङ्गपूजनम् ॥ ३६ ॥
 अथ वक्ष्ये महेशानि त्रिकोणस्य च पूजनम् ।
 तारं प्रासादबीजं च हृच्छिवाय ततः परम् ॥ ३७ ॥
 सप्ताक्षरी महाविद्या त्वनया देवि पूजयेत् ।
 नृत्यन्तमीश्वरं देवि त्रिकोणाग्रे सुरेश्वरि ॥ ३८ ॥
 ॐ नमः पदमाभाय ततो भगवते पदम् ।
 ततो वराहरूपाय भूर्भुवःस्वःपतिं तथैव ॥ ३९ ॥

डेन्तं च मूपतिं च त्वं मे देहीति च दापय ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो वराहस्य वरानने ॥ ४० ॥
 अनया विद्यया देवि वामकोणे प्रपूजयेत् ।
 ॐ नमः पदमाभाष्य डेन्तं नारायणं लिखेत् ॥ ४१ ॥
 नारायणं दक्षकोणे क्रमेण परिपूजयेत् ।
 वामदक्षिणयोः पूज्ये भूश्रियो परमेश्वरि ॥ ४२ ॥
 एकेन मनुना देवि कथयामि तवानघे ।
 ॐ नमो हि पदं चान्नं मे देह्यन्नाधिपान्तके ॥ ४३ ॥
 तथेममात्रं संलिख्य प्रदापय ततः परम् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रः संपुटीकृत्यं योजयेत् ॥ ४४ ॥
 ग्लौमात्मकेन रमया वामदक्षिणयोः क्रमात् ।
 ततश्चतुर्दले पूज्या पश्चिमादिक्रमेण तु ॥ ४५ ॥
 तारेण परविद्यां च भुवनेर्शीं तदात्मना ।
 कमलां रमया भद्रे कामेन सुभगां यजेत् ॥ ४६ ॥
 वसुपत्रे महेशानि ब्राह्मचाद्याः पश्चिमादितः ।
 षोडशारे परेशानि चन्द्रमण्डलरूपिणीः ॥ ४७ ॥
 कलाः षोडश संपूज्याः पश्चिमादिक्रमेण हि ।
 अमृता मानसी पुष्टिस्तुष्टिः प्रीति रतिस्तथा ॥ ४८ ॥
 श्रीश्च ह्रीश्च स्वधा रात्रिर्ज्योत्स्ना हेमवती तथा ।
 छाया च पूर्णिमा नित्या अमावास्या च षोडशी ॥ ४९ ॥
 शेषवर्णैः प्रपूज्यास्तु अन्नपूर्णान्तशब्दकाः ।
 चतुरस्रे लोकपालान्क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ५० ॥
 इत्युत्तरपतेः सम्यक्पूजितान्नसुवर्णदा ।
 स्वशक्त्या या करोत्येव राजराजं धनाधिपम् ॥ ५१ ॥
 सिद्धिप्रदा सिद्धिविद्या ममाप्यन्नप्रदा प्रिये ।
 भुवनेश्वरभैरव्या भेदान्तरमथोच्यते ॥ ५२ ॥
 सहाया सैव देवेशि तदा सा सकलेश्वरी ।
 ध्यानपूजादिकं सर्वमेतस्या एव पार्वति ॥ ५३ ॥

१ क. 'ये । अन्नं माहिपदं । २ क. ख. तथेम' । ३ क. 'त्य पूज' । ४ ख. पूजा
 पं । ५ क. 'ण पुर' । ६ ख. सुधा । ७ ख. 'त्स्ना हेमाव' । ८ क. 'र्णास्तु शब्दितः ।
 च' । ९ क. इत्येवं पूजयेत्सम्य' ।

उत्तरस्यां वरारोहे सिंहासनमिदं दिशि ।
 संपत्प्रदा भैरवी च विद्धि कौलेशभैरवी ॥ ५४ ॥
 हसराद्या भैरवी सा त्रिषु बीजेषु पावति ।
 इयं तु सहराद्या स्यात्पूजाध्यानादिकं तथा ॥ ५५ ॥
 एतस्या एव विद्याया आद्यन्ते रेफवर्जिते ।
 तदेयं परमेशानि नाम्ना सकलभैरवी ॥ ५६ ॥
 संपत्प्रदा भैरवी च ध्यानपूजादिकं प्रिये ।
 पञ्चसिंहासनमयी महात्रिपुरभैरवी ॥ ५७ ॥
 चतुराम्नायविद्याभिर्मान्यं सिंहासनं प्रिये ।
 हस्त्रीमात्मकमुच्चार्य हस्त्रीमात्मकमाद्रेजे ॥ ५८ ॥
 शक्तिः सकलह्रीमन्ते चतुर्वीजमुदाहृतम् ।
 श्रीबीजं कुरु तार्तीयं नित्यां वेदाक्षरी भवेत् ॥ ५९ ॥
 उन्मनी नाम विद्येयं भोगमोक्षफलप्रदा ।
 पूर्वाम्नाये महाविद्या दक्षिणाम्नायं उच्यते ॥ ६० ॥
 वाग्भवं बीजमुच्चार्य क्लिप्ते कामस्य बीजकम् ।
 मदद्रवे कुले हस्त्रौ विद्येयं भोगिनी प्रिये ॥ ६१ ॥
 दक्षिणाम्नायविद्येयं पश्चिमाम्नाय उच्यते ।
 वाग्भवं च परा श्रीश्च हसखफरेमिति प्रिये ॥ ६२ ॥
 हस्त्रौमन्तास्ततो देवि पञ्चैते प्रणवाः स्मृताः ।
 भगवत्यम्ब आलित्य पृथक्पदमथेश्वरि ॥ ६३ ॥
 चतुर्थं प्रणवं चैव हसखफरेमिति प्रिये ।
 कुब्जिके चैव हस्त्रां च हस्त्रां हस्त्रां ततः परम् ॥ ६४ ॥
 अघोरं चैव घोरं च त्वघोरमुखि चाऽऽलिखेत् ।
 हस्त्रां हस्त्रां किणिद्वंद्वं विच्चे द्वात्रिंशदक्षरी ॥ ६५ ॥
 पूर्वोक्तैः प्रणवैर्देवि संपुंटीकृत्य संस्मरेत् ।
 कुब्जिकेयं महाविद्या पश्चिमाम्नायदेवता ॥ ६६ ॥
 रुफ्रेमात्मकं समुच्चार्य महाचण्डपदं लिखेत् ।
 योगेश्वरीपदं पश्चाद्विद्येयं कालिका प्रिये ॥ ६७ ॥

१ स. 'रवी' च । २ क. च सिद्धिं कौं । ३ स. किः कलाभ्यामन्ते च तुर्यं वीं ।
 ४ स. विद्या । ५ क. 'त' । ऊर्भिणी कामविं । ६ स. 'यमुच्यं' । ७ क. 'श्च सहस्रं' ।
 ८ स. हस्त्रा च तं । ९ स. ' । ' च हस्त्रां च किं ।

उत्तरोन्नायविद्येयं नाम्ना कालीति विश्रुता ।

एताभिः परमेशानि पूज्यं सिंहासनं सदा ॥ ६८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे सिंहासनविद्याविधानं नाम नवमः पटलः ॥ ९ ॥

अथ दशमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

त्रिपुरा द्विविधा देव भवता प्रकटी कृता ।

त्रिविधेति यदुक्तं तत्प्रकटी कुरु शंकर ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

परं ब्रह्मस्वरूपं यन्नादविन्दुत्रयात्मकम् ।

शिवशक्तिमयं तत्तु कथयामि तवानघे ॥ २ ॥

व्याप्य तिष्ठति विश्वं सा शिवं च परमेश्वरि ।

पूर्वं गुणेस्तु कथिता शिवशक्त्यात्मकं शृणु ॥ ३ ॥

हकारादिसकारान्ता मातृका शक्तिरव्यया ।

हकारः परमेशानि केवलं शिव उच्यते ॥ ४ ॥

आद्यन्ताक्षरभावेन तदाऽहं सकलात्मकः ।

यदुच्यते मातृकार्णैस्तत्सर्वमहमीश्वरि ॥ ५ ॥

हकारः परमेशानि शून्यरूपी सदाऽव्ययः ।

सकारः शक्तिरूपत्वात्परावाची विसर्गवान् ॥ ६ ॥

उत्पत्तेः कारणं यस्माच्छक्तिरित्यभिधीयते ।

आत्मानं दर्शयेद्योगः सोऽहंशब्देन सुन्दरि ॥ ७ ॥

विन्दुत्रयसमायोगान्महात्रिपुरसुन्दरी ।

नादरूपेण सा देवी हकारार्धस्वरूपिणी ॥ ८ ॥

हकारः परमेशानि शिवरूपी यतस्तदा ।

तस्यार्धाङ्गं महाशक्तिर्हकारार्धस्वरूपिणी ॥ ९ ॥

अत एव महाविद्या महात्रिपुरसुन्दरी ।

नित्येति कथ्यते देवि चित्कला परमेश्वरी ॥ १० ॥

१ ख. °रान्वय° । २ क. °ताभ्यः प° । ३ ख. °न्दुकलात्म° । ४ णु । अका° ।

५ ख. °कार्णै° । ६ ख. °दाशिवः । स° । ७ ख. °ची च स° ।

श्रीगुरोः रूपया भद्रे संप्रदायकुलान्वितः ।
 प्रातरुत्थाय देवेशि गुरुं नत्वा स्वनामभिः ॥ ११ ॥
 संध्यास्नानादिकं देवि विधायं मनुवित्तमः ।
 सर्वशृङ्गारवेषाढ्यः कर्पूरघुसृणादिभिः ॥ १२ ॥
 महोर्हेशचन्दनाद्यैश्च दीपाङ्गः कुङ्कुमारुणः ।
 नवरत्नविभूषाढ्यो रक्ताम्बरविराजितः ॥ १३ ॥
 ताम्बूलरागवदनो मंदिरानन्दमानसः ।
 यागमन्दिरमागत्य लाक्षाचित्राविचित्रितम् ॥ १४ ॥
 अनेकधूपबहलं पुष्पप्रकरपूरितम् ।
 गोमयेन च संलितं चारुपुष्पवितानितम् ॥ १५ ॥
 मनोहरे मृदुश्लक्ष्ण आसने उपविश्य तु ।
 मन्त्रोद्धारं प्रकुर्वीत सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ १६ ॥
 आद्यं वाग्भवमुच्चार्य कामराजं द्वितीयकम् ।
 कुमार्यास्तु तृतीयं तु त्रिपुरा परमेश्वरि ॥ १७ ॥
 करशुद्धिकरी विद्या प्रथमा *परमेश्वरि ।
 कुमारी तु द्वितीया स्यात्त्रिपुरेशी महेश्वरि ॥ १८ ॥
 त्रिपुरेश्यादिमं त्यक्त्वा भुवनेशीं परिक्षिपेत् ।
 अनयाऽऽत्मासनं दद्यात्त्रिपुरेश्या षडङ्गकम् ॥ १९ ॥
 त्रिपुरेशी महेशानि त्रिबीजा हस्थिता यदा ।
 चक्रासनगतां देवि विद्धि त्रिपुरवासिनीम् ॥ २० ॥
 त्रिपुरेशी महेशानि वाग्भवे कामराजके ।
 शिवचन्द्रसमायुक्ता तार्तीये शिवरूपिणी ॥ २१ ॥
 सर्वमन्त्रासनगता त्रिपुरा श्रीरियं प्रिये ।
 आत्मासनगतायास्तु हित्वा तार्तीयमाद्रिजे ॥ २२ ॥
 बलेमात्मकमारोप्य साध्यसिद्धासनस्थिता ।
 +त्रिपुरामालिनी प्रोक्ता सिद्धाख्यां त्रिपुरां शृणु ॥ २३ ॥

* एतस्याग्रे क. ग. पुस्तकयोः 'श्री बीजं च तृतीयं तु त्रिपुरा परमेश्वरि' इतीदमर्थं
 दृश्यते । +धनुश्चिह्नान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

१ ख. 'हामु मनदोहाम लिता' । २ ख. 'मदनान' । ३ ख. 'पूजित' । ४ क. 'मातृक' ।
 ५ ख. 'त्रिपुरा मालिनीयं तु आद्या लक्ष्मी परा ततः । देवि त्रिपुरासिद्धये कथिता परमे-
 श्वरि । इति पञ्चमः ।

भुवनेशी श्रिया युक्ता कुमारी च तथोत्तमा ।

मूर्तिविद्या समुद्दिष्टा माया लक्ष्मीः पुरःस्थिता ॥ २४ ॥

अनया विद्यया देवि यजेन्निपुरसिद्धिकाम् ।)

*मायालक्ष्म्योस्तु बीजे द्वे शक्तिबीजं तृतीयकम् ॥ २५ ॥

त्रिपुराया त्र्यम्बिकेयमष्टमी परिकीर्तिता ।

संपत्प्रदा भेरवी या तस्यास्तार्तीयबीजके ॥ २६ ॥

बिन्दुं हित्वा तत्र सर्गं निक्षिपेत्सुरसुन्दरि ।

अनयाऽऽवाहनं देवि कारयेत्सुरवन्दिते ॥ २७ ॥

मूर्तिविद्या समुद्दिष्टा माया लक्ष्मीः परा स्थिता ।

अनया विद्यया देवि यजेन्निपुरसिद्धिदा[म्] ॥ २८ ॥

सिद्धांश्चा वाहिनीमूर्तिविद्यां च सुरसुन्दरि ।

मूलविद्यां शृणु प्रौढे सकलाममसेविताम् ॥ २९ ॥

सर्वदर्शनबन्धां च चित्कलामव्ययां प्रिये ।

भूमिश्चन्द्रः शिवो माया शक्तिः कृष्णाध्वमादनौ ॥ ३० ॥

अर्धचन्द्रश्च बिन्दुश्च नवार्णो मेरुरुच्यते ।

महात्रिपुरसुन्दर्या मन्त्रा मेरुसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥

लकारात्पृथिवी देवि सशैलवनकानना ।

पश्चात्तपीठसंपन्ना सर्वतीर्थमयी परा ॥ ३२ ॥

सर्वगङ्गामयी सर्वक्षेत्रस्थानमयी शिवे ।

सकाराच्चन्द्रतारादिग्रहराशिस्वरूपिणी ॥ ३३ ॥

हकाराच्छिवसंवादव्योममण्डलसंस्थिता ।

ईकाराद्विश्वकर्त्रीयं माया तुर्यात्मिका प्रिये ॥ ३४ ॥

एकाराद्वैष्णवी शक्तिर्विश्वपालनतत्परा ।

रकारात्तेजसा युक्ता परं ज्योतिःस्वरूपिणी ॥ ३५ ॥

ककारात्कामदा कामरूपिणी स्फुरदव्यया ।

अर्धचन्द्रेण देवेशि विश्वयोनिरितीरिता ॥ ३६ ॥

बिन्दुना शिवरूपेण शून्यरूपेण साक्षिणी ।

अनया सह सर्वत्र व्योमितिनिश्चलताऽऽत्मना ॥ ३७ ॥

* अयं श्लोकः स. पुस्तके नास्ति ।

१ क. 'द्वाम्बां वा' । २ क. 'विद्यां च शृणु सु' । ३ क. 'मन्त्रो मे' । ४ क. 'व्ययः । ल' । ५ स. 'व्याप्य नि' ।

एवं परब्रह्मरूपा मेरुणाऽनेन सुव्रते ।
 एभिर्नवात्मकैर्वर्णैर्जायते त्रिपुरामनुः ॥ ३८ ॥
 अन्यथा नैव निष्पत्तिर्नास्ति श्रीत्रिपुरामनौ ।
 श्रीचक्रमपि देवेशि मेरुरूपं न संशयः ॥ ३९ ॥
 लकारः पृथिवीबीजं तेन भूविम्बमुच्यते ।
 सकारश्चन्द्रमा भद्रे कलाषोडशकात्मकः ॥ ४० ॥
 तस्मात्षोडशपत्रं तु हकारः शिव उच्यते ।
 अष्टमूर्तिः सदा भद्रे तस्माद् सुदलं भवेत् ॥ ४१ ॥
 ईकारस्तु महामाया भवनानि चतुर्दश ।
 पालयन्ती परा तस्माच्छक्रकोणं भवेत्प्रिये ॥ ४२ ॥
 शक्तिरेकादशस्थाने स्थित्वा सूते जगन्नयम् ।
 विश्वयोनिरिति ख्याता सा विष्णुर्दशरूपकम् ॥ ४३ ॥
 रकारात्परमेशानि चक्रं व्याप्य विजृम्भते ।
 दशकोणकैरी यस्माद्रकारो ज्योतिरव्ययः ॥ ४४ ॥
 कलादशान्वितो बह्निर्दशकोणप्रकारकः ।
 ककारान्मदनो देवि शिवश्चाष्टस्वरूपकः ॥ ४५ ॥
 योर्निर्वश्यं तदा चक्रे वसयोन्यङ्कितं भवेत् ।
 अर्धमात्रा गुणान्सूते नादरूपा यतस्ततः ॥ ४६ ॥
 त्रिकोणरूपा योनिस्तु बिन्दुना वैन्दवं भवेत् ।
 कामेश्वरस्वरूपं तु विश्वाकारस्वरूपकम् ॥ ४७ ॥
 श्रीचक्रं तु वरारोहे श्रीविद्यावर्णसंभवम् ।
 तत्र प्राङ्मुख आसीनश्चक्रराजं समालिखेत् ॥ ४८ ॥
 भूप्रदेशे समे वर्ये सिन्दूररजसाऽथ वा ।
 कुङ्कुमस्य रजोभिस्तु भूमौ चक्रं समालिखेत् ॥ ४९ ॥
 ऋजुरेवं नेत्ररम्यं संधिभेदसमं ऋजु ।
 अथवा हेमरौप्याभ्यां ताम्रेण बहुधातुभिः ॥ ५० ॥
 पट्टं विरच्य श्रीखण्डरक्तचन्दनसंभवे ।
 पट्टे संस्थाप्य विलिखेल्लेखन्या हेमैया प्रिये ॥ ५१ ॥

१ ख. °था सेव । २ ख. °स्तु सदा मा । ३ क. ग. °रेव दश । ४ ख. म् । एका° ।
 ५ ख. °सी तस्माद्रकाराज्ज्योति° । ६ ख. °प्रवर्तकः । ७ क. शिवं चाष्ट° । ८ क. °कम् ।
 ९ ख. °निरस्य त इति पाठान्तरम् । १० ख. चक्रं त इति पाठान्तरम् । ११ क. ग.
 °मतारया रो° ।

रोचनाकुङ्कुमाभ्यां तु कस्तूरीचन्दनेन्दुभिः ।
 ईशानादाग्निपर्यन्तमृजुरेखां समालिखेत् ॥ ५२ ॥
 ईशादग्नेस्तदग्राभ्यां रेखे आकृष्य देशिकः ।
 एकीकृत्य च वारुण्यां शक्तिरेखा परा प्रिये ॥ ५३ ॥
 त्रिकोणाकाररूपेयं तस्या उपरि संलिखेत् ।
 त्रिकोणाकाररूपं तु शक्तिद्वयमुदाहृतम् ॥ ५४ ॥
 पूर्वशक्त्यग्रभागे तु मानयष्टिवदालिखेत् ।
 रेखां तु परमेशानि वायुराक्षसकोणगाम् ॥ ५५ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव तयोः शक्त्योस्ततः परम् ।
 रेखे आकृष्य कोणाभ्यां तदग्रात्पूर्वगे कुरु ॥ ५६ ॥
 वह्निमण्डलमेतत्तु पूर्वाग्रं वीरवन्दिते ।
 चक्रत्रयमभूत्तत्र ततः शृणु वरानने ॥ ५७ ॥
 पूर्वशक्तीशवह्निभ्यां कोणाभ्यां सुरवन्दिते ।
 पूर्वरेखां तु विस्तार्य तथा पश्चिमवह्नितः ॥ ५८ ॥
 वायुराक्षसकोणाभ्यां रेखां पश्चिमगां तथा ।
 विस्तार्य योजयेद्देवि संधिभेदक्रमेण तु ॥ ५९ ॥
 योन्यग्रगां पूर्वदेशे दक्षिणोत्तरतः क्रमात् ।
 तथा रेखे वह्निसंस्थे पश्चिमस्यां दिशि क्रमात् ॥ ६० ॥
 कोणाग्राभ्यां योजयित्वा दशकोणं तथा भवेत् ।
 तथैव देवदेवेशि द्वितीयं दशकोणकम् ॥ ६१ ॥
 ईशानवह्निगे रेखे पूर्वयोन्यग्रयोः क्रमात् ।
 विस्तार्य योजयेत्पश्चात्पश्चिमायां दिशि क्रमात् ॥ ६२ ॥
 वायुराक्षसकोणाग्रे रेखे विस्तार्य सुन्दरि ।
 पश्चिमाग्रे तथा देवि योजयेद्दिन्द्रदिग्गते ॥ ६३ ॥
 एकत्र पूर्वकोणाग्रचुम्बिनी तु मनोहरा ।
 योजयेद्देवदेवेशि तथा पङ्क्त्यस्रकं भवेत् ॥ ६४ ॥
 दक्षकोणस्य देवेशि त्यक्त्वा कोणचतुष्टयम् ।
 देशकोणन्तरे देवि मध्ये रेखे प्रकाशयेत् ॥ ६५ ॥

द्वे दक्षिणे विभागे तु तथा चोत्तरभागके ।
 षट्कोणस्य ततो देवि संधिभेदक्रमेण तु ॥ ६६ ॥
 योनिं वह्निं च संयोज्य शक्रारं जायते सदा ।
 कक्षामध्यगता रेखा ऋजुरूपास्तु योजयेत् ॥ ६७ ॥
 ऋज्वाकृति तथा देवि जायतेऽतिमनोहरम् ।
 संमुखं पञ्चशक्त्यग्रं प्राग्बक्त्रं चतुरभिकम् ॥ ६८ ॥
 विन्दुत्रिकोणे वस्वारचक्रमेतद्वरानने ।
 चक्रमध्यं तु जानीहि दशारयुगलं तथा ॥ ६९ ॥
 शक्रयोन्यङ्कितं देवि बाह्यमध्यगतं भवेत् ।
 एतच्चक्रं महेशानि सर्वसौभाग्यवर्धनम् ॥ ७० ॥
 सर्वमाम्नाज्यदं देवि सर्वोपद्रवनाशनम् ।
 अनेकैरत्नमाणिक्यसुवर्णपरिपूरकम् ॥ ७१ ॥
 महामोक्षप्रदं देवि वाग्विलासकरं महत् ।
 एतद्बाह्ये महेशानि वृत्तं पूर्णेन्दुसंनिभम् ॥ ७२ ॥
 तदुक्तं कुरु मीनाक्षि वसुपत्रं मनोहरम् ।
 ततः षोडशपत्रं तु विलिखेत्सुरवन्दिते ॥ ७३ ॥
 तद्बाह्ये देवदेवेशि त्रिवृत्तं मातृकान्वितम् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारसहितं परमेश्वरि ॥ ७४ ॥
 चतुःषष्टियुताः कोट्यो योगिनीनां महौजमाम् ।
 चक्रेऽस्मिन्संनिविष्टास्ताः साधकं मानयन्ति हि ॥ ७५ ॥
 चतुरस्रं मातृकार्णैर्मण्डितं सिद्धिहेतवे ।
 मुक्तामाणिक्यघटितं समस्थलविराजितम् ॥ ७६ ॥
 त्रैलोक्यमोहनं नाम कल्पद्रुमफलप्रदम् ।
 षोडशारं चन्द्रबिम्बरूपं तु सकलालयम् ॥ ७७ ॥
 सर्वाशापूरकं भद्रे स्रवत्पीयूषवर्षणम् ।
 अष्टपत्रं महेशानि जपाकुसुमसंनिभम् ॥ ७८ ॥
 सर्वसंक्षोभणं नाम सर्वकामप्रपूरकम् ।
 एतन्नयं महेशानि सृष्टिचक्रं सुखप्रदम् ॥ ७९ ॥

१ ख. 'ने । मध्यचक्रं तु । २ ख. सर्वापद्रवधना । ३ ख. 'कहयमा' । ४ ख. महाप्रभे । ५ ख. 'स्मिन्सामविशेषास्ताः । ६ ख. 'वर्धितम् ।

पूर्वाम्नायाधिदेव्या तु मण्डितं सर्वसिद्धिदम् ।
 चतुर्दशारं देवेशि दाडिमीकुसुमप्रभम् ॥ ८० ॥
 अनन्तफलदं भद्रे सर्वसौभाग्यसंप्रदम् ।
 दशारं तप्तहेमाभं सिन्दूरसदृशं प्रिये ॥ ८१ ॥
 सर्वाथसाधकं चक्रं मनश्चिन्तितदं सदा ।
 द्वितीयमपि पङ्क्त्यस्तं जपाकुसुमसंनिभम् ॥ ८२ ॥
 सर्वरक्षाकरं चक्रं महाज्ञानमयं शिवे ।
 एतन्नयं महेशानि स्थितिचक्रं सुखप्रदम् ॥ ८३ ॥
 दक्षिणाम्नायपूज्यं तु यथेप्सितफलप्रदम् ।
 अष्टकोणं वरारोहे बालार्ककिरणारुणम् ॥ ८४ ॥
 पद्मरागसमप्रख्यं सर्वरोगहरं सदा ।
 उद्यत्सूर्यसहस्राभं बन्धूककुसुमप्रभम् ॥ ८५ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदं चक्रं सकलालयमाश्वरि ।
 त्रिकोणं सर्वसंभूतिकारणं भूतिदं सदा ॥ ८६ ॥
 बिन्दुचक्रं वरारोहे सर्वानन्दमयं परम् ।
 सदाशिवमयं चक्रनायकं परमेश्वरि ॥ ८७ ॥
 एतच्चक्रं तु संहाररूपं ब्रह्ममयं सदा ।
 पश्चिमाम्नायसंसेव्यं त्रयमुत्तरमेवितम् ॥ ८८ ॥
 अस्मिंश्चक्रे षडध्वानो वर्तन्ते वीरवन्दिते ।
 चक्रपत्रेषु देवेशि षडाध्वा तु निगद्यते ॥ ८९ ॥
 चक्रत्रिसंधिभागेषु भुवनाध्वा व्यवस्थितः ।
 वर्णाध्वा मातृकारूपी कथयामि तवानघे ॥ ९० ॥
 वर्णाष्टकं मातृकाया दिक्षु सिद्धं यतः क्रमात् ।
 पार्थिवं तन्मयं विद्धि षोडशारं कलात्मकम् ॥ ९१ ॥
 अष्टपत्रं कादिवर्णैः क्षान्तैर्दिक्षु विदिक्षु च ।
 कादिष्टान्ताः शक्रवर्णाः शक्रकोणेषु संस्थिताः ॥ ९२ ॥
 णकारादिभकारान्ता दशवर्णा दशारके ।
 मकारादिशकारान्ता द्वितीयेऽपि दशारके ॥ ९३ ॥
 वर्णाष्टकं चाष्टकोणे त्रिकोणे कथयामि ते ।
 अकथादित्रिकोणान्तं हक्षयुग्मं तु मध्यगम् ॥ ९४ ॥

वर्णाध्वा कथितो देवि मातृकापीठरूपकः ।
 षट्त्रिंशत्तत्त्वभरिते चक्रं मूलानुसारतः ॥ ९५ ॥
 तत्त्वाध्वा कथितो देवि तत्त्वरूपो वरानने ।
 पञ्चासिंहासनोन्नद्धक*लाध्वा चक्रशासनात् ॥ ९६ ॥
 सवाला भैरवीयुक्ता महात्रिपुरसुन्दरी ।
 त्रिपुरा त्र्यम्बिकान्ताढ्या चक्रं प्राप्य विजृम्भते ॥ ९७ ॥
 मन्त्राध्वाऽयं समाख्यातो निश्चयेन सदाऽनघे ।
 +एवं षडध्वविमलं श्रीचक्रं परिचिन्तयेत् ॥ ९८ ॥
 उत्तराशामुखो देवि यदा चक्रं समुद्धरेत् ।
 उत्तराशा तदा देवि पूर्वाशैव निगद्यते ॥ ९९ ॥
 ईशानकोणं देवेशि तदाऽऽभेयं न संशयः ।
 पश्चिमादिङ्मुखो मन्त्री यदा चक्रं समुद्धरेत् ॥ १०० ॥
 पश्चिमाशा तदा ज्ञेया पूर्वाशैव न संशयः ।
 वायुकोणं तदाभेयमैशानं राक्षसं भवेत् ॥ १०१ ॥
 दक्षिणामिमुखो मन्त्री यदा चक्रं समुद्धरेत् ।
 पूर्वाशैव तदा सा दिग्भक्षःकोणं तु वह्निवत् ॥ १०२ ॥
 एतच्चक्रं मेरुरूपं श्रीविद्यार्णैः समुद्धृतम् ।
 सर्वागममयं देवि कथितं वीरवन्दिते ॥ १०३ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे दशमः पटलः ॥ १० ॥

अथैकादशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

एभिर्वर्णैस्तु देवेशि त्रिपुरा कथ्यतेऽधुना ।
 नवाक्षरो महामेरुरयं ब्रह्माण्डगोलकः ॥ १ ॥
 चतुरस्रं च कोदण्डं त्रिकोणं तत्पुटं मुखम् ।
 निरालम्बं तवाऽऽख्यातमेतद्ब्रह्माण्डमण्डलम् ॥ २ ॥

+ ख. पुस्तके निवृत्तिः, प्रतिष्ठा, विद्या, शान्तिः, शान्त्यतीता, एतत्कलापञ्चकमयः ।
 + ख. पुस्तके—क्रमस्त्वम्यत्रेत्यत्र—कलाध्वा, तत्त्वाध्वा, भुवनाध्वा, वर्णाध्वा, पदाध्वा,
 मन्त्राध्वेति । इह तु यथायथं स्थानविशेषानुगुणः क्रमो द्रष्टव्यः ।

१ ख. °नुरूपतः । २ क. ग. °रूपं व° । ३ क. ग. °श्वलेन ।

लकारश्चतुरस्रं स्यात्पृथ्वीबीजंतया प्रिये ।
 अर्धमात्रा तु कोदण्डं स्रवत्पीयूषवर्षिणी ॥ ३ ॥
 त्रिकोणरूपी वह्निः स्यात्त्रिकोणत्वात्परा शिवा ।
 एकारश्च रकारश्च ईकारश्च त्रयं भवेत् ॥ ४ ॥
 मायाविकाररूपेण षट्कोणाश्रयरूपिणी ।
 हकारो व्योमरूपत्वाद्विन्दुश्च मुखमण्डले ॥ ५ ॥
 इच्छारूपेण कामस्तु सर्वत्र परमेश्वरि ।
 तस्मान्मादनमाख्यातमेतद्वै मेरुमण्डलम् ॥ ६ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि बीजं कामेश्वरीमतम् ।
 सकला भुवनेशानि कामेशीबीजमुत्तमम् ॥ ७ ॥
 अनेन सकला विद्याः कथयामि विशेषतः ।
 शक्त्यैर्णस्तुर्यवर्णोऽयं कलमध्ये सुलोचने ॥ ८ ॥
 वाग्भवं पञ्चवर्णं तु कामराजमथोच्यते ।
 मादनं शिवचन्द्रायं शिवान्तं मीनलोचने ॥ ९ ॥
 कामराजमिदं भद्रे षड्वर्णं सर्वमोहनम् ।
 शक्तिबीजं वरारोहे चन्द्रायं सर्वसिद्धिदम् ॥ १० ॥
 चतुरक्षररूपं तु त्र्यक्षरी त्रिपुरा परा ।
 सर्वतीर्थमयी देवि सर्वदेवस्वरूपिणी ॥ ११ ॥
 सर्वशास्त्रमयी विद्या सर्वयोगमयी परा ।
 सर्वयज्ञमयी संवित्सर्वज्ञानस्वरूपिणी ॥ १२ ॥
 सर्वदेवमयी साक्षात्सर्वसौभाग्यसुन्दरी ।
 एनामुपास्य देवेशि कामः सर्वाङ्गसुन्दरः ॥ १३ ॥
 कामराजो भवेद्देवि नित्येयं ब्रह्मरूपिणी ॥ १४ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्र एकादशः पटलः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

एतस्या देवदेवेश भेदान्कथय सुन्दर ।
 केन केनोपासितेयं विशदी कुरु तत्त्वतः ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच--

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि लोपामुद्राभिधां वेराम् ।
 कामराजाख्यविद्यायाः शक्तिं तुर्यां च सुन्दरि ॥ २ ॥
 हित्वा मुखे शिवेन्द्राढ्या लोपामुद्राप्रकाशिता ।
 अगस्त्योपासिता विद्या त्रैलोक्यक्षोभकारिणी ॥ ३ ॥
 एषा विद्या कामराजपूजितैव न संशयः ।
 विद्याद्वयमिदं भद्रे दुर्लभं भुवनत्रये ॥ ४ ॥
 कामराजाख्यविद्याया वाग्भवेन वरातने ।
 विद्योद्धारं प्रवक्ष्यामि शक्तिपादनमध्यगम् ॥ ५ ॥
 शिवं कुर्याद्वाग्भवे तु शिवाद्यं कामराजकम् ।
 चन्द्राद्यं तु तृतीयं स्याद्विद्येयं मनुपूजिता ॥ ६ ॥
 सहाद्यं वाग्भवं देवि चन्द्राद्यं शिवमध्यगम् ।
 मादनं कामराजे तु शक्तिबीजं सहाननम् ॥ ७ ॥
 चन्द्राराधितविद्येयं भोगमोक्षफलप्रदा ।
 हसाद्यं वाग्भवं विद्धे शिवाद्यं सहमध्यगम् ॥ ८ ॥
 मादनं कामराजे तु तार्तीयं शृणु पार्वति ।
 हसाद्यं शक्तिबीजं तु कुवरेण प्रपूजिता ॥ ९ ॥
 कामराजाख्यविद्यायास्तार्तीयं सुरवन्दिते ।
 शक्तिबीजं सहाद्यं स्याद्विद्याऽगस्त्यप्रपूजिता ॥ १० ॥
 लोपामुद्रा प्रभावेन साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपिणी ।
 कामराजाख्यविद्याया वाग्भवे मादनं त्यज ॥ ११ ॥
 चन्द्रं तत्रैव संयोज्य कामराजे ततः परम् ।
 हित्वा चन्द्रं मुखे कुर्याद्विद्येयं नन्दिपूजिता ॥ १२ ॥
 कामराजाख्यविद्याया हित्वा भूमिं तृतीयके ।
 शक्तिं कण्ठे स्थितां देवि चन्द्राद्यः कुरु तत्र च ॥ १३ ॥
 इन्द्राराधितविद्येयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
 लोपामुद्राख्यविद्याया द्वितीयाया महेश्वरि ॥ १४ ॥
 कामराजे भृगुं हित्वा तार्तीये शक्रगः शिवः ।
 एषा विद्या वरारोहे त्रिपुरा सूर्यपूजिता ॥ १५ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि चतुष्कूटां च शांकरीम् ।
 लोपामुद्रां द्वितीयां तु विलिख्य सुरवन्दिते ॥ १६ ॥
 पुनर्विलिख्य तामेव चतुर्थे पञ्चमे स्थिताम् ।
 हित्वा तु भुवनेशानीमेकोच्चारेण चोच्चरेत् ॥ १७ ॥
 चतुष्कूटा महाविद्या शंकरेण प्रपूजिता ।
 लोपामुद्रां पुनर्देवि विलिख्य तदनन्तरम् ॥ १८ ॥
 नन्दिकेश्वरविद्यां च षट्कूटा वैष्णवी भवेत् ।
 दुर्वाससा पुरा देवी निष्करा[निष्कूटा] पूजिता परा ॥ १९ ॥
 कामराजाख्यविद्यायास्त्रिकूटेषु वरानने ।
 या स्थिता भुवनेशानि द्विधा कुरु महेश्वरि ॥ २० ॥
 बिन्दुहीना नादहीना दुर्वासःपूजिता भवेत् ।
 एतैर्द्वादशसंख्याकैर्मन्त्रैस्तु सुरवन्दिते ॥ २१ ॥
 द्वादशान्ता स्थिता देवि परब्रह्मस्वरूपिणी ।
 राज्ञीयं सर्वविद्यानां सर्वाग्नयैस्तु सेविता ॥ २२ ॥
 सर्वागममहामन्त्रवन्दिता देववन्दिता ।
 सर्वयोगैर्नता नित्या केवलं ब्रह्मरूपिणी ॥ २३ ॥
 एवं त्रिधा महाविद्या विद्या त्रिपुरसुन्दरी ।
 इयमेव महादेवी त्रिकूटा परमेश्वरी ॥ २४ ॥
 वक्तुं न शक्यते सर्वैर्ब्रह्मविष्णवादिभिः सदा ।
 नो वाचा मनसा बुद्ध्या तुर्या वक्तुं न शक्यते ॥ २५ ॥
 साक्षाद्ब्रह्ममयी देवी षोडशार्णस्वरूपिणी ।
 मनसैव महेशानि स्मृत्वाऽहं तु सदाशिवः ॥ २६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरसुन्दरी (विद्याविवरणं नाम)
 द्वादशः पटलः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

परब्रह्मतया साक्षाच्छ्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
 कथय त्वं महादेव यद्यहं तव वल्लभा ॥ १ ॥

त्रिकूटाः कथिताः सर्वाश्चतुष्कूटा च शांकरी ।
षट्कूटा वैष्णवी चैव मनवः कथिता विभो ॥ २ ॥
एतास्तु सकला विद्यास्त्रिविधास्तु श्रुता मया ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि श्रीविद्यां षोडशाक्षरीम् ॥ ३ ॥

ईश्वर उवाच—

शठत्वेन वरारोहे श्रीविद्यामन्त्रविद्बुधः ।
योगिनीनां भवेद्भक्ष्यः श्रीगुरोः शासनात्प्रिये ॥ ४ ॥
षोडशाक्षरीं महाविद्यां न दद्यात्कस्यचित्प्रिये ।
राज्ञे राज्यप्रदायापि पुत्राय प्राणदाय वा ॥ ५ ॥
देयं तु सकलं भद्रे साम्राज्यमपि पार्वति ।
शिरोऽपि प्राणसहितं न देया षोडशाक्षरी ॥ ६ ॥
उच्चार्यमाणा ये मन्त्रास्ते सर्वे वाचिकाः प्रिये ।
उच्चाररहितं वस्तु श्रीविद्या षोडशाक्षरी ॥ ७ ॥
सवर्णाऽपि वरारोहे वस्तु साक्षान्निरक्षरम् ।
भृङ्गोपभुक्तपुष्पं तु शिवे योग्यं यथा भवेत् ॥ ८ ॥
तथा निरक्षरं वस्तु ह्यक्षरैरपि संयुतम् ।
उदके लिखितं यद्वन्मन्त्रोच्चारस्तथा भवेत् ॥ ९ ॥
भोगमोक्षप्रदा विद्या श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
विना गुरूपदेशेन शापो भवति निश्चयात् ॥ १० ॥
चन्द्रान्तं वारुणान्तं च शक्रादिसहितं पृथक् ।
वामाक्षि बिन्दुनादाढ्यं विश्वमातृकलात्मकम् ॥ ११ ॥
चतुर्विधप्रकारेण शृणु देवि प्रकथ्यते ।
त्वं मनोहारिणी यस्मात्कथ्यते भुवि दुर्लभम् ॥ १२ ॥
विद्यादौ योजयेद्देवि साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ।
उत्पत्तिर्जागरो बोधो व्यावृत्तिर्मनसः सदा ॥ १३ ॥
कलाचतुष्टयं जाग्रदवस्थायां व्यवस्थितम् ।
जाग्रत्सत्त्वगुणा प्रोक्ता केवलं शक्तिरूपिणी ॥ १४ ॥
त्रिकूटा सकला भेदाः पञ्चकूटा भवन्ति हि ।
वैष्णवी वसुकूटा स्यात्षट्कूटा शांकरी भवेत् ॥ १५ ॥
द्वितीयोऽयं प्रकारः स्याद्दुर्लभो भुवनत्रये ।
एषैव शिवरूपा तु व्यापकत्वात्सुरेश्वरि ॥ १६ ॥

निश्चला सर्वभूतेषु सदाशिवमयी परा ।
 सुषुप्तिरूपिणी साक्षाद्ब्रह्मरूपा यतः प्रिये ॥ १७ ॥
 मरणं विस्मृतिर्मुखा निद्रा च तमसा वृता ।
 सुषुप्तिस्तु कला ज्ञेया सुषुप्तिः शिवरूपिणी ॥ १८ ॥
 केवलत्वेन जाग्रत्स्यात्पञ्चकूटा च शांभवी ।
 सुषुप्त्यन्ते जागरादौ स्वप्नावस्था रजोमयी ॥ १९ ॥
 अभिलापो भ्रमश्चिन्ता विषयेषु पुनः स्मृतिः ।
 कलाचतुष्टयं स्वप्नावस्थायां तु विधीयते ॥ २० ॥
 शिवरूपा शक्तिरूपा महात्रिपुरदेवता ।
 वेदादिमण्डिता देवि शिवशक्तिमयी सदा ॥ २१ ॥
 तदा भेदास्तु सकलाः षट्कूटाः परमेश्वरि ।
 वैष्णवी नवकूटा स्यात्सप्तकूटा च शांकरी ॥ २२ ॥
 अस्याः स्मरणमात्रेण गजदानं शतं भवेत् ।
 भेदत्रयं तु कथितं तुर्यां विद्यां शृणु प्रिये ॥ २३ ॥
 यस्या विज्ञानमात्रेण ब्रह्म साक्षान्न संशयः ।
 सुषुप्त्यादौ जागरास्ते स्फुरन्तामात्रलक्षणा ॥ २४ ॥
 अवस्थाशेषतां प्राप्ता तुर्यां तु परमा कला ।
 भावाभावविनिर्मुक्ता गुणातीता निगद्यते ॥ २५ ॥
 वैराग्यं च मुमुक्षुत्वं शमादि विमलं मनः ।
 सदसद्वस्तुनिर्धारस्तुर्यायास्तु कला इमाः ॥ २६ ॥
 आद्यबीजद्वयं भद्रे विपरीतक्रमेण हि ।
 विलिख्य परमेशानि ततोऽन्यानि समुद्धरेत् ॥ २७ ॥
 अन्तर्मुखा वरारोहे कुमारी त्रिपुरेश्वरी ।
 एभिस्तु पञ्चसंख्याकैर्बीजैः संपुटितां यजेत् ॥ २८ ॥
 षट्कूटां परमेशानि विद्येयं षोडशाक्षरी ।
 त्रिकूटाः सकला भद्रे षोडशाणां भवन्ति हि ॥ २९ ॥
 वैष्णव्येकोनविंशानां शैवी सप्तदशाक्षरी ।
 वक्त्रकोटिसहस्रेस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ ३० ॥
 वर्णितुं नैव शक्येयं श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
 वैखरी वाच्यभावत्वादशक्ता गुणवर्णने ॥ ३१ ॥

यतो निरक्षरं वस्तु परा तत्र तु कारणम् ।
 मूकीभूता हि पश्यन्ति मध्यमा मध्यमा भवेत् ॥ ३२ ॥
 ब्रह्मविद्यास्वरूपेण भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
 एकोच्चारेण देवेशि वाजपेयस्य कोटयः ॥ ३३ ॥
 अश्वमेधसहस्राणि प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ।
 काश्यादितीर्थयात्राश्च सार्धकोटित्रयान्विताः ॥ ३४ ॥
 तुलां नार्हन्ति देवेशि नात्र कार्या विचारणा ।
 एकोच्चारेण गिरिजे किं पुनर्ब्रह्म केवलम् ॥ ३५ ॥
 षोडशाणां महाविद्यां न प्रकाश्या कदाचन ।
 गोपितव्या त्वया भद्रे स्वयोनिरिव पार्वति ॥ ३६ ॥
 शिवशक्तिसमायोगाद्यद्यत्कर्म प्रजायते ।
 वेद्यं तन्न भवेत्तद्वच्छ्रीविद्यां षोडशाक्षरीम् ॥ ३७ ॥
 विना गुरुरूपदेशेन श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
 दृष्ट्वा प्रजपते यस्तु स भक्ष्यो योगिनीगणैः ॥ ३८ ॥
 श्रीगुरोः कृपया लब्धा सर्वसाम्राज्यदायिनी ।
 भुवनत्रयसौभाग्यं ददाति विपुलां श्रियम् ॥ ३९ ॥
 साक्षान्मन्दनसौभाग्यं त्रैलोक्यकर्षणक्षमम् ।
 सुधातरङ्गिणीवेमशब्दचातुर्यदायिनी ॥ ४० ॥
 सौभाग्यभाग्यसंपन्नकलापटलदायिनी ।
 परब्रह्माणि लीनत्वं ददाति यश उत्तमम् ॥ ४१ ॥
 प्रपञ्चसागरे लीनानुद्धरेद्वेदमातृका ।
 यस्याः सामर्थ्यतो देवि भुवनानि चतुर्दश ॥ ४२ ॥
 अभूवन्परमेशानि तेषां कारणरूपिणी ।
 चतुःसागरसामर्थ्यं कृपालोकनतो भवेत् ॥ ४३ ॥
 ब्रह्माण्डकोटिजननी महामोक्षप्रदायिनी ।
 निःसरन्ति महामन्त्रा बिस्फुलिङ्ग्य यथा प्रिये ॥ ४४ ॥
 वह्नेः सकाशाद्ब्रह्मो विद्यास्तु बहवस्तथा ।
 वाग्भवाज्जु समुत्पन्नास्तस्माद्वाग्भवमुच्यते ॥ ४५ ॥
 मातृकार्णास्तथा भद्रे वाग्भवान्निमृताः क्रमात् ।
 अत एव महेशानि शब्दब्रह्ममयी प्रिये ॥ ४६ ॥

पालयन्ती जगत्सर्वं तथा त्रैलोक्यमोहिनी ।
 मोहयन्ती कामकला पुत्रपौत्रप्रवर्धिनी ॥ ४७ ॥
 स्त्रीपुंभावेन सकलं ग्रथितं कामसूत्रके ।
 तदा सौभाग्यसंपन्ना ब्रह्मस्थाननिवासिनी ॥ ४८ ॥
 सौभाग्येगर्वगहना विश्वयोनिरितीरिता ।
 चतुर्बाहुमयनिष्ठेयं त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ ४९ ॥
 साक्षात्संविन्मयी ज्ञानरूपिणी भोगदायिनी ।
 महासंघत्प्रदा नित्या साक्षादक्षररूपिणी ॥ ५० ॥
 षोडशाणां मया भद्रे श्रीविद्या कथिता परा ।
 निधानमिव चोरेभ्यो रक्षणीया तथा प्रिये ॥ ५१ ॥
 न देया यस्य कस्यापि देया प्राणप्रदायिने ।
 निर्मलाय स्वभक्ताय प्राणेभ्योऽप्यधिकाय च ॥ ५२ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे षोडशीविद्याविवरणं नाम
 त्रयोदशः पटलः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

चक्रमण्डलमाख्यातं न पूजा तत्र मण्डले ।
 कथिता परमेशान श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ १ ॥
 ईश्वर उवाच—
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूजाविधिमनुत्तमम् ।
 तदङ्गकलशादीनां स्थापनं प्रथमं भवेत् ॥ २ ॥
 तद्विधानं शृणु प्राज्ञे यथाविधि समासतः ।
 मण्डलं वामतः कृत्वा जलेन चतुरस्रकम् ॥ ३ ॥
 वह्मकराभ्यां देवेशि तत्राऽऽधारं मनोहरम् ।
 सौवर्णरौप्यताम्रादिरचितं पूजयेत्प्रिये ॥ ४ ॥
 वह्निमण्डलरूपं तु कलादशकमर्चयेत् ।
 धूम्रा च नीलवर्णा च कपिला विस्फुलिङ्गिनी ॥ ५ ॥
 ज्वालां हैमवतीं कव्यवाहिनीं हव्यवाहिनीं ।
 रौद्रीं संकर्षिणीं चैव वैश्वानरकला दश ॥ ६ ॥

आभिः कलाभिः सहितं वह्निं तत्र प्रपूजयेत् ।
 कलशं हेमजं वाऽन्ये स्थापयेत्तत्र सुन्दरि ॥ ७ ॥
 पूजयेत्सूर्यरूपं^१ तु कलाभिः परमेश्वरि ।
 तपिनी तापिनी चैव विबुधा बोधिनी तथा ॥ ८ ॥
 कलिनी शोषणी चैवं वारुण्याकर्षिणी तथा ।
 माया विश्वावती हेमा प्रभा सौरकला इमाः ॥ ९ ॥
 कलशं तु समापूर्य^२ जलेन कमलेक्षणे ।
 तत्रस्थममृतं साक्षाच्चन्द्ररूपं विचिन्तयेत् ॥ १० ॥
 चन्द्रमण्डलमभ्यर्च्य कलाभिः सुरवन्दिते ।
 अमृता मानसी तुष्टिः पुष्टिः प्रीती रतिस्तथा ॥ ११ ॥
 श्रीश्च ह्रीश्च स्वधा रात्रिर्ज्योत्स्ना^३ हैमवती तथा ।
 छाया च पूर्णिमा नित्या अमावास्या च षोडशी ॥ १२ ॥
 एभिः समभ्यर्च्य मन्त्रैर्यजेदानन्दभैरवम् ।
 शिवचन्द्रौ मातृकान्तं कालशक्राम्बुवहनयः ॥ १३ ॥
 वायुश्च वामकर्णेन योजितो बिन्दुलाञ्छितः ।
 बीजमेतत्समुच्चार्य तथा चाऽऽनन्दभैरवम् ॥ १४ ॥
 डेन्तं शिखामन्त्रायुक्तं पुनर्बीजं तु संलिखेत् ।
 चन्द्रं हित्वाऽऽदिमं कुर्यात्कर्णे वामाक्षि योजयेत् ॥ १५ ॥
 मुरादेव्यै ततो वौषडियमानन्दभैरवी ।
 अनेन चन्द्रं संपूज्य पूजार्हः कलशो भवेत् ॥ १६ ॥
 विधाय वामभागे तु चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
 यन्त्रिकां तत्र संस्थाप्य शङ्खं तत्र विनिक्षिपेत् ॥ १७ ॥
 शुद्धोदकेन संपूर्य पूजयेत्कारणान्वितम् ।
 षडङ्गं तत्र संपूज्य सामान्यार्घ्यमिदं प्रिये ॥ १८ ॥
 अथ वक्ष्ये महेशानि विशेषार्घ्यस्य लक्षणम् ।
 आत्मश्रीचक्रयोर्मध्ये चतुरस्रं तु मण्डलम् ॥ १९ ॥
 सामान्यार्घ्यस्य तोयेन देशिको^४ भूमिजानुकः ।
 वहत्करोर्ध्वपटतो यन्त्रिकां तत्र योजयेत् ॥ २० ॥

१ ख. पं तं क° । २ ख. °व वरेण्या कर्षणी । ३ क. °र्य विशेषेण वरानने । त° ।
 ४ क. °त्स्ना हेमाव° । ५ क. ग. शिवाम° । ६ ख. सुधा । ७ ख. °येत्तत्कलान्त्रि° ।

त्रिकोणवृत्तषट्कोणं चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
 वह्निं तत्र विचिन्त्याथ पूजयेद्यन्त्रिकामयम् ॥ २१ ॥
 पूर्ववत्परमशानि त्रिकूटां मध्यगां यजेत् ।
 व्यस्तकूटैर्यजेत्तत्र त्रिकोणे परमेश्वरि ॥ २२ ॥
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि षट्कोणेषु प्रपूजयेत् ।
 सौवर्णं राजतं वाऽपि पात्रं संस्थापयेत्प्रिये ॥ २३ ॥
 सूर्यरूपं प्रपूज्याथ यन्त्रं पूर्ववदालिखेत् ।
 समस्तव्यस्तकूटैस्तु पूजयेत्पूर्ववत्क्रमात् ॥ २४ ॥
 विशेषेण समापूर्य चन्द्रं द्रवमयं प्रिये ।
 पूर्ववद्यन्त्रमालिख्य त्रिकूटां यन्त्रमध्यगाम् ॥ २५ ॥
 त्रिकोणं चिन्तयेत्तत्र त्रिकूटैः पूजितं प्रिये ।
 अकथादित्रिरेखाढ्यं हक्षाभ्यन्तरमुत्तमम् ॥ २६ ॥
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि षट्कोणेषु प्रपूजयेत् ।
 आत्मानं हंसमनुना आनन्देन च पूजयेत् ॥ २७ ॥
 मूलविद्यां यजेत्तत्र षोडशाणीं जपेत्ततः ।
 धूपदीपौ निवेद्याथ नमस्कृत्यार्घ्यकं बुधः ॥ २८ ॥
 मुद्राः संदर्शयेत्तत्र साक्षाद्ब्रह्ममयं भवेत् ।
 प्रोक्षयेत्तेन चाऽऽत्मानं पूजोपकरणानि च ॥ २९ ॥
 सर्वत्र प्रोक्षणं कुर्यात्सर्वं ब्रह्ममयं भवेत् ।
 आत्मानं तु समभ्यर्च्य भूतान्संज्ञासयेत्ततः ॥ ३० ॥
 मूलविद्यास्त्रमुच्चार्य दिग्बन्धं स्फोटनादिभिः ।
 तन्मुखैः संनतो देवि भूतशुद्धिं तु पूर्ववत् ॥ ३१ ॥
 ततो न्यासादिकं कुर्यात्संनाहं तु शरीरके ।
 करशुद्धिकरीं विद्यां मध्यमादितलान्तकम् ॥ ३२ ॥
 अङ्गुलीषु द्विरावृत्त्या करशुद्धिरियं प्रिये ।
 अत आत्मासनं दद्यात्तत्तश्चक्रासनं प्रिये ॥ ३३ ॥

१ ख. °णं यजेत्तत्र तु । २ क. म. °कोणं प° । ३ ख. °पं पूर्ववद्वद्वा य° । ४ ख. पुस्तके जलेन च स° इति पाठान्तरम् । ५ ख. चन्द्रम् । ६ ख. पुस्तके °मये शुभे । पू° इति पाठान्तरम् । ७ ख. यजन् । ८ ख. °दिसुवर्णाढ्यं । ९ ख. °त्मानन्दं स° । १० क. ग. उत्तम° । ११ क. ग. °सः स ततो । १२ ख. अथ ।

सर्वमन्त्रासनं दद्यात्साध्यसिद्धासनं यजेत् ।
 पादयोर्जङ्घयोर्जान्वोल्लङ्गे न्यस्य चतुष्टयम् ॥ ३४ ॥
 कुमार्यास्त्रिपुरेशान्याः षडङ्गानि च पूर्ववत् ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि श्रीविद्यान्यासमुत्तमम् ॥ ३५ ॥
 संपूर्णां चिन्तयेद्विद्यां ब्रह्मरन्ध्रेऽरुणप्रभाम् ।
 रुवत्सुधां षोडशाणीं महासौभाग्यदां स्मरेत् ॥ ३६ ॥
 वामांसदेशे सौभाग्यदण्डिनीं भ्रामयेत्ततः ।
 रिपुजिह्वाग्रहां मुद्रां पादमूले न्यसेत्प्रिये ॥ ३७ ॥
 त्रैलोक्यस्य त्वहं कर्ता ध्यात्वैवं तिलके न्यसेत् ।
 संपूर्णमिव वदने वेष्टनत्वेन विन्यसेत् ॥ ३८ ॥
 पुनः संपूर्णया देहे गलोर्ध्वे विन्यसेत्ततः ।
 पुनः संपूर्णया देहे व्यापकत्वेन विन्यसेत् ॥ ३९ ॥
 व्यापकान्ते योनिमुद्रां मुखे क्षिप्त्वाऽभिवन्द्य च ।
 श्रीविद्यापूर्णरूपोऽयं न्यासः सौभाग्यवर्धनः ॥ ४० ॥
 परिभ्राम्यानामिकां तु मूर्धानं परितः प्रिये ।
 ब्रह्मरन्ध्रे क्षिपेद्देवि मणिवन्धे न्यसेत्ततः ॥ ४१ ॥
 ललाटेऽनामिकां कुर्यात्षोडशाणीं स्मरन्बुधः ।
 संमोहनाख्यो देवेशि न्यासोऽयं क्षोभकारकः ॥ ४२ ॥
 त्रैलोक्यमरुणं ध्यायेच्छ्रीविद्यां मनसि स्मरेत् ।
 पादयोर्जङ्घयोर्जान्वोः कट्योरन्धुनि पृष्ठके ॥ ४३ ॥
 नाभौ पार्श्वद्वये चैव स्तनयोरसयोस्तथा ।
 कर्णयोर्ब्रह्मरन्ध्रे च वदनेऽक्षिणि पार्वति ॥ ४४ ॥
 ततः कण्ठप्रदेशे तु करवेष्टनयोः क्रमात् ।
 संहारोऽयं महान्यासो बीजैः षोडशभिः क्रमात् ॥ ४५ ॥
 श्रीविद्यायाः षोडशार्णैर्यासैर्विश्वेश्वरो भवेत् ।
 सृष्ट्यन्तां विन्यसेद्देवि मातृकां पूर्ववत्प्रिये ॥ ४६ ॥
 मातृकार्णस्वरूपां च वर्गाष्टकसमन्विताम् ।
 वशिंतीं मातृकां न्यस्येद्वीजाष्टकसमन्विताम् ॥ ४७ ॥

१ ख. 'लोर्ध्वे न्यस्य सावकः । पु' । २ ख. 'दने भ्रुवि पा' । ३ क. ग. कर्णप्र-
 देशेषु क' । ४ ख. 'द्वयर्थं वि' ।

अवर्गान्ते लिखेद्वीजं वह्निफान्तं क्षमान्वितम् ।
 वामकर्णविशोभाढ्यं बिन्दुनादाङ्कितं प्रिये ॥ ४८ ॥
 वशिनीं पूजयेद्वाचां देवतां देवि सुव्रते ।
 कवर्गान्ते महेशानि कामेशीबीजमुत्तमम् ॥ ४९ ॥
 मेरुद्धतं समुच्चार्य वाग्देवीं पूजयेत्ततः ।
 चवर्गान्ते धान्तलान्तं क्षमातुर्यस्वरान्वितम् ॥ ५० ॥
 मोदिनीं पूजयेद्वाचां देवतां तदनन्तरम् ।
 टवर्गान्ते वायुतोयं मुखसंस्थं महेश्वरि ॥ ५१ ॥
 वामकर्णेन्दुबिन्दाढ्यं विमलां वागधीश्वरीम् ।
 तवर्गान्ते जमक्षमाद्यं वामनेत्रविभूषितम् ॥ ५२ ॥
 बिन्दुनादाङ्कितं बीजं वाग्देवीभरुणां यजेत् ।
 पवर्गान्ते व्योमचन्द्रं क्षमातोयाग्निमुख्यकम् ॥ ५३ ॥
 ऊकारस्वरसंयुक्तं बिन्दुनादकलाङ्कितम् ।
 जयिनीं पूजयेद्वाचां देवतां वीरवन्दिते ॥ ५४ ॥
 यवर्गान्ते जान्तकालरेफवायुसमन्वितम् ।
 ऊमाढ्यं देवतां वाचां सर्वेशीं परिपूजयेत् ॥ ५५ ॥
 क्षमोवह्निगतं तुर्यं बीजेन परिमण्डितम् ।
 बिन्दुनादकलाक्रान्तं कौलिनीं वाचमर्चयेत् ॥ ५६ ॥
 शवर्गान्ते महेशानि न्यसेत्सर्वार्थसिद्धये ।
 शिरोललाटभूमध्यकण्ठहृन्नाभिगोचरे ॥ ५७ ॥
 आधारे व्यूहकं यावन्महेशदेवीः क्रमात्प्रिये ।
 षोढा न्यासं ततः कुर्याद्येन ब्रह्माण्डरूपकः ॥ ५८ ॥
 विराट्स्वरूपी वर्णात्मा शिवः साक्षान्न संशयः ।
 गणेशः प्रथमो न्यासः सर्वविघ्नविनाशनः ॥ ५९ ॥
 अरुणादित्यसंकाशाङ्गजवक्त्रांश्चिलोचनान् ।
 पाशाङ्कुशवराभीतिकराञ्छक्तिसमन्वितान् ॥ ६० ॥
 ध्यात्वा प्रविन्यसेद्देवि मातृकान्यासवत्ततः ।
 विघ्नेश्वरस्तथा श्रीश्च विघ्नराजस्तथा ह्रिया ॥ ६१ ॥
 विनायकस्तथा तुष्टिः शान्तियुक्तः शिवोत्तमः ।
 विघ्नकृत्पुष्टियुक्तस्तु विघ्नहृच्च सरस्वती ॥ ६२ ॥

विघ्नराड्गतिरुक्तस्तु मेधावाग्गणनायकः ।
 एकदन्तश्च कान्तिश्च द्विदन्तः कामिनीयुतः ॥ ६३ ॥
 गजवक्त्रो मोहिनी च निरञ्जनजटा ततः ।
 कपर्दी तु तथा त्रिधा दीर्घवक्त्रस्ततः प्रिये ॥ ६४ ॥
 ज्वालिनीसहितः पश्चान्नन्दासंकषणौ ततः ।
 वृषध्वजश्च शुभगा गणनाथेन संयुता ॥ ६५ ॥
 कामरूपिणिका पश्चाद्रजेन्द्रः शुभ्रया युतः ।
 शूर्पकर्णस्तु जयिनी त्रिनेत्रः सत्ययाऽन्वितः ॥ ६६ ॥
 लम्बोदरश्च विघ्नेशी महानादस्वरूपिणी ।
 चतुर्भूर्तिः कामदा च सदाशिवयुता ततः ॥ ६७ ॥
 मदविह्वलनाम्नी च आमादधिकटे ततः ।
 दुर्मुखश्च तथा घूर्णा सुमुखो भूतिमांस्ततः ॥ ६८ ॥
 प्रमोदश्च तथा भूमीरेकपादस्तथा सती ।
 द्विजिह्वश्च रमायुक्तः शूरश्चैव तु मानुषी ॥ ६९ ॥
 वीरेण सहिता पश्चाच्छैलजे मकरध्वजः ।
 षण्मुखश्च विकर्णा च वरदो मुकुटी तथा ॥ ७० ॥
 वामदेवस्तथा लज्जा वक्रतुण्डस्ततः परम् ।
 दीर्घघोणान्वितः पश्चाद्विरण्डकवनुर्धरा ॥ ७१ ॥
 सेनानीर्यामिनीयुक्तो ग्रामणी रात्रिसंयुतः ।
 मत्तश्च चण्डिकायुक्तो विमत्तश्च शशिप्रभा ॥ ७२ ॥
 मत्तवाहनलोले च जटी च चपलेक्षणा ।
 भुण्डि क्रज्ज्वीयुतः पश्चात्खड्गी दुर्मगयाऽन्वितः ॥ ७३ ॥
 वरेण्यश्चैव सुभगा वृषकेतुस्तथा शिवा ।
 भक्ष्यप्रियश्च दुर्गा च मेघनादश्च कालिका ॥ ७४ ॥
 गणेशः कालकुब्जा च गणपो विघ्नहारिणी ।
 मातृवर्णैर्न्यसेद्देवि ग्रहन्थांसं ततो न्यसेत् ॥ ७५ ॥
 पद्मरागं सितरक्तं श्यामं पीतं च पाण्डुरम् ।
 धूम्रकृष्णं कृष्णधूम्रं धूम्रधूम्रं विचिन्तयेत् ॥ ७६ ॥

१ क. ग. 'वा च गण' । २ ख. 'नीपातिः' । ३ ख. 'जटे त' । ४ ख. 'सुरसा' । ५
 ख. पुस्तके सूर्यकोटिस्तु इति पाठान्तरम् । ६ क. ग. 'ध्वजा' । ७ ख. 'कुटीयुता' ।
 वा. ८ ख. 'घरे' । से. ९ ख. 'मुण्डी रुद्रीयु' । १० क. ग. 'न्यासस्ततो भवेत्' । ११
 ख. 'रक्तं श्वेतं त' ।

रविमुख्यान्कामरूपान्सर्वाभरणभूषितान् ।
 वामोरुन्यस्तहस्तांश्च दक्षहस्ताभयप्रदान् ॥ ७१ ॥
 स्वरैरर्कं हृदि न्यस्य यवर्गेण शशी ततः ।
 भ्रूमध्येऽथ कवर्गेण भौमं नेत्रत्रये न्यसेत् ॥ ७८ ॥
 चवर्गेण बुधो हृत्स्थष्टवर्गेण बृहस्पतिः ।
 हृदयोपरि देवेशि तवर्गेण गले भृगुः ॥ ७९ ॥
 पवर्गेण शनिर्नाभौ राहुर्वक्त्रे शवर्गतैः ।
 लक्षाभ्यां तु गुदे केतुर्न्यसेदेवं वरानने ॥ ८० ॥
 अथ नक्षत्रचन्द्रस्य न्यासं कुर्यात्सुखप्रदम् ।
 ज्वलत्कालाग्निसंकाशाः सर्वाभरणभूषिताः ॥ ८१ ॥
 नतिपाणयोऽश्विनीमुख्या वरदाभयपाणयः ।
 युग्मंयुग्मं तथा युग्मं युग्मयुग्मेन रोहिणीम् ॥ ८२ ॥
 एकमेकं तथा द्वन्द्वमेकं पुष्पान्तमुच्यते ।
 ललाटे चक्षुषोः पश्चाद्दामदक्षिणकर्णयोः ॥ ८३ ॥
 नासाद्वये च देवेशि तथा कण्ठे क्रमान्न्यसेत् ।
 पुष्पान्तं च प्रविन्यस्य खगार्णाभ्यां तु सार्पकम् ॥ ८४ ॥
 दक्षस्कन्धे घडाभ्यां तु मधां स्फुन्धं द्वितीयके ।
 चपूर्वाफाल्गुनीं दक्षे कूर्परे छजसंयुताम् ॥ ८५ ॥
 उत्तराफाल्गुनीं वामे कूर्परे विन्यसेत्प्रिये ।
 झञ्जवर्णास्थितो हस्तो मणिवन्धेऽथ दक्षिणे ॥ ८६ ॥
 चित्रां टठस्थां वामे च मणिवन्धे न्यसेत्प्रिये ।
 डकारेण युतां स्वातीं दक्षहस्ते प्रविन्यसेत् ॥ ८७ ॥
 ढणयुक्तां विशाखां तु वामहस्ते प्रविन्यसेत् ।
 तथदस्थानुराधां तु नाभौ विन्यस्य पार्वति ॥ ८८ ॥
 धकारेण युतां ज्येष्ठां न्यसेद्दक्षकटी प्रिये ।
 नपफस्थं तथा मूलं न्यसेद्दामकटो प्रिये ॥ ८९ ॥
 पूर्वाषाढां वकारेण दक्षारौ विन्यसेत्प्रिये ।
 भकारेणोत्तराषाढां वामोरौ तदनन्तरम् ॥ ९० ॥

१ क. ग. 'स्य थव' । २ क. ग. 'तः । पक्षा' । ३ ख. 'र्यात्सलक्षणम् । ४ ख.
 'णी ए । ५ ख. 'योः अंसद्' । ६ ख. 'ये वामकण्ठे दक्षकण्ठे क' ।

मकारयुक्तं श्रवणं दक्षजानुनि विन्यसेत् ।
 परस्थितां धनिष्ठां तु वामजानुनि विन्यसेत् ॥ ९१ ॥
 लकारेण ततो देवि शतभिषं न्यसेत्प्रिये ।
 दक्षजङ्घागतां पश्चात्पूर्वाभाद्रपदां ततः ॥ ९२ ॥
 वशवर्णस्थितां न्यस्य वामजङ्घागतां क्रमात् ।
 षसहस्थोत्तराभाद्रपदां दक्षिणपादके ॥ ९३ ॥
 क्षकारेण ततो बिन्दुविसर्गाभ्यां च रेवती ।
 वामपादे प्रविन्यस्य योगिनीन्यासमाचरेत् ॥ ९४ ॥
 सिवासितारुणा बभ्रुचित्रापीताश्च चिन्तयेत् ।
 चतुर्भुजाः समैर्वक्त्रैः सर्वाभरणभूषिताः ॥ ९५ ॥
 डांडीबीजद्वयं चोक्त्वा डमला वरयाः प्रिये ।
 वामकर्णेन्दुनादाढ्यं डाकिन्यै नम इत्यपि ॥ ९६ ॥
 स्वरान्ते तु प्रवक्तव्यं मान्ते रक्षपदद्वयम् ।
 त्वगात्मने कण्ठदेशे विशुद्धौ विन्यसेत्प्रिये ॥ ९७ ॥
 कण्ठवर्णे राकिनीं तु रकारायक्षरैः क्रमात् ।
 पूर्ववद्वीजसंयुक्तैरसृगात्माऽत्र संवदेत् ॥ ९८ ॥
 अनाहते न्यसेत्पश्चाद्दुकारादिफकारकैः ।
 लाकिनी च तथा देवि मांसात्मा मणिपूरके ॥ ९९ ॥
 बलवर्णैः काकिनीं तु स्वाधिष्ठाने तथाविधाम् ।
 भेदस्वरूपां विन्यस्य वसवर्णैस्तु साकिनीम् ॥ १०० ॥
 अस्थिरूपां च पूर्वोक्तबीजेनाऽऽधारकं न्यसेत् ।
 हक्षवर्णास्थितां तद्वन्मज्जारूपिणिकां यजेत् ॥ १०१ ॥
 भुवोर्मध्ये महेशानि हाकिनीं द्विदले *न्यसेत् ।
 +पूर्ववद्वीजसंयुक्तां तद्वच्छुक्रात्मिकां यजेत् ॥ १०२ ॥
 सर्वधातुगतां देवीं शुक्लवर्णां तु याकिनीम् ।
 ब्रह्मरन्ध्रे महेशानि न्यासोऽयं योगिनीयुतः ॥ १०३ ॥

* ख. पुस्तके न्यसेदित्यस्याग्रे 'हंसः शब्देन देवेशि तद्व्याकिनिकां न्यसेत्' इत्य-
 वर्तते । +इदमर्थं पूर्वार्धश्चोत्तरश्लोकस्य ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. भिग्विन्य° । २ ख. °युक्तोऽसृ° । ३ ख. °मः तत्र° । ४ ख. बीजैर्मूले प्रविन्य

राशिन्यासं ततः कुर्यात्सर्वरक्षाकरं सदा ।
 रक्तश्वेतहरिद्वर्णपाण्डुचित्राशितान्स्मरेत् ॥ १०४ ॥
 पिशङ्गपिङ्गलौ बभ्रुकर्बुरासितधूम्रकान् ।
 अकारादिचतुष्केण विन्यसेत्सुरवन्दिते ॥ १०५ ॥
 मेष दक्षिणपद्गुल्फे ततो द्वंद्वेन वै वृषम् ।
 न्यसेज्जानुनि वेदैस्तु मिथुनं वृषणे ततः ॥ १०६ ॥
 द्वाभ्यां कर्काटकं कुक्षौ द्वाभ्यां स्कन्धे च सिंहकम् ।
 अनुस्वारविसर्गाभ्यां श्वर्गेण च कन्यकाम् ॥ १०७ ॥
 दक्षिणे तु शिरोभागे विन्यसेद्वीरवन्दिते ।
 तथा वामशिरोभागे कवर्गेण तुलाभूतम् ॥ १०८ ॥
 चवर्गेण तथा स्कन्धे वृश्चिकं विन्यसेत्प्रिये ।
 टवर्गेण तथा कुक्षौ धन्विनं विन्यसेत्प्रिये ॥ १०९ ॥
 मकरं तु तवर्गेण वृषणे विन्यसेत्क्रमात् ।
 पवर्गेण तथा कुम्भं वामजानुनि विन्यसेत् ॥ ११० ॥
 यवर्गेण क्षकारेण मीनं गुल्फेऽथ वामके ।
 अथ पीठानि विन्यस्येत्सर्वतीर्थमयानि हि ॥ १११ ॥
 सितासितारुणाश्यामाहरितपीतान्यनुक्रमात् ।
 पुनः पुनः क्रमादेवि पञ्चाशत्पीठसंचयः ॥ ११२ ॥
 पीठानि संस्मरेद्विद्वान्सर्वमातृकया युतान् (?) ।
 मातृकार्णैर्न्यसेद्विद्वान्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ११३ ॥
 कामरूपं महापीठं पीठं वाराणसीं ततः ।
 नेपालं च तथा पीठं तथा वै पौण्ड्रवर्धनम् ॥ ११४ ॥
 पुरस्थिरं तथा पीठं चन्द्रस्थिरमतः परम् ।
 पूर्णशैलं महापीठमर्बुदं च ततः परम् ॥ ११५ ॥
 आम्रातकेश्वरं पीठमेकाम्बरं च ततः परम् ।
 त्रिस्रोतःपीठमनघं कामकोटं ततः परम् ॥ ११६ ॥
 कैलासभृगुकेदारं पीठं चन्द्रपुरं ततः ।
 श्रीपीठं च तथोकारं जालंधरमतः परम् ॥ ११७ ॥
 मालवं च ततः पीठं कुलान्तं देवकोटकम् ।
 गोकर्णं च महापीठं मारुतेश्वरमेव च ॥ ११८ ॥

अद्वहासं च विरजं राजगेहं महापथम् ।

पीठं कोल्लगिरिं प्रोक्तमेलपुरमतः परम् ॥ ११९ ॥

कामेश्वरं महापीठं महापीठं जयन्तिका ।

पीठमुज्जयनी चैव चरित्रं क्षीरकामिधम् ॥ १२० ॥

हस्तिनापुरपीठं च उड्डीशं च प्रयागकम् ।

षष्ठीशं च तथा पीठं मायापुरजलेश्वरम् ॥ १२१ ॥

मलयं च महापीठं श्रीशैलं मेरुकं गिरिम् ।

महेन्द्रं वामनं चैव हिरण्यपुरमेव च ॥ १२२ ॥

महालक्ष्मीमयं पीठमुड्डीयानमतः परम् ।

छायाच्छत्रपुरं पीठं तथैव परमेश्वरि ॥ १२३ ॥

पश्चात्पीठविन्यासं मातृकावन्यसेत्सदा ।

षोढा न्यासो महादेवि न्यस्त्वा साक्षात्स्वयं शिवः ॥ १२४ ॥

अथ कामान्यसेद्देवि दाडिर्माकुसुमप्रभान् ।

वामाङ्कशक्तिसहिताः पुष्पबाणेषुकार्मुकान् ॥ १२५ ॥

शक्तयः कुङ्कुमनिभाः सर्वाभरणभूषिताः ।

नीलोत्पलकरा ध्येयास्त्रैलोक्याकर्षणक्षमाः ॥ १२६ ॥

न्यसेत्कामरतिं पश्चात्कामप्रीतिं सुरेश्वरि ।

कान्तश्च कामिनीयुक्तो भ्रान्तो वै मोहिनीयुतः ॥ १२७ ॥

कामाङ्गः कमले तद्वत्कामचारो विलासिनी ।

कर्णकल्पलते तद्वत्कोमलश्यामले तथा ॥ १२८ ॥

कामवधनसंयुक्ता विज्ञेया तु शुचिस्मिता ।

कामश्च विस्मितायुक्ता विशालाक्षीयुतो रमैः ॥ १२९ ॥

रमणो लेलिहायुक्तो रतिनाथदिगम्बरः ।

रतिप्रियश्च वामा च रात्रिनाथश्च कुब्जिका ॥ १३० ॥

स्मरेण च युता कान्ता रमणः सत्यया युतः ।

निशाचरश्च कल्याणी नन्दनो भोगिनी तथा ॥ १३१ ॥

नैन्दकः कामदायुक्तो मदनश्च सुलोचना ।

सुलावण्यायुतो देवि तथा नन्दमुताभिधः ॥ १३२ ॥

१ स्व. °यःपीठं सुरेश्वरि । २ क. ग. °देव्या न्य° । ३ स्व. कामधुकम् । ४ स्व. रम° । ५ स्व. नन्देशः कामिनीयु° । ६ क. ग. °नन्दयिता° ।

निशाचरश्च मर्दिन्या रतिर्हसस्ततः परम् ।
 कलहः प्रियया युक्तः पुष्पधन्वा च काङ्क्षिणी ॥ १३३ ॥
 महाधनुश्च सुमुखा ग्रामणीर्नलिनीयुतः ।
 भीमश्च जटिनीयुक्तो भ्रामणः पालिनीयुतः ॥ १३४ ॥
 भ्रमणः शिखिनीयुक्तो शान्तमुग्धे ततः परम् ।
 भ्रामणो रमया युक्तो भृगुर्भूमा ततः परम् ॥ १३५ ॥
 भ्रान्तश्चामरलोला च भ्रमावहसुचश्चले ।
 मोहनो दीर्घजिह्वा च मोचकश्च तथा सती ॥ १३६ ॥
 तथा मुग्धश्च लोलाक्षी मोहमर्दनभृङ्गिणी ।
 मोहकश्च चपेटा च मन्मथो नाथया युतः ॥ १३७ ॥
 मातङ्गमालिनीयुग्मं भृङ्गी च कलहंसिनी ।
 गायकेन समायुक्ता तथा वै विश्वतोमुखी ॥ १३८ ॥
 गर्जनन्दिकया युक्तो गीतिश्च तदनन्तरम् ।
 नर्तकः सह रञ्जिन्या खेलः कान्तिसमन्वितः ॥ १३९ ॥
 उन्मत्तः कलकण्ठे च मत्तकश्च वृकोदरी ।
 मेघः श्यामान्वितो देवी विमलश्रीः क्रमात्प्रिये ॥ १४० ॥
 मातृकार्णैर्यसेद्देवी (वि) मातृकावत्सदाऽनघे ।
 अनेन न्यासयोगेन त्रैलोक्यक्षोभको भवेत् ॥ १४१ ॥
 बालायास्त्रिपुरेशान्या नवयोऽन्यङ्कितं न्यसेत् ।
 श्रोत्रयोश्चुम्बुके चैव शङ्खास्येषु दृशोर्नासि ॥ १४२ ॥
 अंसद्वये च हृदये न्यसेत्कूर्परकुक्षिषु ।
 जान्वैन्धुपादगुह्येषु पार्श्वहृत्सु स्तनद्वये ॥ १४३ ॥
 कण्ठे च नवयोऽन्याख्यं न्यसेद्बीजत्रयात्मकम् ।
 पुनर्बालां समुच्चार्य षोडशाङ्गीं प्रविन्यसेत् ॥ १४४ ॥
 पुनर्बालां समुच्चार्य चतुरस्रं च चिन्तयेत् ।
 गोलकं न्यासयोगेन श्रीचक्रं परिचिन्तयेत् ॥ १४५ ॥
 षट्चक्रेषु ललाटे च सीमन्ते च शिरोविले ।
 नव स्थानानि संकल्प्य न्यसेद्देवि ततः परम् ॥ १४६ ॥

१ ख. 'णः शङ्किनी' । २ ख. च कवर्द्धश्च तथा मतिः । ३ क. 'युक्तं भूहिणीकश्च
 ह' । ४ क. जगदानन्दिकायु' । ५ क. गीतश्च । ६ ख. पुस्तके 'न्वण्डा' इति । पाठ-
 त्तरम् । ७ ख. 'शारं प्र' ।

श्रीविद्यां ब्रह्मरन्ध्रे च पृष्ठतो गुरवः क्रमात् ।

तिथिनित्यास्ततो 'देवी मातृकास्वरसंयुताः ॥ १४७ ॥

मातृकावन्यसेद्वक्त्रे सर्वसौभाग्यदायकाः ॥ १४८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यान्यासविधानं नाम चतुर्दशः पटलः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशः पटलः ।

इश्वर उवाच--

शृणु दधि प्रवक्ष्यामि नित्यामण्डलमुत्तमम् ।

कामेश्वरी महाविद्या सर्वलोकवशंकरी ॥ १ ॥

बालां तारं च हृत्प्रान्ते कामेश्वरिपदं लिखेत् ।

इच्छाकामफलप्रान्ते प्रदेसर्वपदं लिखेत् ॥ २ ॥

ततः सत्त्ववशं ब्रूयात्करिसर्वजगत्पदम् ।

क्षोभणान्ते करि ब्रूयाद्धंकारत्रितयं लिखेत् ॥ ३ ॥

पञ्च बाणान्समालिख्य संहारेण कुमारिकाम् ।

एषा कामेश्वरी नित्या प्रसङ्गात्कथिताऽद्रिजे ॥ ४ ॥

वाग्भवं भगशब्दान्ते भुगे भगिनि चाऽऽलिखेत् ।

भगोदरि भगान्ते च भगमाले भगावहे ॥ ५ ॥

भगगुह्ये भगप्रान्ते योनिप्रान्ते भगान्तिके ।

निपातिनि च सर्वान्ते ततो भगवशंकरि ॥ ६ ॥

भगरूपे ततो लेख्यं नीरजायतलोचने ।

नित्यक्लिन्ने भगप्रान्ते स्वरूपे सर्व चाऽऽलिखेत् ॥ ७ ॥

भगानि मे ह्यानयेति वरदेति समालिखेत् ।

रेते सुरेते भग च क्लिन्ने किलन्नद्रवे ततः ॥ ८ ॥

कलेदय द्रावयाथो च सर्वसत्त्वान्भगेश्वरि ।

अमोघे भगविच्चे च क्षुभ क्षोभय सर्व च ॥ ९ ॥

सत्त्वान्भगेश्वरि ब्रूयाद्वाग्भवं बल्लंजमादिमम् ।

भेवल्लं भोवल्लं च हेवल्लं च हे किलन्ने च ततः परम् ॥ १० ॥

सर्वाणि च भयान्यन्ते मे वशं चाऽऽनयेति च ।

स्त्रीबीजं च हर प्रान्ते बले मात्मकमक्षरम् ॥ ११ ॥

भुवनेशीं समालिख्य विद्येयं भगमालिनी ।
 प्रसङ्गात्कथितां पञ्चचत्वारिंशच्छताक्षरी ॥ १२ ॥
 पराबीजं समुच्चार्य नित्यक्लिन्ने मदद्रवे ।
 अभिजायान्वितो मन्त्रो नित्यक्लिन्नेयमीरिता ॥ १३ ॥
 सर्वसौभाग्यदात्री च सर्वैश्वर्यप्रदायिनी ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य तथाऽङ्कुशयुगं लिखेत् ॥ १४ ॥
 तन्मध्ये विलिखेद्देवि भरोमात्मकमक्षरम् ।
 चवर्गमन्त्यहीनं तु विलिखेद्ब्रह्मसंस्थितम् ॥ १५ ॥
 चतुर्दशस्वरोपेतं बिन्दुनादाङ्कितं पृथक् ।
 ब्रह्मजायान्वितो मन्त्रो भेरुण्डायाः फलप्रदः ॥ १६ ॥
 भुवनेशीं समुच्चार्य चतुर्थ्या ब्रह्मवासिनीम् ।
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि नित्येयं ब्रह्मवासिनी ॥ १७ ॥
 प्रणवं भुवनेशानि फरेमात्मकमक्षरम् ।
 सविसर्गः शशी पञ्चान्नित्यक्लिन्ने मदद्रवे ॥ १८ ॥
 ब्रह्मजायान्विता विद्या सर्वैश्वर्यप्रदायिनी ।
 महाविद्येश्वरी नित्या प्रसङ्गेन मयेरिता ॥ १९ ॥
 पराबीजं समुच्चार्य शिवदूतीं च छेयुताम् ।
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि दूतीयं सर्वकामदा ॥ २० ॥
 ओंकारबीजमुच्चार्य परां कवचमालिखेत् ।
 खे च छे क्षः समालिख्य स्त्रीबीजं च समालिखेत् ॥ २१ ॥
 हुंकारं क्षे परा चास्त्रं विद्येयं द्वादशाक्षरी ।
 त्वरिता नाम नित्येयं त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ २२ ॥
 सर्वसिंहासनमयी बालेव कुलसुन्दरी ।
 बालया पुटितां कुर्यात्तथा वै नित्यभैरवी ॥ २३ ॥
 पञ्च बाणाश्च देवेशी नित्या शक्राक्षरी भवेत् ।
 त्रैलोक्यविमला विद्या नित्याख्या परमेश्वरी ॥ २४ ॥
 पञ्चाक्षरी बाणबीजैर्नित्येयमपरा प्रिये ।
 प्रणवं भुवनेशानि फरेमात्मकमक्षरम् ॥ २५ ॥
 सूत्रमात्मकं द्वितीयं च भुवनेऽङ्कुशं ततः ।

नित्यशब्दं समुद्धृत्य संबुद्ध्या तु मदद्रवाम् ॥ २६ ॥
 कवचं चाङ्कुशं पञ्चदशैर्नीलपताकिनी ।
 वान्तं कालसमायुक्तं बह्निवायुगतं ततः ॥ २७ ॥
 पृथक्पञ्चसमायुक्तं ततः शक्रस्वरान्वितम् ।
 बिन्दुनादाङ्कितं बीजं नित्येयं विजया प्रिये ॥ २८ ॥
 चन्द्रवारुणसंयुक्तं तारबीजं समालिखेत् ।
 चतुर्थ्या तु ततो देवि विलिखेत्सर्वमङ्गलाम् ॥ २९ ॥
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि नित्येयं सर्वमङ्गला ।
 तारं हृद्गवत्यन्ते ज्वालामालिनि देवि च ॥ ३० ॥
 द्विरुच्चार्य च सर्वान्ते भूतसंहारकारिके ।
 जातवेदसि संलिख्य ज्वलन्तिपदयुग्मकम् ॥ ३१ ॥
 ज्वलेतिप्रज्वलद्ब्रह्मं हुंकारं द्वितयं लिखेत् ।
 बहिबीजत्रयं हुं च अस्त्रस्वाहान्वितो मनुः ॥ ३२ ॥
 इयं नित्या महादेवि ज्वालामालिनिका परा ।
 कवर्गान्तं स्वरान्तं च शक्रस्वरविभूषितम् ॥ ३३ ॥
 बिन्दुनादकलाक्रान्तं विचित्रा परमेश्वरी ।
 अकारादिषु सर्वेषु स्वरेषु क्रमतो न्यसेत् ॥ ३४ ॥
 अःस्वरे परमेशानि श्रीविद्यां विश्वमातृकाम् ।
 स्वरवद्विन्यसेन्नित्या नीरजायतलोचने ॥ ३५ ॥
 प्रकटाद्या न्यसेत्पञ्चादाधारादिषु मन्त्रवित् ।
 स्थितिन्यासं ततः कुर्याच्छ्रीविद्याषोडशाक्षरैः ॥ ३६ ॥
 पञ्चाङ्गुलीषु करयोर्ब्रह्मरन्ध्रे मुखे हृदि ।
 त्रयं विन्यस्य नाभ्यादिपादान्ते चैकमद्विजे ॥ ३७ ॥
 गलादिनाभिर्यन्तमपरं हि ततः परम् ।
 ब्रह्मरन्ध्रादिकंठान्तमेकं विन्यस्य पादयोः ॥ ३८ ॥
 अङ्गुलीषु च विन्यस्य न्यासोऽयं स्थितिकारकः ।
 सृष्टिन्यासं ततः कुर्यात्सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ३९ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रेऽलिके नेत्रश्रुतिघ्राणोष्ठकेषु च ।
 दन्तान्तरोर्ध्वके देवि जिह्वायां गलकूपके ॥ ४० ॥

पृष्ठे सर्वाङ्गहृदयस्तनकुक्षिषु लिङ्गके ।
 श्रीविद्यार्णैर्यसेदेवि मन्त्रं सर्वसमृद्धये ॥ ४१ ॥
 सर्वाङ्गे विन्यसेत्पश्चाद्वापकत्वेन सुन्दरि ।
 प्राणानायम्य विधिवन्मुद्रासनं द्वविग्रहः ॥ ४२ ॥
 संक्षोभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहाङ्कुशाः ।
 खेचरी बीजरूपा च योनिमुद्रेत्यनुक्रमात् ॥ ४३ ॥
 बीजानि वक्ष्ये क्रमतो मुद्राणां परमेश्वरि ।
 पञ्चबाणैः पञ्च मुद्राः करोमात्मकमक्षरम् ॥ ४४ ॥
 आद्यं तु रुद्रभैरव्या बीजं सादाशिवं ततः ।
 ततस्तु वाग्भवं देवि क्रमेण हि चतुष्टयम् ॥ ४५ ॥
 चतुर्मुद्रासु बीजानि नवमुद्रास्वनुक्रमात् ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि मुद्राविवरणं क्रमात् ॥ ४६ ॥
 वामहस्तेन मुष्टिं तु बद्ध्वा कर्णप्रदेशके ।
 तर्जनीं सरलां कृत्वा भ्रामयेत्तन्त्रवित्तमः ॥ ४७ ॥
 साभाग्यदण्डिनी मुद्रा न्यासकाले तु सूचिता ।
 अन्तरङ्गगुष्ठमुष्ट्या तु निर्हृद्य जगतीमिमाम् ॥ ४८ ॥
 रिपुजिह्वाग्रहा मुद्रा न्यासकाले तु सूचिता ।
 पाणिद्वयं महेशानि परिवर्तनयोगतः ॥ ४९ ॥
 योजयित्वा तर्जनीभ्यामनामे धारयेत्प्रिये ।
 मध्यमे योजयेन्मध्ये कनिष्ठे तदधस्तथा ॥ ५० ॥
 अङ्गुष्ठावपि संयोज्य त्रिधा युग्मक्रमेण तु ।
 त्रिखण्डा नाम मुद्रेयं त्रिपुराह्वानकर्मणि ॥ ५१ ॥
 विरलौ तु करौ कृत्वा मध्यमे मध्यमे कुरु ।
 अङ्गुष्ठाभ्यां कनिष्ठे च संपीड्य सरले ततः ॥ ५२ ॥
 तर्जन्यौ दण्डवत्कुर्यान्मध्यमस्ये सनामिके ।
 सर्वसंक्षोभिणी मुद्रा त्रैलोक्यक्षोभकारिणी ॥ ५३ ॥
 मध्यमे तर्जनीयुक्ते सरले स्यात्तदा भवेत् ।
 सर्वविद्राविणी मुद्रा द्रावयेत्सचराचरम् ॥ ५४ ॥

मध्यमे तर्जनीयुग्मे वक्त्रे कुर्यात्सुलोचने ।
 एतस्या एव मुद्रायास्तदा कर्षणकारिणी ॥ ५५ ॥
 विपरीतौ तलौ कृत्वा चाङ्गुली हन्मुखा यजेत् ।
 परिवर्तनमार्गेण क्रमेण निबिडास्ततः ॥ ५६ ॥
 अङ्गुष्ठावग्रदेशे तु तर्जन्यावङ्कुशाकृती ।
 सर्वा एकत्र संयोज्य सर्ववश्यकरी भवेत् ॥ ५७ ॥
 पुटाञ्जलिकरौ कृत्वा मध्यमागर्भसंस्थिते ।
 परस्परकनिष्ठे तु तर्जन्यग्रगते ततः ॥ ५८ ॥
 अनामिके तु सरले मध्यमांमुखदेशगौ ।
 अङ्गुष्ठौ परमेशानि सर्वोन्मादनकारिणी ॥ ५९ ॥
 एतस्या एव मुद्राया अनामातर्जनीक्रमात् ।
 अङ्कशाकाररूपा तु मुद्रेयं तु महाङ्कुशा ॥ ६० ॥
 धामं भुजं दक्षभुजं दक्षिणं वामदेशतः ।
 निवेश्य योजयेत्पश्चात्परिवर्त्य क्रमेण हि ॥ ६१ ॥
 कनिष्ठानामिकायुग्मे तर्जनीभ्यां निरोधयेत् ।
 मध्यमे सरले कृत्वा योनिवत्सरलो ततः ॥ ६२ ॥
 अङ्गुष्ठौ खेचरी मुद्रा पार्थिवस्थानयोजिनी ।
 प्रियेयं सर्वदेवानां खेचरत्वप्रदायिनी ॥ ६३ ॥
 परिवर्त्याञ्जलिं कृत्वा कनिष्ठाग्रगते ततः ।
 मध्यमे स्थापयेद्देवि कनिष्ठे धारयेत्ततः ॥ ६४ ॥
 अनामिकाभ्यां सुदृढं तर्जनीमध्यमायुग्मम् ।
 अङ्गुष्ठाभ्यां समायोज्यमर्धचन्द्रार्कतिं प्रिये ॥ ६५ ॥
 वीजमुद्रेयभाख्याता सर्वानन्दकरी प्रिये ।
 परिवर्त्य करौ सम्यक्तर्जनीवांमने समे ॥ ६६ ॥
 मध्यमे कुरु तन्मध्ये योजयेत्तदनन्तरम् ।
 अन्योन्यानामिके देवि कनिष्ठे तु यथास्थिते ॥ ६७ ॥
 अङ्गुष्ठाभ्यां योजिताभ्यां योन्याकारं तु कारयेत् ।

१ ख. 'भात्रेण । २ ख. 'योज्याः स' । ३ ख. 'मानसदशिकौ । अ' । ४ क. 'रिक्त्याक' । ५ ख. 'योज्ये' । ६ क. ग. 'जिता । प्रि' । ७ ख. 'युक्तम् । अ' । ८ ख. 'यजेत् । वी' । ९ क. ग. 'वाहने ।

योनिमुद्रेयमाख्याता परा त्रैलोक्यमातृका ॥ ६८ ॥

एवं विन्यस्तदेहः सन्मुद्रासंनद्धविग्रहः ।

अन्तर्यागविधिं कुर्याद्येन साक्षात्स्वयं विभुः ॥ ६९ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यान्यासविवरणं नाम पञ्चदशः पटलः ॥ १५ ॥

अथ षोडशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

अन्तर्यागविधिं देव बहिर्यागविधिं तथा ।

सकलं कथयेशान यद्यहं तव वल्लभा ॥ १ ॥

इश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यजनं चाऽऽन्तरं महत् ।

मूलादिब्रह्मरन्ध्रान्तं विसतन्तुतनीयसीम् ॥ २ ॥

उद्यत्सूर्यप्रभाजालविद्युत्कोटिप्रभार्मयी ।

चन्द्रकोटिप्रभाद्रावां त्रैलोक्यैकप्रभार्मयीम् ॥ ३ ॥

अशेषजगदुत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणीम् ।

ध्यायेन्मनो यथा देवीं निश्चलं जायते तथा ॥ ४ ॥

सहजानन्दसंदोहमन्दिरं भवति क्षणात् ।

मनो निश्चलतां प्राप्तं शिवशक्तिप्रभावतः ॥ ५ ॥

समाधिर्जायते तत्र संज्ञाद्वयविजृम्भितः ।

स्वयंप्रज्ञातनामैको ह्यसंप्रज्ञातनामधृत् ॥ ६ ॥

स्वयंप्रज्ञातसंज्ञस्तु शक्त्याधिक्येन जायते ।

असंप्रज्ञातनामैको शिवाधिक्येन वै भवेत् ॥ ७ ॥

स्वयंप्रज्ञातभेदस्तु तीव्रस्तीव्रतरो भवेत् ।

असंप्रज्ञातभेदस्तु मन्दो मन्दतरस्तथा ॥ ८ ॥

(× संज्ञा प्रज्ञा न यत्रैवं स्वयंप्रज्ञोऽभिधीयते ।

असंप्रज्ञो हि भूयस्तु स्थितप्रज्ञः प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥

×धनुश्चिह्नवान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पृस्तके नास्ति ।

१ ख. 'धिं ब्रूहि व' । २ ख. 'कलाकार ईशा' । ३ ख. 'यसम्' । ४ ख. 'मयम्' ।
५ ख. 'द्रावं त्रै' । ६ ख. 'मयम्' । ७ ख. 'कारकम्' । ८ ख. 'देवि' । ९ क. म. 'तम्' ।
स्व' । १० ख. 'नामा तु शिवतत्त्वेन वै' ।

प्रज्ञाप्रज्ञानमेवेदमसंस्मयमिति द्वयम् ।
 संज्ञाद्वयमिदं देवि शिवतत्त्वेन वै भवेत् ॥ १० ॥)
 हास्यरोदनरोमाञ्चकम्पस्वेदाद्विलक्षणः ।
 तीव्रस्तीव्रतरो देवि समाधिरुपलक्षितः ॥ ११ ॥
 निमेषवर्जिते नेत्रे वपुस्तल्लक्षणं स्थिरम् ।
 मन्दो मन्दतरो देवि समाधिः परिकीर्तितः ॥ १२ ॥
 शांभवेन च वेद्येन सुखी मूयाञ्जिरन्तरम् ।
 अन्तर्यागविधिं कृत्वा बहिर्यजनमाचरेत् ॥ १३ ॥
 एवं विन्यस्तदेहः सन्सर्वात्मा साधकोत्तमः ।
 ध्यायेन्निरामयं वस्तु जगन्नयविमोहिनीम् ॥ १४ ॥
 अशेषव्यवहाराणां स्वामिनीं संविदं पराम् ।
 उद्यत्सूर्यसहस्राभां दाडिमिकुसुमप्रभाम् ॥ १५ ॥
 जपाकुसुमसंकाशां पद्मरागमणिप्रभाम् ।
 स्फुरत्पद्मनिभां तप्तकाञ्चनाभां सुरेश्वरीम् ॥ १६ ॥
 रक्तोत्पलदलाकारपादपल्लवराजिताम् ।
 अनर्घ्यरत्नखचितमञ्जरचरणद्वयाम् ॥ १७ ॥
 पादाङ्गुलीयकक्षिप्ररत्नतेजोविराजिताम् ।
 कदलीललितस्तम्भसुकुमारोरुकोमलाम् ॥ १८ ॥
 मितम्बाबिम्बविलसद्भक्तवस्त्रपरिकृताम् ।
 मेखलांबद्धमाणिक्यकिङ्किणीनादभिज्जाम् ॥ १९ ॥
 अलक्ष्यमध्यमां निम्ननाभिं शातोदरीं पराम् ।
 रोमराजिलंतोद्भूतमहाकुचफलान्विताम् ॥ २० ॥
 सुवृत्तनिविडोत्तुङ्गकुचमण्डलराजिताम् ।
 अनर्घ्यमौक्तिकस्फारहारभारविराजिताम् ॥ २१ ॥
 नवरत्नप्रभाराजद्ग्रैवेयकविभूषणाम् ।
 श्रुतिभूषामनोरम्यकपोलस्यलमञ्जुलाम् ॥ २२ ॥
 उद्यदादित्यसंकाशताटङ्कसुभुसप्रभाम् ।
 पूर्णचन्द्रमुक्तीं पद्मवदनां वरनासिकाम् ॥ २३ ॥

१ स. °बादिलक्षितः । ती° । २ स. °ठापज्जमा° । ३ स. °लडाभूत । ४ स. °म-
 ज्जरीम् । ५ स. °नां मीनलोष नाम ।

स्फुरन्मदनकोदण्डसुभ्रवं पद्मलोचनाम् ।
 ललाटपट्टसंराजद्रत्नाढ्यतिलकाङ्किताम् ॥ २४ ॥
 मुक्तामाणिक्यघटितमुकुटस्थलकिङ्किणीम् ।
 स्फुरच्चन्द्रकलाराजन्मुकुटां च त्रिलोचनाम् ॥ २५ ॥
 प्रवालवल्लीविलसद्बाहुवल्लीचतुष्टयाम् ।
 इक्षुकोदण्डपुष्पेपुपाशाङ्कुशचतुर्भुजाम् ॥ २६ ॥
 सर्वदेवमयीमम्बां सर्वसौभाग्यसुन्दरीम् ।
 सर्वतीर्थमयीं दिव्यां सर्वकामप्रपूरिणीम् ॥ २७ ॥
 *सर्वमन्त्रमयीं नित्यां सर्वागमविशारदाम् ।
 सर्वक्षेत्रमयीं देवीं सर्वविद्यामयीं शिवाम् ॥ २८ ॥
 सर्वयोगमयीं विद्यां सर्वदेवस्वरूपिणीम् ।
 सर्वशास्त्रामयीं नित्यां सर्वागमनमस्कृताम् ॥ २९ ॥
 सर्वाभ्यामयीं देवीं सर्वाद्यतनसेविताम् ।
 सर्वानन्दमयीं ज्ञानगह्वरां संविदं पराम् ॥ ३० ॥
 एवं ध्यात्वा परामम्बां बहन्नासापुटं क्रमात् ।
 आवाह्य चक्रमध्ये तु मुद्रया हि त्रिखण्डया ॥ ३१ ॥
 संस्थितां चिन्तयेत्तत्र श्रीपीठान्तर्निवासिनीम् ।
 मुद्राः संदर्शयेद्देवि तर्पणैस्तु त्रिधा यजेत् ॥ ३२ ॥
 लयाङ्गं कल्पयेद्देहे देव्यास्तु परमेश्वरि ।
 गन्धपुष्पाक्षतादींश्च देव्यै सम्यङ्निवेदयेत् ॥ ३३ ॥
 उपचारैः षोडशभिः संपूज्य परदेवताम् ।
 तर्पणानि पुनर्दद्यान्निवारं मूलविद्यया ॥ ३४ ॥
 एतस्मिन्समये देवि तिथिनित्यां प्रपूजयेत् ।
 कामेश्वर्यादिका नित्या विचित्रान्ताः परेश्वरि ॥ ३५ ॥
 प्रतिपत्पौर्णमास्यन्ततिथिरूपाः प्रपूजयेत् ।
 विभाव्य च महात्र्यम्बं पूर्वदक्षोत्तरं क्रमात् ॥ ३६ ॥
 रेखासु विलिखेत्तत्र पञ्चपञ्च क्रमेण हि ।

*इदमर्घं ख. पुस्तके नास्ति ।

अकाराद्या उवर्णान्ता दक्षिणस्यां विचिन्तयेत् ॥ ३ ॥
 ततश्च पूर्वरेखायामुकारादिकपञ्चकम् ।
 विलिख्योत्तरेखायां शक्त्यादि विलिखेत्ततः ॥ ३८ ॥
 अनुस्वारान्तमन्त्रस्तु विसर्गे षोडशीं यजेत् ।
 वामावर्तेन देवेशि नित्याः षोडश कीर्तिताः ॥ ३९ ॥
 प्रतिपत्तिथिमारभ्य पौर्णमास्यन्तमद्रिजे ।
 एकैकां पूजयेन्नित्यां महासौभाग्यमाप्नुयात् ॥ ४० ॥
 कृष्णपक्षे महेशानि पूजयेत्तिथिमण्डलम् ।
 विचित्राद्या वरारोहे यावत्कामेश्वरी भवेत् ॥ ४१ ॥
 पूजनीया विलोमेन भक्त्या तु परमेश्वरी ।
 कलाः षोडश देवेशि यस्तु चन्द्रकलाः क्रमात् ॥ ४२ ॥
 स सौभाग्यं महादेवि प्राप्नोति गुरुशासनात् ।
 कामेश्वर्यादिका नित्याः पूजयित्वा क्रमात्ततः ॥ ४३ ॥
 तिथिर्नित्यां त्रिधा देवि पूजयेद्भाग्यहेतवे ।
 पुनः श्रीत्रिपुरानित्यां यजेत्सौभाग्यहेतवे ॥ ४४ ॥
 एतस्मिन्समये देवि गुरुन्संपूजयेद्बुधः ।
 पुष्पसंकोचयोगेन कथयामि तवानघे ॥ ४५ ॥
 रश्मिवृन्दं दलमितं गुरवस्तु शताधिकाः ।
 तस्मात्संकोचयेत्पुष्पममिताः सिद्धिहानिदाः ॥ ४६ ॥
 नष्टसंततिविज्ञेया भिताः सर्वसमृद्धिदाः ।
 पुष्पं संकोचयेन्नोचेद्वाद्दशे नष्टसंततिः ॥ ४७ ॥
 संतत्या नष्टरूपः सन्न भवेद्देवताप्रियः ।
 अत एव मया सम्यक्पुष्पं संकुचितं प्रिये ॥ ४८ ॥
 कामराजारूयविद्याया गुरवस्तु समृद्धिदाः ।
 मध्यप्राक्त्रयश्रमव्ये हि गुरुपङ्क्तिं त्रिधाऽर्चयेत् ॥ ४९ ॥
 परारूपां पूजयेदादौ परापरविभक्तिकान् ।
 ततोऽपरांस्त्रिधा देवि गुरुन्संपूजयेत्प्रिये ॥ ५० ॥
 दिव्यौघे तु परान्विद्धि सप्तसंख्याम्बरानने ।

१ ख. °खायां दीधकणादिप° । २ क. ग. °क्त्यादीन्विलि° । ३ ख. °न्तमात्रास्तु ।
 ४ ख. °स्त्रित्यं म° । ५ ख. महदेवि° ।

आनन्दनाथशब्दा*न्ता गुरवः पुरुषाः प्रिये ॥ ५१ ॥
 स्त्रियः पराम्बाशब्दान्ता विज्ञेया वीरवन्दिते ।
 परप्रकाशो देवेशि ततः परशिवो मतः ॥ ५२ ॥
 परा शक्तिस्तथा देवि कौलेश्वर इति प्रिये ।
 शुक्ला देवि कुलेशानकामेश्वर्यम्बिकाः क्रमात् ॥ ५३ ॥
 मुनिसंख्यास्तु गुरवः पराख्या दिव्यरूपिणः ।
 भोगकिलन्नस्तु समयो वेदारूढः सहजस्तथा ॥ ५४ ॥
 परापराख्यसिद्धौघे मानबौघे शृणु प्रिये ।
 गगनो विश्वविमलौ मदनो भुवनस्तथा ॥ ५५ ॥
 लीला स्वात्मप्रियः पश्चान्नागसंख्यास्तु मानवाः ।
 अपराः परमेशानि+ नियता अक्षरा इमे ॥ ५६ ॥
 एतन्नयं तु नियतं देशिकानां हिताय च ।
 मयोद्धतं महेशानि पुष्पं संकुचितं प्रिये ॥ ५७ ॥
 मानबौघान्तिके पश्चात्स्वगुरुत्रितयं यजेत् ।
 परमेष्ठी गुरुः पश्चाद्गुरुः परमसंज्ञितः ॥ ५८ ॥
 स्वगुरुश्च महेशानि पूजयेत्तु गुरुत्रयम् ।
 अथ वा मानबौघान्त एकं स्वगुरुमर्चयेत् ॥ ५९ ॥
 अयं प्रकारः कथितः प्रकारान्तरमुच्यते ।
 वन्यं सर्वप्रकाराणां मानबौघाष्टकं दत्त ॥ ६० ॥
 गुरवो नवसंख्याका इह यावद्भवन्ति हि ।
 नवचक्रेश्वरी यस्मात्तावत्पुष्पं प्रकाशयेत् ॥ ६१ ॥
 मानबौघे तदा देवि दशसप्त भवन्ति हि ।
 पश्चात्संकोचयेत्पुष्पं नवमं श्रीगुरुं यजेत् ॥ ६२ ॥
 अज्ञातगुरुशिष्याणां कथयामि वरानने ।
 गुरुभ्यो नम उच्चार्य पादुकाभ्यो नमो लिखेत् ॥ ६३ ॥
 गुर्वन्ते परमान्ते च गुरुभ्यो नम इत्यपि ।

* अत्रैतत्स्व. पुस्तके पाठान्तरम्—न्ता विज्ञेया वीरवन्दिते । अम्बान्ता गुरवः प्रोक्ताः
 श्रीलिङ्गाः परमेश्वरि । परं । +स्व. पुस्तके 'नि पुष्पं संकुचितं प्रिये । ए' इति पाठान्तरम् ।

१ ख. 'मयः सहजो वेदसंख्यकाः । २ ख. 'द्वौघो मानबौघं शृणु' । ३ क. 'स्वात्मा
 प्रि' । ४ ख. 'प्रिमां प' । ५ क. 'नवः । अ' । ६ क. 'कादिकम् । गु' । ७ ख. पुस्तके
 च परनेष्ट्यन्तके तथा । ए' इति पाठान्तरम् ।

एतेषां पादुकास्तद्वदाचार्येभ्यो नमो वदेत् ॥ ६४ ॥
 आचार्यपादुकास्तद्वत्पूर्वसिद्धास्तु पादुकाः ।
 सामान्यगुरुशिष्याणां गुरुपङ्क्तिरियं भवेत् ॥ ६५ ॥
 गुरुपङ्क्तिं प्रपूज्याथ स्वयं श्रीत्रिपुरा भवेत् ।
 गुरुपङ्क्तिविहीनस्तु पुरुषः पङ्क्तिवर्जितः ॥ ६६ ॥
 सामान्यगुरुपङ्क्तित्वाच्च भवेत्पङ्क्तिवर्जितः ।
 पुष्पसंकोचमार्गोऽयं मया सिद्धः कृतः प्रिये ॥ ६७ ॥
 कृपया परमेशानि आधकासां हिताय च ।
 कामराजाख्यगुरवः श्रीविद्याविषये क्रमात् ॥ ६८ ॥
 लोपामुद्राख्यविद्याया गुरुञ्जृण वरानने ।
 परमाद्यशिवश्चाऽऽद्या कामेश्वरम्बिका तथा ॥ ६९ ॥
 दिव्यौघश्च महौघश्च सर्वानन्दस्ततः परम् ।
 प्रज्ञादेव्यम्बिका पश्चात्प्रकाशः सप्तमो भवेत् ॥ ७० ॥
 दिव्याः पराख्यगुरवो लोपामुद्राप्रभामयाः ।
 दिव्यश्चित्रश्च कैवल्यदेव्यम्बा च महोदयः ॥ ७१ ॥
 सिद्धाः परापरा ज्ञेया मानवौघं शृणु प्रिये ।
 विद्या शक्तिश्च विश्वश्च चतुर्थः कोमलो भवेत् ॥ ७२ ॥
 पञ्चमस्तु परानन्दो मनोहर इति प्रिये ।
 स्वात्मानन्दः सप्तमस्तु प्रतिभोऽष्टम उच्यते ॥ ७३ ॥
 अपराख्या इमे देवि गुरवः परिकीर्तिताः ।
 पूर्ववद्योजयेत्पश्चादष्टानन्तरमेव च ॥ ७४ ॥
 त्रयं वा स्वगुरुं वाऽपि नवान्तं वाऽञ्जलोचने ।
 दाक्षिणामूर्तिशिष्याणां गुरुक्रमं उदाहृतः ॥ ७५ ॥
 संप्रदाया अनेके च ज्ञातव्याः स्वगुरुक्रमात् ।
 संप्रदायविहीनस्य न दद्यात्पङ्क्तिमुत्तमां ॥ ७६ ॥
 साधारणास्तु गुरवः सर्वभेदेषु वै समाः ।
 गुरुक्रमं प्रपूज्याथ यजेदाम्नायदेवताः ॥ ७७ ॥
 त्रैलोक्यमोहने देवि सर्वाशापरिपूरके ।
 सर्वसंक्षोभणे चक्रे पूर्वाम्नायं प्रपूजयेत् ॥ ७८ ॥

सर्वसौभाग्यदे चक्रे तथा सर्वार्थसाधके ।
 सर्वरक्षाकरे चक्रे दक्षाम्नायं प्रपूजयेत् ॥ ७९ ॥
 मध्यचक्रत्रये देवि पश्चिमाम्नायमर्चयेत् ।
 नवचक्रेषु देवेशि कौबेराम्नायमर्चयेत् ॥ ८० ॥
 वैन्दवे परमेशानि मध्यसिंहासनं यजेत् ।
 अनेनैव प्रकारेण पूजयेत्पञ्च पञ्चिकाः ॥ ८१ ॥
 श्रीविद्या च परं ज्योतिः परा निष्कलशांभवी ।
 अजपा मातृका चेति पञ्च कोशाः प्रकीर्तिताः ॥ ८२ ॥
 श्रीविद्या च तथा लक्ष्मीर्महालक्ष्मीस्तथैव च ।
 त्रिशक्तिः सर्वसाम्राज्या पञ्च लक्ष्म्यः प्रकीर्तिताः ॥ ८३ ॥
 श्रीविद्या त्वरिता चैव पारिजातेश्वरी तथा ।
 त्रिपुटा पञ्चबाणेशी पञ्च कल्पलताः स्मृताः ॥ ८४ ॥
 श्रीविद्या मूलपीठेशी सुधा श्रीरमृतेश्वरी ।
 अन्नपूर्णेति विख्याताः पञ्चैताः कामधेनवः ॥ ८५ ॥
 श्रीविद्या मिद्धलक्ष्मीश्च मातङ्गी भुवनेश्वरी ।
 वाराहीति च संप्रोक्ताः पञ्च रत्नाः प्रकीर्तिताः ॥ ८६ ॥
 मूलविद्या महेशानि श्रीविद्या परिकीर्तिता ।
 वारुणान्तं वह्निसंस्थं बिन्दनादसमन्वितम् ॥ ८७ ॥
 वामनेत्रसमायुक्तं लक्ष्मीबीजमुदाहृतम् ।
 श्रीबीजं तु पराबीजं लक्ष्मीबीजमुदाहृतम् ॥ ८८ ॥
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य हीमात्मकं समुच्चरेत् ।
 श्रीपुटा चानु कमले कमलाये प्रसीदतु ॥ ८९ ॥
 लाये मध्यगतां भूमिं रुद्रस्थाने नियोजयेत् ।
 प्रसीद युगुलं दद्याच्छ्रीबीजं भुवनेश्वरीम् ॥ ९० ॥
 श्रिया बीजं ततो दद्यान्महालक्ष्मी च (श्व) हन्मनुः ।
 सप्तविंशतिवर्णात्मा महालक्ष्मीमनुर्मतः ॥ ९१ ॥
 श्रीबीजं च पराबीजं कामराजं समालिखेत् ।
 इयं त्रिशक्तिर्देवेशि त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ ९२ ॥

× इति आरभ्य श्रीविद्यापूजसंस्थाने इत्यन्तो ग्रन्थः ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. पुस्तके 'द्या पारिजारीशी पञ्चपाणेश्वरी तथा । त्रि' इति पाठान्तरम् । २ ख. 'ण कामेशी' इति पाठान्तरम् । ३ ख. 'द्याऽमृतेशी' । ४ ख. 'द्या चान्नयूर्णा च मा' इति पाठान्तरम् ।

चन्द्रेण मादनं लक्ष्मीदेवी दीर्घाक्षिमण्डिता ।
 विष्णुऋश्वरीयुक्ता रित्ययं वैष्णवीयुता (?) ॥ ९३ ॥
 श्रीबीजसंपुटं; कुर्यात्सर्वशास्त्रप्रज्ञयिनी ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य पराहंसं समुद्धरेत् ॥ ९४ ॥
 ततः सोहं शिरो देवि वसुवर्णोऽयमीरितः ।
 वेदादिकेवला देवी परा निष्कलशांभवी ॥ ९५ ॥
 हंसो जपार्वण त(णवस्त)त्र मातृकेति प्रकीर्तिता(तः)
 प्रणवं भुवनेशानि वियच्चन्द्राग्निवायवम् ॥ ९६ ॥
 भुवनेशी ध्रुवं चैव सरस्वत्यै नमो लिखेत् ।
 इयं तु पारिजातेशी पारिजातरतोपमा ॥ ९७ ॥
 काण्डवानेश्वरीविद्या प्रसङ्गात्कथिता मया ।
 त्रिबीजं च पराबीजं सकामा त्रिपुटोदिता ॥ ९८ ॥
 पञ्चकामेश्वरीविद्या बालान्यासे समीरिता ।
 वाग्भवं वामनेत्रं च ध्रुवान्तं बिन्दुसंयुतम् ॥ ९९ ॥
 मूलपीठेश्वरीविद्या सुगुप्ता कथिता मया ।
 पराबीजं तु श्रीबीजं बालायामाद्यमक्षरम् ॥ १०० ॥
 राज्यदे राजलक्ष्मीति चन्द्रः सर्गविभूषितः ।
 विलोमन्यादिविजानि सुधा श्रीश्च प्रकीर्तिताः(ता) ॥ १०१ ॥
 वाग्भवं भुवनेशानि श्रीबीजं तदनन्तरम् ।
 वियत्तदादिस्वफलेमित्यवर्णं समालिखेत् ॥ १०२ ॥
 वियत्तदादिकं तं च परानित्येव मनुर्मतः ।
 चवर्गतृतीयं तुर्यं मायारेफेन्दुसंयुतम् ॥ १०३ ॥
 महाचण्डं समुद्धृत्य संकर्षणीति संलिखेत् ।
 कालमहान इत्युक्त्वा वियदिन्दुसमन्वितः(?) ॥ १०४ ॥
 मायाबीजं तु कथितः सिद्धलक्ष्म्या महामनुः ।
 अन्नपूर्णां च देवेशि उत्तराम्नायकीर्तिता ॥ १०५ ॥
 मातङ्गिन्येति चांशं वाङ्मायाश्रीसंपुटं लिखेत् ।
 इयं मातङ्गिनी विद्या द्वादशाणां प्रकीर्तिता ॥ १०६ ॥
 वियदग्निसमायुक्ता वामनेत्रविभूषितम् [ता], ।
 भुवनेशी महेशानि दुर्लभा भुवनत्रये ॥ १०७ ॥

वाग्भवं पूर्वमुद्धृत्य संबुद्ध्या भगवत्यापि ।

वार्ताली द्वे च वाराही युग्मवाराहमुख्यापि ॥ १०८ ॥

अन्धे अन्धिन्यै नृत्यन्तं रुन्धिनी तत्परः परम् ।

जम्भे जम्भिन्यै नृत्यन्तं मोहे मोहिन्यै युतं नमः ॥ १०९ ॥

स्तम्भे स्तम्भिन्यै हृद्युक्तममुकं स्तम्भनद्वये ।

सर्वदुष्टप्रदुष्टानां सर्वेषां सर्वमुच्चरेत् ॥ ११० ॥

जिह्वास्तम्भं कुरु द्वंद्वं शीघ्रवश्यं कुरु द्वयम् ।

वाग्युष्टचत्रयं वाच मन्त्रपावकवल्लभा ॥ १११ ॥

महाविद्येयमारुयाता सर्वतन्त्रेषु गोपिता ।

अदिश्यवाच-

मन्त्रास्तु कथिता देव सर्वतन्त्रेषु गोपिताः ॥ ११२ ॥

तानाराध्य कथं लोका जायन्ते भुवि दुर्लभाः ।

एतत्सर्वं महादेव कथय त्वं सुविस्तरम् ॥ ११३ ॥

अदिश्वर उवाच-

साधु पृष्टं त्वया भद्रे लोकानां हितकाम्यया ।

अविज्ञातमनस्तत्त्वं भजना दुःसुता यथा (?) ॥ ११४ ॥

कथ्यतेऽत्र तथा देवि सर्वतन्त्रेषु गोपितम् ।

मन्त्राविशोधनं कुर्यान्मन्त्राणां च विशुद्धये ॥ ११५ ॥

चतुरस्रभुवं भित्त्वा कृत्वा रेखात्रयं त्रयम् ।

वृतः षोडशके चैव ततो वर्णान्समालिखेत् ॥ ११६ ॥

इन्द्रामिरुद्रनवनेत्रयुगेन दिक्षु

ऋत्वष्टृषोडशचतुर्दशभौक्तिकेषु

पातालपञ्चदशवह्निमिमांशुकोष्ठे ।

वर्णाल्लिखेल्लिपिभवान्क्रमशस्तु धीमान् ॥ ११७ ॥

मन्त्राद्यसाधकानां तु नामार्णः पतति ध्रुवम् ।

सिद्धिस्थावर्णविज्ञेयं द्वितीयं साध्यनामकम् ॥ ११८ ॥

सुसिद्धं तु तृतीयं स्याच्चतुर्थमरिसंज्ञकम् ।

सिद्धः सिध्यति कालेन साध्यः सिध्यति वा न वा ॥ ११९ ॥

सुसिद्धस्तत्क्षणादेव साधकं भक्षयेदरिः ।

सिद्धसिद्धो जपात्सिद्धिर्द्विगुणात्सिद्धसाध्यकः ॥ १२० ॥

सिद्धसुसिद्धः संग्राहात्सिद्धारिहन्ति वै द्विजान् ।
 साध्यः सिध्यति संकलेशात्साध्यसाध्योऽतिदुःखकृत् ॥ १२१ ॥
 साध्यः सुसिद्धो भजनात्साधारिः स्वाश्रयं हरेत् ।
 सुसिद्धसिद्धोऽध्ययनात्फलं दद्युर्यथेप्सितम् ॥ १२२ ॥
 सुसिद्धसाध्यो जपाद्यैः सिद्धिर्यस्मादतोऽन्यथा ।
 सुसिद्धे तु सुसिद्धस्तु पूर्वजन्मकृतश्रमात् ॥ १२३ ॥
 तस्मात्तु सर्वं सिद्धानां साधको यो जपेन्मनुः ।
 अभिचारे रिपोरेषं यदि स्मान्भुविषन्नयोः[?] ॥ १२४ ॥
 ससिद्धेऽरिविशेषेण स्वकुलान्नाशयेद्ध्रुवम् [!] ।
 अरिसिद्धस्तु संहन्यादरिसाध्यं तु योषितः ॥ १२५ ॥
 अरिसिद्धस्वमन्त्रश्च कुलाच्छादनकृच्छलैः ।
 अर्थरिस्वामहामन्त्रप्राप्तेन सुनिश्चितम् [?] ॥ १२६ ॥
 एतदुक्तं महाशानि त्यक्त्वाऽन्यमतमुत्तमम् ।
 स्वप्रलब्धे स्त्रियो दत्ते मालामन्त्रे त्रिवीजके ॥ १२७ ॥
 सिद्धादिशोधनं देवी न वै तेषां तु विद्यते ।
 श्रीविद्यापूजनस्थाने चक्रराजे महेश्वरि ॥ १२८ ॥
 महाकोशेश्वरावृन्दमण्डितामनसंस्थिता ॥ १२९ ॥
 सर्वसौभाग्यजननीपादुकां पूजयामि च ।
 इत्युच्चार्य परं ज्योतिःकोशाद्यां पूजयेत्सुधीः ॥ १३० ॥
 अनेनैव प्रकारेण पूजयेत्पञ्चपञ्चिकाः ।
 शैवं तु दर्शनं देवि वैन्दवे पूजयेत्प्रिये ॥ १३१ ॥
 परितो × दर्शनं शाक्तं चक्रस्य परमेश्वरि ।
 ब्राह्मं तु दर्शनं पूज्यं भूविम्बे प्रथमे प्रिये ॥ १३२ ॥
 शिवस्य वामतो देवि वैष्णवं दर्शनं यजेत् ।
 सृष्टिचक्रे भवेत्सूर्यदर्शनं कमलक्षणे ॥ १३३ ॥
 स्थितिचक्रे तु संपूज्यं बौद्धदर्शनमुत्तमम् ।
 एवं संपूज्य सकलं श्रीविद्यां परितोषयेत् ॥ १३४ ॥
 तर्पणानि पुनर्दद्यान्निवारं तत्त्वमुद्रया ।
 अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु तत्त्वमुद्रेयमीरिता ॥ १३५ ॥

× अयं श्लोकः ख. पुस्तकस्यः ।

१ ख. °रिपूजये° ।

पुष्पं समर्पयेद्देवि मुद्रया ज्ञानसंज्ञया ।
 अङ्गुष्ठार्जनीयोगाज्ज्ञानमुद्रा प्रतिष्ठिता ॥ १२६ ॥
 सर्वोपचारैराराध्य मुद्राः संदशयेत्क्रमात् ।
 अथाङ्गावरणं कुर्याच्छ्रीविद्यामनुसंभवम् ॥ १३७ ॥
 अग्नीशासुरवायव्यमध्यादिक्वङ्गपूजनम् ।
 मायालक्ष्मीमयं बीजयुग्मं पूर्वक्रमेण तु ॥ १३८ ॥
 कथितं योजयेद्देवि त्रयं वा परमेश्वरि ।
 संपुटक्रमयोगेण चाथवा वीरवन्दिते ॥ १३९ ॥
 संयोज्य पूजयेत्सर्वाः क्रमादेव वरानने ।
 त्रैलोक्यमोहने चक्रे प्रकटा योगिनीर्यजेत् ॥ १४० ॥
 चतुरस्रो चतुर्द्वारे शोभिते सिद्धिदायकाः ।
 अणिमां पश्चिमद्वारे दक्षभागे प्रपूजयेत् ॥ १४१ ॥
 लघिमामुत्तरद्वारे दक्षभागे प्रपूजयेत् ।
 पूर्वद्वारे तु महिमामुत्तरे पूजयेत्प्रिय ॥ १४२ ॥
 ईशित्वसिद्धिर्देवेशि दक्षिणाद्वारि पूर्ववत् ।
 वशित्वसिद्धिं वायव्ये तेनैव क्रमतो यजेत् ॥ १४३ ॥
 प्राक्काम्यसिद्धिर्भीशाने तेनैव क्रमतो यजेत् ।
 भुक्तिसिद्धिस्तथाऽऽग्नेये तेनैव क्रमयोगतः ॥ १४४ ॥
 इच्छासिद्धिं पूर्वभागे नैर्ऋत्ये च प्रपूजयेत् ।
 प्राप्तिरसिद्धिः सर्वकामा सिद्धिश्च परमेश्वरि ॥ १४५ ॥
 अधोर्ध्वक्रमरूपेण ज्ञातव्ये सुरसुन्दरि ।
 ब्राह्मी माहेश्वरी चैन्द्री कौमारी वैष्णवी तथा ॥ १४६ ॥
 वाराही च तथा षष्ठी चामुण्डा सप्त मातरः ।
 अष्टमी तु महालक्ष्मीः पश्चिमादिक्रमेण हि ॥ १४७ ॥
 वामभागे तु संपूज्या वायव्यादि च पूर्ववत् ।
 संक्षोभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहाङ्कुशाः ॥ १४८ ॥
 खेचरीबीजयोन्याख्यास्त्रिखण्डां च प्रपूजयेत् ।
 एताः संपूज्य चक्रेशीं त्रिपुरां पूजयेत्पराम् ॥ १४९ ॥
 अणिमासिद्धिपुरतः सर्वकार्यार्थसाधिकाम् ।
 सर्वसंक्षोभिणीं मुद्रां दर्शयेत्कमलानने ॥ १५० ॥

सर्वाशापूरकं चक्रं गुप्तयोगिन्यधिधिष्ठितम् ।
 षोडशारं ततो देवि पूजयेत्कार्यसिद्धये ॥ १५१ ॥
 कामाकर्षिणिकां देवि बुध्याकर्षिणिकां तथा ।
 अहंकाराकर्षिणीं च शब्दाकर्षणरूपिणीम् ॥ १५२ ॥
 स्पर्शाकर्षिणिरूपां च रूपाकर्षिणिरूपिणीम् ।
 रसाकर्षकरीं चैव गन्धाकर्षणकारिणीम् ॥ १५३ ॥
 चित्ताकर्षिणिकां तद्बुद्धेर्याकर्षिणिकां प्रिये ।
 नामाकर्षिणिकां चैव बीजाकर्षिणिकां तथा ॥ १५४ ॥
 अमृताकर्षिणीं चैव स्मृत्याकर्षिणिकां प्रिये ।
 शरीराकर्षिणीं चैव आत्माकर्षणरूपिणीम् ॥ १५५ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन षोडशारे स्वरान्विताः ।
 एता नित्याः कलाः पूज्याः स्थावत्पीयूषमण्डलाः ॥ १५६ ॥
 चक्रेश्वरीं यजेद्देवीं त्रिपुरेशीं समृद्धिदाम् ।
 कामाकर्षणरूपायाः पुरतः पूजयेत्प्रिये ॥ १५७ ॥
 सर्वविद्राविणीं मुद्रां दर्शयित्वा निवेदयेत् ।
 सर्वसंक्षोमणे चक्रे यजेद्गुप्ततराभिधाः ॥ १५८ ॥
 अनङ्गकुसुमां प्राच्यां कवर्गेण प्रपूजयेत् ।
 दक्षिणे च चवर्गेण तथा चानङ्गमेखलाम् ॥ १५९ ॥
 अनङ्गमदनां पश्चादङ्गमदनातुराम् ॥ १६० ॥
 अनङ्गरेखामाग्नेये पवर्गेण प्रपूजयेत् ।
 राक्षसेऽनङ्गवेगां तु यवर्गेण प्रपूजयेत् ॥ १६१ ॥
 वायव्ये तु शवर्गेण तथाऽनङ्गङ्कुशां यजेत् ।
 ईशान्ये लक्षवर्गेण पूज्याऽनङ्गादिमालिनी ॥ १६२ ॥
 चक्रेश्वरीं यजेद्देवीं ततस्त्रिपुरसुन्दरीम् ।
 अनङ्गकुसुमाग्ने च सर्वसाम्राज्यदायिनीम् ॥ १६३ ॥
 सर्वाकर्षणमुद्रां च दर्शयेत्सुखवन्दिते ।
 चक्रपूजां निवेद्याथ चतुर्थं चक्रमचयेत् ॥ १६४ ॥
 सर्वसंक्षोभिणी शक्तिः सर्वविद्राविणी तथा ।
 सर्वाकर्षिणिका शक्तिः सर्वाह्लादनकारिणी ॥ १६५ ॥

सर्वसंमोहिनी शक्तिः सर्वस्तम्भनकारिणी ।
 सर्वजृम्भणिका शक्तिः सर्वावशकरी तथा ॥ १६६ ॥
 सर्वार्थरञ्जिनी शक्तिर्नवमी परमेश्वरी ।
 सर्वोन्मादनिका शक्तिः शक्तिः सर्वार्थसाधिका ॥ १६७ ॥
 सर्वसंपत्तिपूर्णा च सर्वमन्त्रमयी तथा ।
 चतुर्दशारे शक्तिस्तु सर्वद्वंद्वक्षयंकरी ॥ १६८ ॥
 सर्वसौभाग्यदे चक्रे पश्चिमादिविलोमतः ।
 वाममार्गेण देवेशि संपूज्याः सर्वसिद्धिदाः ॥ १६९ ॥
 सर्वसंक्षोभिणी शक्तिः पुरतः पूजयेत्ततः ।
 चक्रेश्वरीं सिद्धिदात्रीं परां त्रिपुरवासिनीम् ॥ १७० ॥
 वश्यमुद्रां प्रदर्शयति निवेद्य तदनन्तरम् ।
 सर्वार्थसाधके चक्रे दशारे कुलयोगिनीः ॥ १७१ ॥
 पूजयेत्सर्वकार्यार्थसिद्धिदाः पञ्चमे क्रमात् ।
 सर्वसिद्धिप्रदा देवी सर्वसंपत्प्रदा तथा ॥ १७२ ॥
 सर्वप्रियकरी देवी सर्वमङ्गलकारिणी ।
 सर्वकामप्रपूर्णा च सर्वदुःखप्रमोचनी ॥ १७३ ॥
 सर्वमृत्युप्रशमनी सर्वविघ्ननिवारिणी ।
 सर्वाङ्गसुन्दरी देवी सर्वसौभाग्यदायिनी ॥ १७४ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन दशारे पूजयेदिमाः ।
 सर्वसिद्धिप्रदा देवि पुरतश्चक्रनायिकाम् ॥ १७५ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदां देवि पूजयेत्त्रिपुराश्रियम् ।
 सर्वोन्मादनमुद्रां च दर्शयित्वा निवेद्य च ॥ १७६ ॥
 सर्वरक्षाकरे चक्रे निगर्भा योगिनीर्यजेत् ।
 सर्वज्ञा सर्वशक्तिश्च सर्वैश्वर्यप्रदा ततः ॥ १७७ ॥
 सर्वज्ञानमयी देवी सर्वव्याधिविनाशिनी ।
 सर्वाधारस्वरूपा च सर्वपापहरा तथा ॥ १७८ ॥
 सर्वानन्दमयी देवी सर्वरक्षास्वरूपिणी ।
 सर्वेप्सितार्थफलदा देव्यः सर्वसमृद्धिदाः ॥ १७९ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन पूजयेत्पङ्क्तिर्योनिके ।
 सर्वज्ञापुरतो देवि चक्रेशीं मालिनीं यजेत् ॥ १८० ॥

महाङ्कुशां महामुद्रां दर्शयित्वा निवेद्य च ।
 मध्वचक्रे महेशानि योगिनीः पूजयेत्प्रिये ॥ १८१ ॥
 सर्वरोगहरे चक्रे वसुकोणे सुरेश्वरि ।
 रहस्ययोगिनीर्देवि वशिन्ध्यायास्तु सिद्धिदाः ॥ १८२ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन पूर्वोक्ताः पूजयेत्क्रमात् ।
 वशिनी पुरतः पूज्या सिद्धाम्बा चक्रनायिका ॥ १८३ ॥
 खेचरीं दर्शयेन्मुद्रां निवेद्यानन्तरं ततः ।
 सर्वसिद्धिप्रदे चक्रे त्रिकोणे सर्वकामदे ॥ १८४ ॥
 परापररहस्याख्ययोगिनीः परिपूजयेत् ।
 पञ्च बाणांसमुच्चार्य कामकामेश्वरीमयान् ॥ १८५ ॥
 जम्भनाख्यान्महेशानि पूजयेद्बाणदेवताम् ।
 धमत्तमकं कामचापं द्वितीयं तु थमात्मकम् ॥ १ ६ ॥
 कामेश्वर्यां मोहनाख्यां पूजयेच्चापदेवताम् ।
 द्वितीयं भुवनेशानीपाशयुग्मं वशंकरम् ॥ १८७ ॥
 कामेशस्य च कामेश्यास्त्रैलोक्यार्कषणं प्रिये ।
 अङ्कुशाख्यं करोमात्मबीजं स्तम्भनसंज्ञकम् ॥ १८८ ॥
 कामेशस्य च कामेश्या अङ्कुशं पूजयेत्प्रिये ।
 षडङ्गवरणाद्बाह्ये समीपे क्रमतो यजेत् ॥ १८९ ॥
 पश्चिमादिक्रमेणैव चतुर्दिक्षु प्रपूजयेत् ।
 कामेश्वरीं रुद्रशक्तिमाद्यकूटेन चाग्रतः ॥ १९० ॥
 द्वितीयेन च कूटेन कामाख्येन च वैष्णवीम् ।
 दक्षकोणे समभ्यर्च्य तृतीयेन च पूजयेत् ॥ १९१ ॥
 भगमालां ब्रह्मशक्तिमुत्तरे विश्वमातृकाम् ।
 चक्रेश्वरीमम्बिकाख्यां कामेशीपुरतो यजेत् ॥ १९२ ॥
 बीजमुद्रामुपास्याथ चक्रपूजां निवेदयेत् ।
 सर्वानन्दमये चक्रराजे वैन्दवसंज्ञके ॥ १९३ ॥
 ब्रह्मरूपे चित्स्वरूपे संविद्वेद्ये शृणु प्रिये ।
 परापररहस्याख्यां योगिनीं त्रिपुरां यजेत् ॥ १९४ ॥

कूटत्रयं समुच्चार्य सर्वविद्यास्वरूपकम् ।
 समस्तदेवतारूपं सर्ववस्तुमयं यजेत् ॥ १९५ ॥
 चक्रेशमपि तामेव महात्रिपुरमुन्दरीम् ।
 श्रीविद्यां षोडशांगीं च भुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥ १९६ ॥
 समस्तचक्रचक्रेशीं सर्वागमनमस्कृतान् ।
 सर्वान्नायेश्वरीं विद्यालंकृतां ब्रह्मरूपिणीम् ॥ १९७ ॥
 उपचारैः समभ्यर्च्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ।
 तर्पणानि पुनर्दद्यान्निवारं मूलविद्यया ॥ १९८ ॥
 योनिमुद्रां प्रदर्शयथ मुद्राः संदर्शयेत्क्रमात् ।
 वनस्पतिरसोत्पन्नैः पवित्रै रम्यगन्धिभिः ॥ १९९ ॥
 दशाङ्गाद्यैर्धूपवर्यैर्धूपयेत्परमेश्वरीम् ।
 (*कस्तूरीकुङ्कुमं देवि गुग्गुलं शालसंभवम् ॥ २०० ॥
 चन्दनागरुकर्पूरसिताज्यमधुसंयुतम् ।
 धूपयेद्देशिको जित्यं सर्वमौभाग्यसिद्धये ॥ २०१ ॥
 धूपमन्त्रेण देवेशि त्रैलोक्यस्यापि दुर्लभम्) ।
 अभितो वेदिकाचक्रं दीपमाला घृतप्लुताः ॥ २०२ ॥
 कर्पूररचिताश्चापि तैलपूर्णास्तु वा यजेत् ।
 धूपदीपौ निवेद्याथ तर्पयेत्पूर्ववत्प्रिये ॥ २०३ ॥
 आरातिकविधिं कुर्यात्पूर्ववद्देववन्दिते ।
 अन्यदारातिकं वक्ष्ये सर्वकामप्रपूरकम् ॥ २०४ ॥
 स्वर्णादिनिर्मिते पात्रे मध्ये चक्रं लिखेद्बुधैः ।
 तण्डुलोल्लासितं कृत्वा नवधा कारयेत्ततः ॥ २०५ ॥
 नव गोलान्श्वन्द्ररूपान्विरच्य तदनन्तरम् ।
 शर्करागर्भभरितान्मण्डकान्युगमरूपकान् ॥ २०६ ॥
 विरच्य घटिकाः कार्या योजयित्वा तु सप्तकम् ।
 सप्तसप्तप्रकारेण घटिका नव योजयेत् ॥ २०७ ॥
 अष्टकोणेषु संस्थाप्य गोलकांश्चोपरि क्षिपेत् ।
 चणमुद्रा विकीर्याथ दीपकान्घृतपाचितान् ॥ २०८ ॥

* धनुश्चिह्नान्तर्गतौ ग्रन्थः ख. घुस्तके नास्ति.

१ क. 'य श्रीविद्यां च स्व' । २ ख. 'रवर्तिकाश्वा' इति पाठान्तरम् । ३ क. 'धः ।
 अतिशब्दोदनं कृ' । ४ ख. 'कान्कुलनायिके । वि' । ५ ख. 'नू । त्व स्तिका इति

मुष्टिकाकृतिमुष्टिश्च स्थापयेत्तत्र तत्र तु ।
 दीपान्प्रज्वालय पश्चात्तु पश्चरत्नैः प्रपूजयेत् ॥ २०९ ॥
 पञ्चसिंहासनगता विद्यास्तत्र प्रपूजयेत् ।
 आमस्तकं समुद्धृत्य नववारं पुनः पुनः ॥ २१० ॥
 नैवावरणवद्देवि परिभ्राम्य पुनः पुनः ।
 उत्तीर्य स्थापयेत्पश्चाद्दीपमालामयं महः ॥ २११ ॥
 नेत्रयोः सुस्थिरं ध्यायेद्दरिद्रार्तिकविधिः प्रिये ।
 नैवेद्यं षडसोपेतं सितापूपादिसंयुतम् ॥ २१२ ॥
 शर्करापूरभरितमण्डकैः पायसान्वितम् ।
 मुक्ताकपूरधवलं शुद्धौदनसुपूरितम् ॥ २१३ ॥
 घृतकपूरशोभाढ्यं संपूर्णघृतमण्डितम् ।
 नानाव्यञ्जनशोभाढ्यं वटकैः कुङ्कुमप्रभैः ॥ २१४ ॥
 माषान्नभरितं नानारसपानविराजितम् ।
 घृतक्षीरेण भरितं चतुर्मुद्राविराजितम् ॥ २१५ ॥
 संकल्प्य परमेशान्यै नित्यहोमविधिं चरेत् ।
 मूलेन प्राणसहिता आहुतीः पञ्च होमयेत् ॥ २१६ ॥
 षडाहुतीः षडङ्गानां नित्यहोमः प्रकीर्तितः ।
 उपविश्याऽऽसने रम्ये वामभागे ततः परम् ॥ २१७ ॥
 बहत्करोर्ध्वपुटतः साधको भूमिजानुकः ।
 मण्डलं चतुरस्रं तु तन्मध्ये विलिखेत्प्रिये ॥ २१८ ॥
 त्रिकोणमध्ये व्योमाख्यं मण्डलं मनुना प्रिये ।
 व्यापकान्ते मण्डलाय हृदन्तो वाग्भवं परम् ॥ २१९ ॥
 मुखे कृत्वा पूजनीयं मण्डलं मनुना प्रिये ।
 एतन्मण्डलेभ्यश्चर्य मण्डलानां चतुष्टयम् ॥ २२० ॥
 ईशानवह्निनैर्ऋत्यवायुकोणेषु पूर्ववत् ।
 मण्डलानि विधायाथ पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ॥ २२१ ॥
 पूर्ववद्दलिदानं च दद्यात्सर्वसमृद्धये ।
 वटुकाय महेशानि योगिनीभ्यश्च वल्लभे ॥ २२२ ॥

१ क. ग. 'यद्वीनां प' । २ ख. 'गमम् । मा' । ३ स. 'तुर्धा तद्विरा' । ४ ख.
 'णवृत्तं व्यो' । ५ ख. पराम् । 'प्रिये' इति पाठान्तरम् ।

क्षेत्रपालगणेशाभ्यां पूर्ववद्वलिमुत्सृजेत् ।
 वामभागे कृतस्याथ मण्डलस्योपरि क्षिपेत् ॥ २२३ ॥
 आधारं पूजयेत्तत्र पात्रं चान्नोदकान्वितम् ।
 सकारणं मन्त्रयित्वा सर्वभूतबलिं हरेत् ॥ २२४ ॥
 षोडशार्णेन मनुना त्रिवारं वीरवन्दिते ।
 तारं च भुवनेशानि सर्वविघ्नपदं ततः ॥ २२५ ॥
 कृद्भयश्च सर्वभूतेभ्यो हुंकारं वह्निबल्लभाम् ।
 समुच्चरन्बलिं दद्यान्मुद्रया तत्त्वमंज्ञया ॥ २२६ ॥
 बलिपञ्चकमाख्यातं सर्वरक्षाकरं सताम् ।
 एकत्र वा पञ्च बलीन्दद्याद्वापकमण्डलं ॥ २२७ ॥
 वामभागे स्थितो देवि सर्वाविघ्नहरो भवेत् ।
 चक्रमभ्यर्च्य सकलं विधिवत्परमेश्वरि ॥ २२८ ॥
 श्रीगुरोः रूपया देवि सर्वज्ञः सर्वतत्त्ववित् ॥

इति श्रीमच्छानार्णवे नित्यातन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे श्रीविद्यायजनविधिर्नाम षोडशः

पटलः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

देवदेव महादेव अश्रुतार्थं महेश्वर ।
 षोडशाक्षरविद्यायाः श्रीचक्रविधिमुत्तमम् ॥ १ ॥
 जपादिकं च यत्सर्वमेकैकाक्षरसाधनम् ।
 कथयस्व महेशान यद्यहं तव बल्लभा ॥ २ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु सर्वाङ्गसुभगे श्रीविद्याविधिमुत्तमम् ।
 यस्य विज्ञानमात्रेण कर्ता हर्ता स्वयं विभुः ॥ ३ ॥
 अनेन विधिना यत्र श्रीचक्रं क्रमसंयुतम् ।
 पूज्यते तत्र सकलं वशी कुर्यान्न संशयः ॥ ४ ॥
 नगरं वशमायाति देशमण्डलमाद्रिजे ।
 योषितः सकला वश्या ज्वलत्कामाग्निपीडिताः ॥ ५ ॥

विद्याविमूढहृदयाः साधकन्यस्तमानसाः ।
 तद्दर्शनेन देवेशि जायन्ते सर्वयोषितः ॥ ६ ॥
 अक्षमालां समाश्रित्य मातृकावर्णरूपिणीम् ।
 अथ मुक्ताफलमयी वाङ्मोक्षफलदायिनी ॥ ७ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदा नित्यं सर्वराजवशंकरी ।
 यथा मुक्ताफलमयी यथा स्फटिकनिर्मिता ॥ ८ ॥
 रुद्राक्षमालिका मोक्षे सर्वसंपत्समृद्धिदा ।
 प्रवालमाला वश्ये तु विद्यालक्ष्मीप्रदा सताम् ॥ ९ ॥
 माणिक्यमाला फलदा साम्राज्यफलदायिनी ।
 पुत्रजीवकमाला तु विद्यालक्ष्मीप्रदा सताम् ॥ १० ॥
 पद्माक्षमालया लक्ष्मीर्जायते महती परा ।
 रक्तचन्दनमाला तु सर्वभोगप्रदायिनी ॥ ११ ॥
 अक्षमालां प्रपूज्याथ चन्दनेन विलेपिताम् ।
 समाश्रित्य जपेद्विद्यां लक्षमात्रं यदा बुधः ॥ १२ ॥
 योषितो भ्रमयन्त्येव मनस्तस्य सुनिश्चलम् ।
 तदा द्वितीयलक्षं तु प्रजपेत्साधकोत्तमः ॥ १३ ॥
 पातालतलनागेन्द्रकन्यकाः क्षाभयन्ति तम् ।
 तासां कटाक्षजालैस्तु न मोहं याति साधकः ॥ १४ ॥
 तदा लक्षत्रयं कुर्यात्साधकः स्थिरमानसः ।
 तृतीयलक्षे संप्राप्ते द्रावयन्ति सुराङ्गनाः ॥ १५ ॥
 अभिमानेन सौन्दर्यात्सौभाग्यमदकारिणः ।
 साधकं द्रावयन्त्येव ततश्चासौ मनस्थिरः ॥ १६ ॥
 तदा लक्षत्रयं साधु सर्वपापनिवृत्तनम् ।
 एवं लक्षत्रयजपेद्ब्रतस्थः स्वस्थमानसः ॥ १७ ॥
 संक्षोभयति भूर्लोकस्वलोकतलवासिनः ।
 पुरुषा योषितो वश्याश्चराचरमपि प्रिये ॥ १८ ॥
 गोरोचनादिभिर्द्रव्यैश्चक्रराजं समालिखेत् ।
 अतीव सुन्दरं रम्यं तन्मध्ये प्रतिमां वराम् ॥ १९ ॥

१ स्व. 'क्षे भवेत्सर्वसं' । २ क. ग. 'म्राज्या' शिल्पदा । ३ स्व. तु भागदा वश्यदा
 भवतु । अ. । ४ घ. ग. 'यन्त्यसु' ।

ज्वलन्तीं नामसहितां महाबीजविदर्भिताम् ।
 चिन्तयेत्तु ततो देवि योजनानां सहस्रतः ॥ २० ॥
 अदृष्टपूर्वा देवेशि श्रुतमात्राऽपि दुर्लभा ।
 राजकन्याऽथ वा चार्वा भयलज्जाविवर्जिता ॥ २१ ॥
 आयाति साधकं सम्यग्मन्त्रमूढा सती प्रिये ।
 चक्रमध्यगतो भूत्वा साधकश्चिन्तयेद्यदा ॥ २२ ॥
 उद्यत्सूर्यसहस्राभमात्मानमरुणं तथा ।
 साध्यमप्यरुणीभूतं कृत्वा मन्त्रं जपेदपुनः ॥ २३ ॥
 अनेन क्रमयोगेण स्वयं कन्दर्परूपवान् ।
 सर्वसौन्दर्यसुभगः कामिनीवल्लभो भवेत् ॥ २४ ॥
 सर्वलोकेषु सुभगः सर्वलोकवशंकरः* ।
 सर्वरक्तोपचारैस्तु मुद्रासंनद्धविग्रहः ॥ २५ ॥
 चक्रं प्रपूरयेद्यस्तु यस्य नाम विदर्भितम् ।
 स भवेद्दासवदेवि धनाढ्यो वाऽपि भूपतिः ॥ २६ ॥
 चक्रमध्यगतं कुर्यान्नाम यस्यास्तु योषितः ।
 अदृष्टाया महेशानि योनिमुद्राधरो बुधः ॥ २७ ॥
 हठादानयते शीघ्रं यक्षिणीं राजकन्यकाम् ।
 नागकन्यामप्सरसं खेचरीं वा सुराङ्गनाम् ॥ २८ ॥
 विद्याधरीं दिव्यरूपामृषिकन्यां रिपुस्त्रियम् ।
 मदनोद्भवसंतापां स्फुरज्जघनमण्डलाम् ॥ २९ ॥
 कामबाणप्रभिन्नान्तःकरणां लोलचक्षुषाम् ।
 महाकामकलाध्यानयोगात्तु सुरवन्दिते ॥ ३० ॥
 क्षोभयेत्स्वर्गभूर्लोकपातालतलयोषितः ।
 रोचनाभागमेकं तु भागमेकं तु कुङ्कुमम् ॥ ३१ ॥
 अथ भागद्वयं देवि चन्दनं मर्दयेत्समम् ।
 एकत्र तिलकं कुर्यान्त्रैलोक्यवशकारिणम् ॥ ३२ ॥
 अष्टोत्तरशतावृत्त्या मन्त्रयित्वा वशं नयेत् ।
 राजानं नगरं ग्रामं तेन यद्यत्प्रदृश्यते ॥ ३३ ॥

* वशंकर इत्यस्याग्रे—साधकानां हितार्थाय सर्वार्थसाधनं प्रिये, इतीदमर्थं स. पुस्तके

वर्तते ।

मन्त्रिणा परमेशानि तत्सर्वं तस्य वश्यगम् ।
 ताम्बूलं धूपमुदकं पत्रं पुष्पं फलं दधि ॥ ३४ ॥
 दुग्धं घृतं चूर्णमञ्जं वस्त्रं कर्पूरमेव च ।
 कस्तूरी घुसृणं चैला लवङ्गं जातिपत्रकम् ॥ ३५ ॥
 फलं वा वस्तु यद्यत्तु सकलं परमेश्वरि ।
 शतमष्टोत्तरं जप्त्वा यस्मै कस्मै प्रयच्छति ॥ ३६ ॥
 स वश्यो जायते देवि नात्र कार्या विचारणा ।
 स्त्रियस्तु सकला वश्या दासीभूता भवन्ति हि ॥ ३७ ॥
 जगत्कर्षणमेतत्तु कथितं नान्यथा भवेत् ।
 रहस्यस्थानके मन्त्रो लिखेद्रोचनया भुवि ॥ ३८ ॥
 चारुशृङ्गारवेषाढ्यां सर्वाभरणभूषिताम् ।
 प्रतिमां सुन्दरां गीतां विलिख्य सुमनोहराम् ॥ ३९ ॥
 तद्भालकण्ठहृन्नाभिजन्ममण्डलयोजिताम् ।
 जन्मनाममहाविद्यामङ्कुकशान्तर्विदर्भिताम् ॥ ४० ॥
 सर्वसंधिषु देहस्य मदनाक्षरमालिखेत् ।
 लीनं दाडिमपुष्पाभं चिन्तयेद्देहसंधिषु ॥ ४१ ॥
 तदाशाभिमुखो भूत्वा स्वयं देवीस्वरूपकः ।
 मुद्रां तु क्षोभिणीं बद्ध्वा मन्त्रमष्टशतं जपेत् ॥ ४२ ॥
 नियोज्यं मदनागारे चन्द्रसूयंकलात्मके ।
 ततो विकलसर्वाङ्गीं कामबाणैः प्रपीडिताम् ॥ ४३ ॥
 अनन्यमानसां प्रेमभ्रममाणां मदालसाम् ।
 एवमाकर्षयेन्नारीं योजनानां शतादपि ॥ ४४ ॥
 मातृकां विलिखेच्चक्रवाह्यतः सकलां प्रिये ।
 भूर्जपत्रे स्वर्णपत्रे रौप्यपत्रेऽथ ताम्ररजे ॥ ४५ ॥
 अवध्यः सर्वजन्तूनां व्याघ्रादीनां विशेषतः ।
 तथैव मातृक्रायुक्तस्वसंज्ञोच्चक्रमण्डितः ॥ ४६ ॥
 कर्पूरकुङ्कुमाद्यैस्तु अजरामरतां लभेत् ।
 अनेन विधिना देवि रोचनागरूकुङ्कुमैः ॥ ४७ ॥

१ ख. हि । हठाकर्षं । २ ख. 'र्वावर' । ३ ख. 'भिगतामामय यो' । ४ क. 'ज्य
 नानागां' । ५ क. 'ज्ञामन्त्रम' । ६ ख. 'रु चन्दनैः' । लिखितं च ।

विलिखंश्चक्रयोगेण साध्यनाम वरानने ।
 विदर्भितं स्वनाम्ना तु यस्मिन्कास्मिन्नपि स्थितम् ॥ ४८ ॥
 स्थावरं जङ्गमं चापि सकलं जनमण्डलम् ।
 वशी कुर्यान्महेशानि पादाक्रान्तं न संशयः ॥ ४९ ॥
 महात्रिपुरसुन्दर्याः कामकूटेन भास्वता ।
 एकमेकमवष्टभ्य साध्यनामाक्षराणि च ॥ ५० ॥
 बहिरप्यखिलैर्वर्णैर्मातृकायाः प्रवेष्टयेत् ।
 हेममध्यगतं कुर्याच्छिखायां वामके भुजे ॥ ५१ ॥
 धारयेद्यत्र कुत्रापि त्रैलोक्यवशकारकम् ।
 राजेन्द्रमपि देवेशि दासभूतं करोति हि ॥ ५२ ॥
 राजानो वाजिनः सर्पा गजा दुष्टा मदोत्कटाः ।
 व्याघ्राः केसरिणो मत्ता वश्यास्तस्य भवन्ति हि ॥ ५३ ॥
 पूर्वक्रमेण नगरनाम संदर्भ्य शैलजे ।
 मध्ये चतुष्पथे वाऽपि चतुर्दिक्षु निधापयेत् ॥ ५४ ॥
 महाक्षोभो योषितां तु जनानां महतामपि ।
 तथैव सर्वदुष्टानां पुरस्थानां च जायते ॥ ५५ ॥
 एतन्मध्यगतां पृथ्वीं सशैलवनगह्वराम् ।
 ज्वलन्तीं सर्वराजेन्द्रमण्डितां सागराम्बराम् ॥ ५६ ॥
 मासषट्कं चिन्तयेद्यः साक्षात्कामोपमो भवेत् ।
 कटाक्षक्षेपमात्रेण नार्यस्तस्य वशाः प्रिये ॥ ५७ ॥
 राजानो ब्राह्मणा वैश्याः शूद्राश्च पशवो जगत् ।
 दृष्ट्वा त्वाकर्षयेद्देवि त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ ५८ ॥
 सपत्नान्नाशयेद्दृष्ट्वा नात्र कार्या विचारणा ।
 भूतप्रेतपिशाचांश्च ज्वरांश्चातुर्यिकादिकान् ॥ ५९ ॥
 शूलगुल्मादिरोगांश्च दृष्ट्वा नाशयते क्षणात् ।
 एतस्मिन्दूरसुभगं रात्रौ संपूजितं प्रिये ॥ ६० ॥
 योजनानां शताद्वाऽपि सम्यगाकर्षयेत्स्त्रियम् ।
 यदा दिक्षु विदिक्ष्वेवं दिविष्ठानपि सुन्दरि ॥ ६१ ॥

वशमानयते शीघ्रं सपुत्राषशुबान्धवान् ।
 भूर्जपत्रे समालिख्य रोचनागरुकुङ्कुमैः ॥ ६२ ॥
 तन्मध्ये नगरं देशं मण्डलं खण्डमेव च ।
 नाम्ना विदुर्भितं स्वस्य पूजयित्वा यथाविधि ॥ ६३ ॥
 भूमिमध्यगतं कृत्वा त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 अथ वा धारयेत्कण्ठे शिखायां बाहुमूलके ॥ ६४ ॥
 यत्र कुत्र स्थितं भद्रे क्षोभयेन्नगरं महत् ।
 अकंक्षीरेण संयुक्तं धत्तूरकरसं तथा ॥ ६५ ॥
 रोचनाकुङ्कुमे चैव लाक्षालक्तकसंयुतम् ।
 कस्तूरीचन्द्रसंयुक्तमेकीकृत्य ततः परम् ॥ ६६ ॥
 चक्रमेतत्समालिख्य यस्य नाम्ना महेश्वरि ।
 तस्य व्याघ्रगजव्यधिरिपुसर्पभयादिकम् ॥ ६७ ॥
 चोरग्रहजलारिष्टशाकिनीडाकिनीभयम् ।
 भयं न विद्यते देवि परमन्त्राभिचारजम् ॥ ६८ ॥
 नित्यं संधारयेद्देवि कालमृत्युं विनाशयेत् ॥ ६९ ॥
 अथवा मध्यगां देवीं त्रिकोणोभयमध्यगाम् ।
 अथ स्वनामसंयुक्तां रोचनाकुङ्कुमाङ्किताम् ॥ ७० ॥
 निषापयेच्च सप्ताहाद्वासवार्तिं करो भवेत् ।
 पीतद्रव्यैः समालिख्य पीतपुष्पैः समर्चयेत् ॥ ७१ ॥
 पूर्वांशमभिमुखो मूत्वा स्तम्भयेत्सर्ववादिनः ।
 सहस्रवदनो देवि मूढो भवति तत्क्षणात् ॥ ७२ ॥
 नाम्ना यस्य स वाग्मी हि पाषाण इव जायते ।
 चक्रं विलिख्य देवेशि महानीलीरसेन तु ॥ ७३ ॥
 नाम संयोज्य विधिवदक्षिणाभिमुखो बुधः ।
 धत्तू दग्ध्वा महेशानि मारणं वैरिणां प्रिये ॥ ७४ ॥
 महिषाश्वपूरीषाम्यां संभ्यगाधृण्य शैलजे ।
 गोमूत्रेण च संलिख्य नामसंदर्भ्य पूर्ववत् ॥ ७५ ॥
 क्षिप्यत्वाऽऽरनालमध्यस्थं विद्वेषणकरं भवेत् ।
 कृत्वा रोचनयां नाम काकपक्षस्य मध्यगम् ॥ ७६ ॥
 लम्बमानं तदाकाशे शत्रूच्चाटनकारकम् ।
 महानीलीरोचनाभ्यां दुग्धलाक्षारसेन हि ॥ ७७ ॥

विलिख्य धारयेन्मन्त्री सर्ववर्णान्वशं नयेत् ।

अनेनैव विधानेन स्थापयेद्धारिमध्यगम् ॥ ७८ ॥

तेनोदकेन संभ्रातः पीतं तत्सर्ववश्यकृत् ।

सौभाग्यं जायते तेन पानीयेन न संशयः ॥ ७९ ॥

एतन्मध्यमेतां पृथ्वीं नगरीं वा सुलोचने ।

सप्ताहात्क्षोमयेत्सम्यग्ज्वलमानां विचिन्तयेत् ॥ ८० ॥

अथ वक्ष्ये भट्टेशानि महापातकनाशनम् ।

शिवां संपूजयेद्देवि सुगन्धैः कुसुमैः प्रिये ॥ ८१ ॥

महापातकयुक्तात्मा तत्क्षणात्पापहा भवेत् ।

शमीदूर्वाङ्कुराश्वत्थपलाशैरथ वाऽर्कजैः ॥ ८२ ॥

मासेन हन्ति कलुषं सप्तजन्मकृतं नरः ।

पूर्वाशाभिमुखो भूत्वा पीतद्रव्यैः समर्चयेत् ॥ ८३ ॥

पीतस्थाने समालिख्य स्तम्भयेत्सर्ववादिनः ।

उत्तराशामुखो भूत्वा सिन्दूररजसा लिखेत् ॥ ८४ ॥

पूजयेद्विधिवद्विद्वान्सर्वलोकं वशं नयेत् ।

पश्चिमाभिमुखो भूत्वा चन्दनेन समालिखेत् ॥ ८५ ॥

संपूज्य विधिवद्विद्वान्सर्वयोषिन्मनो हरेत् ।

बल्लभो जायते देवि दासीमिव वशं नयेत् ॥ ८६ ॥

यमाशाभिमुखो भूत्वा चक्रं कृष्णं यदाऽर्चयेत् ।

यस्य नामाङ्कितं तस्य मन्त्रहानिः प्रजायते ॥ ८७ ॥

अग्निराक्षसवायव्यशंभुकोणेषु पूजितम् ।

पूर्ववत्परमेशानि क्रमेण परिपूजितम् ॥ ८८ ॥

स्तम्भविद्वेषणव्याधिशत्रूच्चाटकरं भवेत् ।

रोचनालिखितं चक्रं क्षीरमध्ये क्षिपेद्बुधः ॥ ८९ ॥

सर्ववश्यकरं देवि भवत्येव न संशयः ।

गोमूत्रमध्यगं सम्यक्शत्रूच्चाटकरं भवेत् ॥ ९० ॥

तैलस्थं चक्रराजं तद्विद्वेषणकरं भवेत् ।

ज्वलज्ज्वलनमध्यस्थं शत्रुनाशकरं भवेत् ॥ ९१ ॥

यदेकान्ते चतुर्मार्गे सिन्दूररजसा लिखेत् ।

सर्वबाह्यत आरभ्य यावन्मध्यं महेश्वरि ॥ ९२ ॥

अकारादिक्षकारान्तां मातृकां तत्र विन्यसेत् ।
 पूजयेद्वात्रिसभये कुलाचारेक्रमेण तु ॥ ९३ ॥
 साधकः खेचरो देवि जायते नात्र संशयः ।
 गिरावेकतरौ तद्वदर्चयेत्कुलमार्गतः ॥ ९४ ॥
 अजरामरतां लब्ध्वा सुखा भवति मान्त्रिकः ।
 श्मशाने पूजयेच्चक्रं महाभूतादिने बुधः ॥ ९५ ॥
 पूर्वक्रमेण विधिवत्साधकः स्थिरमानसः ।
 खड्गसिद्धिं च वृतालसिद्धिं च गुटिकामपि ॥ ९६ ॥
 पादुकां जमसिद्धिं च मनःसिद्धिं च धातुदाम् ।
 महाविवरसिद्धिं च यक्षिणीचेटक्लेद्भवाम् ॥ ९७ ॥
 सर्वं तल्लभते मन्त्री नात्र कार्या विचारणा ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि श्रीविद्यापूजनं महत् ॥ ९८ ॥
 ब्रह्महत्यादिदोषाणां पुरश्चरणमुत्तमम् ।
 रक्तपद्मैर्महेशानि पूजयेच्चक्रमुत्तमम् ॥ ९९ ॥
 समस्तरश्मिसहितं नित्याम्नायपुरस्कृतम् ।
 कुलाचारक्रमादेवि कर्पूरक्षोदमण्डितम् ॥ १०० ॥
 मासमात्रेण देवेशि महापातककोटयः ।
 जन्मान्तरकृताः सर्वा नाशयेन्नात्र संशयः ॥ १०१ ॥
 लक्ष्मीस्तस्य गृहे रम्या सुस्थिरा सुरवन्दिते ।
 जपापुष्पैर्महेशानि पूर्ववत्पूजयेच्छिवाम् ॥ १०२ ॥
 मासमात्रं क्रमेणैव पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 ब्रह्महत्यादिपापांश्च पूर्वजन्मकृतान्प्रिये ॥ १०३ ॥
 नाशयेन्नात्र संदेहो धनवाजायते बुधः ।
 कंतकैस्तरुणैः पत्रैः पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ॥ १०४ ॥
 उपपातकसंघांश्च मासमात्रेण नाशयेत् ।
 सौभाग्यमतुलं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ १०५ ॥
 शतपत्रैर्मनोरमैः पूजयेन्मासमात्रकम् ।
 पूर्ववत्परमेशानि पूर्वपापं विनाशयेत् ॥ १०६ ॥
 चम्पकैः सुमनोरमैः पूर्ववत्पूजयेच्छिवाम् ।

मासमात्रेण हन्त्येव पातकाञ्छतजन्मजान् ॥ १०७ ॥

सौभाग्यवान्भवेन्मन्त्री त्रिपुरायाः प्रसादतः ।

श्वेतपद्मैर्महेशानि महद्भिः पूजयेत्पराम् ॥ १०८ ॥

पूर्ववन्नाशयेत्पापं विंशज्जन्मभवं प्रिये ।

मासमात्रेण सकलं मोक्षस्तस्य करे स्थितः ॥ १०९ ॥

बन्धूककुसुमैर्देवि मासमात्रं प्रपूजयेत् ।

त्रैलोक्यं वशं तस्य पूर्वपापं दहेद्बुधः ॥ ११० ॥

विल्वपत्रैश्च जलजैः सहैव परिपूजयेत् ।

पूर्ववत्परमेशानि मासमात्रं प्रसन्नधीः ॥ १११ ॥

समृद्धिमान्भवेद्देवि सर्वपापहरः सदा ।

मल्लिकामालतीजातीकुन्दैश्च शतपत्रकैः ॥ ११२ ॥

स्वेतोत्पलेर्मिश्रितैस्तु पूजयेन्मासमात्रकम् ।

कुलाचारक्रमेणैव पातकं शतजन्मजम् ॥ ११३ ॥

ब्रह्महत्यादिजनितं नाशयेन्मात्रं संशयः ।

मुक्तिस्तस्य करे देवि वाचा जीवसमो भवेत् ॥ ११४ ॥

अगस्त्यवाणबन्धूकजपारक्तोत्पलैः प्रिये ।

पूर्वक्रमेण संपूज्य मासमात्रं प्रसन्नधीः ॥ ११५ ॥

पातकं नाशयेन्मन्त्री साक्षात्कामसमो भवेत् ।

चम्पकैः पाटलैर्देवि बकुलैर्नागकेसरैः ॥ ११६ ॥

कह्लारैः सिन्दुरै रम्यैः पूर्ववत्पूजयेत्क्रथात् ।

सौभाग्यमतुलं तस्य मासमात्रेण जायते ॥ ११७ ॥

पापं विनाशयेद्देवि यदि जन्मसहस्रजम् ॥ ११८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे मित्यातन्त्रे श्रीविद्याप्रयोगविधिर्नाम सप्तदशः पटलः ॥११॥

अथाष्टादशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

रत्नपूजाविधानं तु कथयामि तवानघे ।

*पुष्पाणि रचयेद्देवि माणिक्यरचितानि हि ॥ १ ॥

* इदमर्थं स्व. पुस्तकस्थम् ।

१ स्व. 'पं हरेर्बु' ।

तैस्तु पूजा प्रकर्तव्या चक्रराजस्य पूर्ववत् ।
 नानापुष्पैः सुगन्धैश्च कर्पूरक्षोदचन्दनैः ॥ २ ॥
 एकविंशतिरात्रेण विंशतिं धरणीभुजाम् ।
 दासीभूतां करोत्येव महारोगांश्च नाशयेत् ॥ ३ ॥
 सूर्यवत्कान्तिमान्मन्त्री जायते नात्र संशयः ।
 मुक्तारत्नैश्च रचयेत्स्वर्णपुष्पाणि सुन्दरि ॥ ४ ॥
 तैस्तु पूजा प्रकर्तव्या नानापुष्पैश्च पूर्ववत् ।
 एकविंशतिरात्रेण राजपत्न्यो वशाः प्रिये ॥ ५ ॥
 कलाकान्तियुतो देवि जायते सुभगः क्षितौ ।
 प्रवालघटितैः स्वर्णपुष्पैस्तु बहुभिर्यजेत् ॥ ६ ॥
 पूर्ववत्परमेशानि कुलाचारक्रमेण तु ।
 पुष्पैश्च विविधैर्देवि त्रिःसप्ताहात्सुरेश्वरि ॥ ७ ॥
 क्रूरास्तस्य वशाः सर्वे वैरिवर्गान्विनाशयेत् ।
 तथा मरकतक्षिप्तस्वर्णपुष्पैस्तु पूजयेत् ॥ ८ ॥
 एकविंशतिरात्रेण नानापुष्पैः क्रमं यजेत् ।
 विबुधास्तस्य वरदा वैरी नश्यति नान्यथा ॥ ९ ॥
 पुष्परामहारत्नघटितैः स्वर्णनिर्मितैः ।
 कुसुमैः पूजयेच्चक्रं त्रिःसप्ताहात्सुरेश्वरि ॥ १० ॥
 सुरास्तस्य वशा देवि बृहस्पतिसमो भवेत् ।
 सुवर्णरचितैः पुष्पैर्वज्रकैर्यूरराजितैः ॥ ११ ॥
 एकविंशतिरात्रेण मोहयेज्जगतीमिमाम् ।
 देवदैत्या वशास्तस्य जायन्ते नात्र संशयः ॥ १२ ॥
 इन्द्रनीलमयैः स्वर्णपुष्पैश्चक्रं समर्चयेत् ।
 एकविंशतिरात्रेण तथा नीलैश्च नीरजैः ॥ १३ ॥
 वैरिणो नाशमायान्ति शेषा वश्या भवन्ति हि ।
 गोमेदघटितैः पुष्पैः सुवर्णस्य यजेद्बुधः ॥ १४ ॥
 किंशुकैश्च कुसुमैश्च पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 सप्ताहाद्वैरिणो वश्या घातस्तेषु प्रजायते ॥ १५ ॥
 त्रिःसप्ताहान्महापापसंचयं नाशयेत्प्रिये ।
 क्रव्यादजीवा वश्या हि भवन्त्येव न संशयः ॥ १६ ॥

वैदूर्यघटितैः स्वर्णपुष्पैरभ्यर्चयेत्क्रमम् ।
 चम्पकादिभिरभ्यर्च्य त्रैलोक्यं स्तम्भयेत्क्षणात् ॥ १७ ॥
 एकविंशतिभिर्वारैः सर्वपापहरो भवेत् ।
 पुष्पैः पर्युषितैर्देवि नार्चयेत्स्वर्णजैरपि ॥ १८ ॥
 निर्माल्यभूतेः कुसुमैरुच्छिष्टैः परमेश्वरि ।
 नवरत्नमयैः स्वर्णपुष्पैर्यदि शिवां यजेत् ॥ १९ ॥
 तदा देवा मनुष्याश्च पन्नगा राक्षसादयः ।
 सर्वे वश्या भवन्त्येव त्रिःसप्ताहान्न संशयः ॥ २० ॥
 जन्मकोटिभवं पापं नाशयेन्नात्र संशयः ।
 स्वर्णरत्नमयैः पुष्पैर्नवैरेव प्रपूजयेत् ॥ २१ ॥
 तदाऽश्वमेधदशकं कृतं भवति शैलजे ।
 स्वर्णरत्नादिपूर्णत्वं यदा नास्ति तदा शृणु ॥ २२ ॥
 तैरेव पुष्पैः पूजा तु कर्तव्या साधकोत्तमैः ।
 यद्यत्पुष्पं यत्र यत्र दत्तं तत्तत्सुरेश्वरि ॥ २३ ॥
 तत्र तत्र प्रदातव्यं न दातव्यं यथेच्छया ।
 अलंकारस्वरूपेण पूजयेच्चक्रनायकम् ॥ २४ ॥
 केवलं स्वर्णपुष्पैस्तु त्रैलोक्यं स्तम्भयेच्छिवे ।
 मासमात्रेण पापानि सप्तजन्मभवान्यपि ॥ २५ ॥
 नाशयेन्मोहयेत्सर्वां समुद्रवलयां धराम् ॥ २६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यास्वर्णरत्नपूजाविधिविवरणं
 नामाष्टादशः पटलः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच-

त्रिपुरा परमा शक्तिस्त्रैलोक्यवशकारिणी ।

एतस्याः परमानन्दसाधनं कथय प्रभो ॥ १ ॥

बीजत्रयस्य देवेश यद्यहं तव वल्लभा ।

ईश्वर उवाच-

एषा विद्या वरारोहे पारम्पर्यक्रममागता ॥ २ ॥

१ ख. 'षाश्च मुनयः प' । २ क. 'नरो यदि प्र' । ३ क. 'त्तं दत्तं सुरे' । ४ ख.

°च्छिवम् । मा' ।

भववन्धं घातयन्ती संस्मृता पापहारिणी ।
 जपान्मृत्युंजयेशानि ध्याता सर्वार्थसाधिका ॥ ३ ॥
 दुःखदौर्भाग्यदारिद्र्यभयघ्नी पूजिता भवेत् ।
 विघ्नौघशमेनी चैव हवनाज्जात्र संशयः ॥ ४ ॥
 पृथग्वीजत्रयस्याहं साधनं कथयामि ते ।
 शुभ्राम्बरपरीधानो गन्धकपूरमण्डनः ॥ ५ ॥
 मुक्ताफलस्फुरद्रूपभूषणः शुभ्रमाल्यधृत् ।
 शुभमन्दिरसंविष्टो ब्रह्मचर्यसमन्वितः ॥ ६ ॥
 पूजयेच्छुभ्रकुसुमैर्नैवेद्यमपि सूज्ज्वलम् ।
 पायसं घृतसंपन्नं तथाऽमृतफलोदनम् ॥ ७ ॥
 घृतमोदकसंपन्नं नानाशुभ्राज्जपूरितम् ।
 नैवेद्यं दशयेद्देव्यै वागीश्वर्यै सुरेश्वरि ॥ ८ ॥
 उपचारैः सुशुभ्रैश्च साधयेन्मोक्षवाङ्मयम् ।
 वाग्भवाख्यां जपेद्दिवा वागीशीं संस्मरन्बुधः ॥ ९ ॥
 कर्पूरधवलां शुभ्रपुष्पाभरणभूषिताम् ।
 अत्यन्तशुभ्रवस्त्रां वज्रमौक्तिकभूषणाम् ॥ १० ॥
 मुक्ताफलामलमणिजपमालालसत्कराम् ।
 पुस्तकं वरदानं च दधतीमभयप्रदाम् ॥ ११ ॥
 एवं ध्यायेन्महेशानि सर्वविद्याधिषो भवेत् ।
 भूलादिब्रह्मरन्ध्रान्तं स्रवत्पीयूषवर्षिणीम् ॥ १२ ॥
 तस्माज्ज्योतिर्मयीं ध्यायेज्जिह्वां दीपस्वरूपिणीम् ।
 पापाणेन समो वाऽपि मूर्खो जीवसमो भवेत् ॥ १३ ॥
 अथ कामकलाशक्तिसाधकः परमेश्वरि ।
 रक्तालंकारसुभगो रक्तगन्धानुलेपनः ॥ १४ ॥
 रक्तवस्त्रावृतः सम्यङ्मध्ये कामकलात्मना ।
 रक्तपुष्पश्च विविधैः कुङ्कुमादिभिरर्चयेत् ॥ १५ ॥
 मूलादिब्रह्मपर्यन्तं स्फुरद्दीपस्वरूपिणीम् ।
 धन्युककुसुमाकारकान्तिभूषणभूषिताम् ॥ १६ ॥

१ ख. 'मयेनान्त्रह' । २ ख. 'रद्रूपाम्' । ३ क. 'तगोलक' । ४ 'रि । मनःसंक्र-
 ह्पञ्चो वा सा' । ५ क. 'मयं ध्या' । ६ क. 'जिह्वाग्रे दीर्घ' ।

इक्षुकोदण्डपुष्पेषुवरदाभयसत्कराम् ।
 तदीयकायसिन्दूरभरितं भुवनत्रयम् ॥ १७ ॥
 चिन्तयेत्परमेशानि त्रैलोक्यं मोहयेत्क्षणात् ।
 राजानो वशमायान्ति पन्नगा राक्षसाः सुराः ॥ १८ ॥
 कन्दर्प इव देवेशि योषितां मानहारकः ।
 मनश्चिन्तितयोषितु दासीव वशगा भवेत् ॥ १९ ॥
 चलच्चलेन्दुसंकाशां तरुणारुणविग्रहाम् ।
 चिन्तयेद्योषितां योनौ क्षोभयेत्सुरमुन्दरीः ॥ २० ॥
 किं पुनर्मानुषोर्देवि त्रैलोक्यमपि मोहयेत् ।
 एषैव चिन्तिता देवि सिन्दूराभा हृदि क्षणात् । २१ ॥
 आकर्षयेत्तदा शीघ्रं रम्भां वाऽपि तिलोत्तमाम् ।
 रक्तवर्णीं स्त्रियं ध्यात्वा तदीयसहस्रतमः (?) ॥ २२ ॥
 तस्या मूर्ध्नि स्मरेद्वीजान्स्त्रवत्पीयूषवर्षिणीम् ।
 ध्यायन्संमोहयेद्देवि मदनोत्तमानसाम् ॥ २३ ॥
 क्षणमात्रेण देवेशि त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 एतत्कामकलाध्यानात्पञ्च कामा वरानने ॥ २४ ॥
 मोहयन्ति जगत्सर्वं प्रयोगं शृणु पार्वति ।
 पूर्वोक्तकामा देवेशि ज्ञातव्याः पञ्चसंज्ञकाः ॥ २५ ॥
 विदुर्भ्याद्येन कामेन मन्मथान्तर्गतं कुरु ।
 कन्दर्पसंपुटं कृत्वा कोणगर्भगतं ततः ॥ २६ ॥
 मकरध्वजसंज्ञं तु सर्वमेतद्वरानने ।
 मीनकेतुगतं कुर्यान्मोहयेज्जगतीभिमाम् ॥ २७ ॥
 त्रैलोक्यमोहनं नाम योगोऽयं परिकीर्तितः ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि शक्तिबीजस्य साधनम् ॥ २८ ॥
 सृष्टिसंहारपर्यन्तं शरीरे चिन्तयेत्पराम् ।
 स्त्रवत्पीयूषधाराभिर्वर्षन्तीं विषहारिणीम् ॥ २९ ॥
 हेमप्रभाभासमानां विद्युन्निकरसुप्रभाम् ।
 स्फुरच्चन्द्रकलापूर्णकलशं वरदाभयौ ॥ ३० ॥
 ज्ञानमुद्रां च दधतीं साक्षादमृतरूपिणीम् ।
 ध्यायन्विषं हरेन्मन्त्री नानाकारव्यवस्थितम् ॥ ३१ ॥

एतस्याः स्मरणाद्देवि नीलकण्ठत्वमागतः ।
 अहं मृत्युञ्जयो भूत्वा विचरामि जले स्थले ॥ ३२ ॥
 वैनतेयसर्मा मन्त्री विषभारसहरानुत् ।
 भूतप्रेतपिशाचांश्च नाशयेद्भोगसंचयम् ॥ ३३ ॥
 चातुर्थिकज्वरान्सर्वानपस्मारांश्च नाशयेत् ।
 अथ त्रिकूटा संपूर्णा महात्रिपुरसुन्दरी ॥ ३४ ॥
 चिन्तिता साधकस्याऽऽशु त्रैलोक्यवशकरिणी ।
 क्रमेण नाभिहृदयमण्डलस्थाऽरुणप्रभा ॥ ३५ ॥
 प्रद्योतागमणिस्वच्छा चिन्तनात्सुरवन्दिते ।
 तस्याष्टगुणमैश्वर्यं सौभाग्यं च प्रजायते ॥ ३६ ॥
 तन्नाम संस्मरन्मन्त्री योगिनीनां भवेत्प्रियः ।
 मातृचक्रं तस्य काये तेन सार्धं सुखी भवेत् ॥ ३७ ॥
 पुत्रवान्देवदेवेशि मन्त्री ध्यानाच्च संशयः ।
 यदा चक्रस्थिता पूर्णा खेचरी सिद्धिदायिनी ॥ ३८ ॥
 चतुःषष्टिर्यतः कोट्यो योगिनीनां महौजसाम् ।
 चक्रमेतत्समाराध्य संस्थिता वीरवन्दिते ॥ ३९ ॥
 आदौ संबन्धिनि पदे मध्ये बीजाष्टकं बहिः ।
 कलां ध्यात्वाऽङ्गनासङ्गे कामराज इवापरः ॥ ४० ॥
 पाशाङ्कुशधनुर्बाणैर्मादनैर्मोहयेत्प्रिये ।
 त्रैलोक्यसुन्दरीं देवीं किं पुनर्मर्त्ययोषितः ॥ ४१ ॥
 तथैव शक्तिसंबन्धश्चैस्तन्मयविग्रहः ।
 सिद्धिगन्धर्वदेवांश्च वशीं कुर्याच्च संशयः ॥ ४२ ॥
 एतामाराध्य देवेशि कामः सौभाग्यसुन्दरः ।
 हरिश्च परमेशानि त्रिपुरासाधनात्प्रिये ॥ ४३ ॥
 त्रैलोक्यमोहनो भूत्वा स्थितिकर्ताऽभवत्सदा ।
 एतत्समाराधनेन ब्रह्मा सृष्टिकरोऽभवत् ॥ ४४ ॥
 चन्द्रसूर्यौ वरारोहे सृष्टिसंहारकारकौ ॥ ४५ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुराबीजत्रयसाधनाविधिर्नामैकोन-
 विंशः षटलः ॥ १९ ॥

अथ विंशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

जपहोमविधिं ब्रूहि येन विघ्नं विनाशयेत् ।
साधकानां हिताय त्वं वद शंकर सुमत ॥ १ ॥

इश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि जपहोमविधिं प्रिये ।
चक्रं समर्चयेद्देवि सकलं नियतव्रतः ॥ २ ॥
बाह्यं मध्यगतं वाऽपि मध्यं वा चक्रमर्चयेत् ।
उपचारैः समाराध्य सहस्रं प्रजपेच्छुचिः ॥ ३ ॥
तदग्रे संस्थितो मन्त्री तदनन्तफलं भवेत् ।
ध्यात्वाऽथ वा चक्रराजमत्र पूजासमन्वितम् ॥ ४ ॥
जपास्मं सुधीः कुर्यान्महापातकहा भवेत् ।
निगदेनोपांशुना वा मानसेनाथ वा जपेत् ॥ ५ ॥
निगदः परमेशानि स्पष्टवाचा निगद्यते ॥
अव्यक्तस्तु स्फुरद्भ्रम उपानुः परिकीर्तितः ॥ ६ ॥
मानसस्तु वरारोहे चिन्तनाक्षररूपवान् ।
निगदेन तु यज्जप्तं लक्षमात्रं वरानने ॥ ७ ॥
उपांशुस्मरणेनैव तुल्यं भवति शैलजे ॥
उपांशु लक्षमात्रं तु यज्जप्तं कमलेक्षणे ॥ ८ ॥
मानसोच्चारणात्तुल्यमेकेन परमेश्वरि ॥
मुद्रासंनद्धदेहः सन्पूर्वोक्तध्यानयोगतः ॥ ९ ॥
लक्षमात्रं जपेद्यस्तु महापापैः प्रमुच्यते ।
लक्षद्वयेन पापानि सप्तजन्मभवन्त्यपि ॥ १० ॥
महापातकमुख्यानि नाशयेन्नात्र संशयः ।
ततो लक्षत्रयं जप्त्वा यस्तु मन्त्रं कुलेस्वरी ॥ ११ ॥
महापातककोटीस्तु नाशयेन्नात्र संशयः ।
चतुर्लक्षं जपेद्देवि स हि वागीश्वरो भवेत् ॥ १२ ॥

कुबेर इव देवेशि पञ्चलक्षान्न संशयः ।
 षड्लक्षजपमात्रेण महाविद्याधरो भवेत् ॥ १३ ॥
 सप्तलक्षजपान्मन्त्री खेचरीमेलको भवेत् ।
 अष्टलक्षजपान्मन्त्री देवपूज्यो भवेन्नरः ॥ १४ ॥
 अणिमाद्यष्टसिद्धीनां नायको भवति प्रिये ।
 वशगास्तस्य राजानो योषितस्तु विशेषतः ॥ १५ ॥
 नवलक्षप्रमाणं तु जपेन्निपुरसुन्दरीम् ।
 रुद्रमूर्तिः स्वयं कर्ता हर्ता साक्षान्न संशयः ॥ १६ ॥
 सर्ववन्द्यः सदा सर्वस्वस्थः सौभाग्यभागभवेत् ।
 यत्र वा कुत्रचिद्भागे लिङ्गं यत्पश्चिमामुखम् ॥ १७ ॥
 स्वयंभूवाणलिङ्गं वा वृषभान्यं जलस्थितम् ।
 पश्चिमायतनं चापि इतरद्वाऽपि सुव्रते ॥ १८ ॥
 शक्तिक्षेत्रेषु गङ्गायां नद्यां पवंतमस्तके ।
 पवित्रे सुस्थले देवि जपेद्विद्यां प्रसन्नधीः ॥ १९ ॥
 तत्र स्थित्वा जपेत्तुल्यं साक्षाद्देवीस्वरूपकः ।
 ततो भवति विद्येयं त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ २० ॥
 एवं जपेद्यथाशक्ति होमकर्म समारभेत् ।
 किंशुकैर्हवनं कुर्यादृशांशेन वरानने ॥ २१ ॥
 कुसुम्भकुसुमैर्देवि मधुत्रयविमिश्रितैः ।
 विधिनोक्तप्रकारेण विघ्नौघं नाशयेत्क्षणात् ॥ २२ ॥
 सर्वकर्मप्रदा राज्यमुक्तिभुक्तिफलप्रदा ।
 कुण्डं विरच्य विधिवत्सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ २३ ॥
 योनिकुण्डं वाक्प्रदं स्यादाकृष्टिकरणं भगवत् ।
 लक्ष्मीप्रदं वर्तुलं स्याच्चन्द्रार्धं हि त्रयं भवेत् ॥ २४ ॥
 नवत्रिकोणकुण्डं तु खेचरीसिद्धिदायकम् ।
 चतुरस्रं शान्तिलक्ष्मीपुष्टिवृद्ध्यम्बुकारणम् ॥ २५ ॥
 षडङ्गं सर्वसंपत्तिधनसौभाग्यवर्धनम् ।
 पद्माङ्कः सर्वसंपत्तिकारणं सुरवन्दिते ॥ २६ ॥

अष्टपत्रं वरारोहे समीहितफलप्रदम् ।
 एतानि सर्वकार्याणि चतुरस्रो भवन्ति हि ॥ २७ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि चतुरस्रस्य लक्षणम् ।
 चतुरस्रं समं हस्तमात्रं विरचयेत्सुधीः ॥ २८ ॥
 मेखलासहितं देवि शृणु लक्षणमुत्तमम् ।
 पञ्चदशाङ्गुलं खातं रमणीयं यथा भवेत् ॥ २९ ॥
 कण्ठदेशेऽङ्गुलं त्यक्त्वा नवाङ्गुलसमुन्नता ।
 षडङ्गुलप्रविस्तारा मेखला मथमा भवेत् ॥ ३० ॥
 द्वितीया मेखला देवि चतुरङ्गुलविस्तारा ।
 समाङ्गुलोच्चा कर्तव्या तृतीया मेखला ततः ॥ ३१ ॥
 पञ्चाङ्गुलोच्चा देवेशि विस्तारे ह्यङ्गुला भवेत् ।
 * (वेदाग्निपक्षविस्तारा कर्तव्या मेखला प्रिये ॥ ३२ ॥
 कर्तव्यमथ वा खातं द्वादशाङ्गुलसंमितम् ।
 द्वादशाष्टतर्धैस्तु मेखला देवि कारयेत्) ॥ ३३ ॥
 चतुरङ्गुलमायामो तथा चैवोच्चता भवेत् ।
 कुण्डस्य पश्चिमे भागे योनिं कुर्यात्सुलक्षणाम् ॥ ३४ ॥
 द्वादशाङ्गुलदीर्घा तु तथाऽष्टाङ्गुलविस्तराम् ।
 अश्वत्थपर्णरूपां तु त्रिकोणां वा विचक्षणः ॥ ३५ ॥
 अथ चैकतमे पक्षे शृणु वक्ष्ये हि लक्षणम् ।
 अष्टादशाङ्गुलं खातं कुण्डं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ३६ ॥
 चतुरङ्गुलविस्तारा षडङ्गुलसमुन्नता ।
 मेखला पूर्ववत्कार्या योनिश्चापि तथा भवेत् ॥ ३७ ॥
 चतुर्विंशाङ्गुलं कुण्डं त्रिकोणं परितः पृथक् ।
 खातं तु पूर्ववत्कुर्यात्कण्ठे हित्वाऽङ्गुलं तथा ॥ ३८ ॥
 पूर्ववन्मेखलाः कार्या एकाऽपि च तथा भवेत् ।
 योनिस्तद्वन्महेशानि त्रिकोणं परिकीर्तितम् ॥ ३९ ॥
 चतुरस्रोण कुण्डेन समं कुण्डं यथा भवेत् ।
 तथा परिमितं कुर्यात्त्रिकोणादिकमद्रिजे ॥ ४० ॥

* धनुश्चिह्नान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

१ ख. 'द्विकोणं व' २ अथैकोलक्ष पक्षे । ३ क. ग. 'तू । द्वाविंशदङ्गु' । ४ क.

योनिकुण्डं योनिरूपं भगाङ्कं भगरूपकम् ।
 कुर्यान्निकोणवद्देवि चतुरस्रस्य संख्यया ॥ ४१ ॥
 चतुर्हस्तामितं सूत्रं वर्तुलाकृति योजयेत् ।
 वर्तुलं रचयेत्तेन खननं पूर्ववद्भवेत् ॥ ४२ ॥
 मेखला पूर्ववद्योनिस्तथैव परिकीर्तिता ।
 अर्धचन्द्रं तु कुण्डं हि परिवेषक्रमेण च ॥ ४३ ॥
 चतुर्हस्तामितं कुर्यादर्धचन्द्रं यथा भवेत् ।
 मेखला योनिसहिता पूर्ववत्परमेश्वरि ॥ ४४ ॥
 नवत्रिकोणकुण्डं तु कथयामि वरानने ।
 मध्यचक्रेण सदृशं कुण्डं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ४५ ॥
 मध्यत्रिकोणं देवेशि त्रिकोणमिव पूर्ववत् ।
 मेखलारहितं तेन नवकोणं यथा भवेत् ॥ ४६ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव ततः कोणाष्टकं भवेत् ।
 खनेत्तत्तत्प्रकारेण गणितेन यथाक्रमम् ॥ ४७ ॥
 मेखलाः पूर्ववत्कार्यास्त्यक्त्वा कण्ठेऽङ्गुलं क्रमात् ।
 योनिस्तथैव रचयेत्सर्वसौभाग्यवर्धनी ॥ ४८ ॥
 अष्टपत्रं महेशानि कमलाकृति संभवेत् ।
 चतुरस्रस्य मानेन यथा चाष्टदलं भवेत् ॥ ४९ ॥
 एकत्र खननं चास्य कुर्यान्नेत्रसुखप्रदम् ।
 मेखला पूर्ववत्कार्या पद्माकृतिसुखावहा ॥ ५० ॥
 योनिस्तथैव देवेशि कुर्यात्सर्वसमृद्धये ।
 एवं विरच्य कुण्डं हि होमं कूर्माद्विचक्षणः ॥ ५१ ॥
 दीपस्थानं समाश्रित्य कुण्डस्य रचना भवेत् ।
 वर्तुलं रचयेद्देवि कूर्माकृति सुलोचने ॥ ५२ ॥
 तन्मध्ये नव कोष्ठानि कृत्वा वर्णान्समालिखेत् ।
 मध्यकोष्ठे क्षेत्रनाम ततोऽन्यत्र समालिखेत् ॥ ५३ ॥
 स्वरयुग्मं क्रमेणैव दिक्षु चाष्टसु योजयेत् ।
 अवर्गः कथितो देवि कवगादिकसप्तकम् ॥ ५४ ॥
 पूर्वादिकमतो देवि कुबेरान्तं ततो लिखेत् ।
 लक्षवर्णौ शंभुकोणे विलिखेत्कूर्मसंज्ञके ॥ ५५ ॥

यस्मिन्कोष्ठे क्षेत्रानाम् तन्मुखं विद्धि पार्वति ।
 मुखस्य पार्श्वयोः पाण्डुरङ्गं जानीहि पार्वति ॥ ५६ ॥
 ततः पार्श्वद्वयं कुक्षिस्थानं हि सुरवन्दितम् ।
 ततः पादद्वयं विद्धि चान्ते पुच्छं प्रकीर्तितम् ॥ ५७ ॥
 मुखे कार्याणि सिध्यन्ति मनोरथशतानि हि ।
 करस्थाने महाक्लेशः सर्वकार्यविनाशकृत् ॥ ५८ ॥
 उदरे दुःखमधिकं पादयोर्हानिरुच्यते ।
 पुच्छे तु धनहानिश्च जायते नान्यथा भवेत् ॥ ५९ ॥
 दीपस्थानं मया प्रोक्तं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ।
 दीपस्थानं पुरे पश्येद्ग्रामे वा विषयेऽपि वा ॥ ६० ॥
 यत्र कुत्रापि वा पश्येत्कार्यसिद्धिर्भवेत्प्रिये ।
 क्षेत्राधिपस्य नाम्ना हि दीपस्थानं विचारयेत् ॥ ६१ ॥
 दीपस्थाने जपं कुर्याद्धोमं च फलदं सदा ।
 कुण्डं सुलक्षणं कुर्यादीशाने मण्डपस्य च ॥ ६२ ॥
 अङ्गुष्ठपर्वमात्रोच्चं बालकामण्डलं कुरु ।
 गोमयेन च संलितभूभ्यां सुस्थलरूपकम् ॥ ६३ ॥
 तत्र चोल्लेखनं कुर्यान्निरेखाः पश्चिमाः क्रमात् ।
 पूर्वाग्रे विलिखेत्पश्चात्तिष्ठो रेखाः प्रदक्षिणाः ॥ ६४ ॥
 उत्तरान्तास्ततो देवि लेखनीं तत्र संक्षिपेत् ।
 प्रोक्षणं च ततः कृत्वा सिन्दूरेण ततः परम् ॥ ६५ ॥
 कुङ्कुमेनाथ वा देवि कर्पूररजसाऽथ वा ।
 चूर्णेन वा हरिद्राया धान्यपिष्टेन वा प्रिये ॥ ६६ ॥
 त्रिकोणं चैव पदकोणं वसुपत्रं समालिखेत् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ॥ ६७ ॥
 मध्ये पुष्पं विनिक्षिप्य त्रिपुरेश्या वरानने ।
 ततः स्त्रवादिपात्राणां पवित्रीकरणं यजेत् ॥ ६८ ॥
 इधमदूर्वाश्च दर्भाश्च द्विधा कृत्वा वरानने ।
 आज्यस्थालीं चरुस्थालीं स्थापयेद्युग्मभेदतः ॥ ६९ ॥
 स्रवं स्रुचं ततः पश्चात्प्रणीतां प्रोक्षणीं क्रमात् ।
 द्वंद्वशः परमेशानि स्थापयाधोमुखानि च ॥ ७० ॥

अर्घ्यपात्रस्थमुदकं गृहीत्वा प्रोक्षणीं यजेत् ।

त्रिधा चोत्पवनं कृत्वा प्रोक्षयेत्तेन वारिणा ॥ ७१ ॥

तानि सर्वाणि पात्राणि पवित्रीकरणं भवेत् ।

उन्मुखानि ततः कृत्वा बालया चाभिमन्त्रयेत् ॥ ७२ ॥

परिस्तीर्य च दूर्वाभिः कुण्डस्य परितः प्रिये ।

पूर्वाग्रमुत्तराग्रं च परिस्तरणमुच्यते ॥ ७३ ॥

स्रुवं गृहीत्वा वामेन करेण सुमुखं ततः ।

दर्भाङ्कुरेण तद्वक्त्रं पश्चिमात्पूर्वदेशतः ॥ ७४ ॥

त्रिवारं परिमृज्याथाधस्तत्करणमानयेत् ।

उपरिष्ठात्ततो देवि यावद्वक्त्रं तु मन्त्रयेत् ॥ ७५ ॥

बालयाऽथ वरारोहे पवित्राणि भवन्ति हि ।

मूलविद्यां समुच्चार्य कुण्डाय नम आलिखेत् ॥ ७६ ॥

अनेन मनुना देवि कुण्डं संपूजयेत्सुधीः ।

कामेश्वरीं कुण्डमध्ये सकामामृतसंयुताम् ॥ ७७ ॥

समावाह्य च संपूज्य तद्गर्भे वह्निना यजेत् ।

मूलविद्यानेत्रमन्त्राणंद्वयन विलोकयेत् ॥ ७८ ॥

अस्त्रमन्त्रेण संरक्ष्य संपुटस्थं ततः परम् ।

भ्रामयेत्कुण्डपरिवस्त्रिधा दक्षिणतः क्रमात् ॥ ७९ ॥

संपुटादग्निखण्डं तु हुंफडन्तेन संत्यजेत् ।

कव्यादंशं कोणभागे राक्षसे वीरवन्दिते ॥ ८० ॥

कवचेन च संपूज्य जानुभ्यामवर्निं गतः ।

कुण्डमध्ये प्रतिष्ठाप्य कामबीजं च वह्नि च ॥ ८१ ॥

मूर्तये नम आलिख्य मनुना पूजयेच्छिवाम् ।

नाभिमण्डलदेशस्थवहन्नाडीपुटक्रमात् ॥ ८२ ॥

ज्ञानाग्निं बाह्यवह्निं च एकीकृत्य प्रपूजयेत् ।

मूलविद्यां समुच्चार्य आसोहमिति चोरुचरेत् ॥ ८३ ॥

वह्निचैतन्यमुच्चार्य^६ डेन्तं हन्मन्त्रसंयुतम् ।

अनेन मनुना गर्भे कामेश्वर्या विचिन्तयेत् ॥ ८४ ॥

१ स्व. °ण च स्रुवं त° । २ स्व. °ज्याथ अधस्तात्सुचमा° । ३ क. °मातुरसं° • ४
क. ग. °न्नाक्षिद° । ५ क. °य हसो° । ६ क. °यङ्मेन्तं जेन्तं ॥

वह्नेर्देहे षडङ्गानि योजयेत्सुरवन्दिते ।
 सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्ण उत्तिष्ठ पुरुषस्तथा ॥ ८५ ॥
 धूम्रव्यापी सप्तजिह्वो धनुर्धर उदाहृतः ।
 चतुर्थ्यन्तान् षडङ्गेषु योजयेत्कमलेक्षणे ॥ ८६ ॥
 तारं वैश्वानरप्रान्ते जातवेद इहाऽऽवह ।
 लोहिताक्ष ततः सर्वकर्माणीति च साधय ॥ ८७ ॥
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो वह्निं सम्यक्समर्चयेत् ।
 व्यायेद्ब्रह्मणि हेमवर्णं शक्तिस्वस्तिकधारिणम् ॥ ८८ ॥
 वरदामयशोमाढ्यं सुवर्णवैरभूषणम् ।
 एवञ्चार्चं समभ्यर्च्य तन्मुखे कमलेक्षणे ॥ ८९ ॥
 षट्काणं चिन्तयेत्तत्र सप्त जिह्वाः समर्चयेत् ।
 वह्निवायुं वामकर्णं भूषितं नादविन्दुना ॥ ९० ॥
 अनेन योजयेद्देवि क्रमेण रसनाः प्रिये ।
 यकारादिसकारान्ता जिह्वाः सप्त भवन्ति हि ॥ ९१ ॥
 पद्मरागतसहेमवर्णा हि सुरवन्दिते ।
 हिरण्याख्याः शंभुकोणे पूजयेत्सुरवन्दिते ॥ ९२ ॥
 वैदूर्याभा सुवर्णा तु कनकाख्या ततः परम् ।
 पूर्वकोणे समभ्यर्च्य पूजयेद्द्रुलोहिताम् ॥ ९३ ॥
 उद्यदादित्यसंकाशां रक्ताख्यां वह्निकोणके ।
 नीलां नीलप्रभां देवि कृष्णाख्यां राक्षसे यजेत् ॥ ९४ ॥
 श्वेतां मुक्ताप्रभां देवि शुभ्राख्यां पश्चिमे यजेत् ।
 धूमिनीं पद्मरागाभां वायौ रक्ततरां यजेत् ॥ ९५ ॥
 करालीं चन्द्रकोट्याभां बहुरूपां तु मध्यगाम् ।
 दक्षिणोत्तरभागस्थां पूजयेत्सर्वसिद्धिदाम् ॥ ९६ ॥
 क्रमेण जिह्वाबीजान्ते नामानि परिपूजयेत् ।
 [*अग्निर्हुतवाहनेऽथ हुताशनेऽथ वर्त्मने ॥ ९७ ॥
 देवमुखः सप्तजिह्वो वैश्वानरो जातवेदाः ।
 क्रमेण पूजयेत्तत्र अष्टौ नामान्यनुक्रमात्] ॥ ९८ ॥

*धनुश्चिह्नान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

१ ख. °र्णरत्नभू° । २ ख. °कर्णभू° । ३ ख. °न्युमत । अ° । ४ ख. °वेत्तत्र लो° ।
 ५ क. °द्विदाः क्र° । ६ ख. °न्ते नमोन्तेन प्रपू° ।

एवमग्निं तु संपूज्य कामेशीगर्भसंभवम् ।
 दर्भकङ्कणमादाय करवन्धं सुलोचने ॥ ९९ ॥
 मूलमन्त्रेण वाणेन चतुर्थेन च होमयेत् ।
 गर्भाधानं विधायेत्थं सीमन्तोन्नयनादिकम् ॥ १०० ॥
 कामेशीगर्भजातस्य वह्नेश्चौलादिसत्क्रियाः ।
 मूलमन्त्रेण संचिन्त्य बाह्यचक्रं समर्चयेत् ॥ १०१ ॥
 षट्कोणेषु षडङ्गानि वसुंकोणेषु मातरः ।
 लोकपालांश्च भूविम्बे वह्निं प्रौढं विचिन्तयेत् ॥ १०२ ॥
 ब्रह्माणं दक्षिणेऽभ्यर्च्य घृतस्थालीं प्रपूजयेत् । *
 वह्निं संपूज्य विधिवत्तन्मुखे शैलसंभवे ॥ १०३ ॥
 चक्रराजं समावाह्य सर्वरश्मिसमन्वितम् ।
 सर्वसिंहासनैः सेव्यभुषचारैः समर्चयेत् ॥ १०४ ॥
 धूपं विस्तारयेत्सम्यक्कुण्डमण्डपपूरितम् ।
 दीपं च दर्शयेन्मन्त्री ततो दीपान्बहु प्रिये ॥ १०५ ॥
 मालाकारेण संवेष्ट्य मेखलात्रयमद्विजे ।
 विस्तार्य चरुकं पश्चात्सर्वदिक्षु सुखाप्तये ॥ १०६ ॥
 नित्यहोमं ततः प्रोक्तं कामनाहोममाचरेत् ।
 मालतीजातिका मल्लीकसुमैर्मधुमिश्रितैः ॥ १०७ ॥
 घृतपूर्णैर्हुनेद्देवि वागीशत्वं प्रजायते ।
 मूकस्यापि च मूढस्य शिलारूपस्य नान्यथा ॥ १०८ ॥
 जपापष्पैराज्ययुक्तैः करवीरैस्तथाविधैः ।
 हवनान्मोहयेन्मन्त्री लोकत्रयनिवासिनः ॥ १०९ ॥
 कर्पूरकुङ्कुमे देवि मिश्रं मृगमदेन हि ।
 हवनान्मदनो देवि मन्त्रिणां विजितो भवेत् ॥ ११० ॥
 सौभाग्येन विलासेन सामर्थ्येनापि सुव्रते ।
 चम्पकैः पाटलैर्हुत्वा श्रियं प्रोल्लसिताम्बराम् ॥ १११ ॥

* प्रपूजयेदित्यस्याग्रे 'तत्र वह्निं तु संपूज्य कामेशीगर्भसंभवम् । गर्भाधानादिका
 वहेः क्रिया गूलेन कल्पयेत् ॥ १ ॥ इत्ययं श्लोकः ख. पुस्तके ।

१ ख. संचिन्त्य का° । २ ख. °ण देवेशि चतुर्थ्यन्ते च । ३ ख. °सुपत्रेषु । ४ ख.
 °र्च्य कामेशीं तु विसर्जये° । ५ ख. च पूरये° । ६ ख. °पान्प्रदर्शयेत् ।

मन्त्री प्राप्नोति महतीं स्तम्भयेज्जगतीमिमाम् ।

धीखण्डं गुग्गुलुं चन्द्रमगरुं होमयेत्ततः ॥ ११२ ॥

राजनागेन्द्रदेवानां पुरन्धीर्विशमानयेत् ।

सर्वलोका वशास्तस्य भवन्त्येव न संशयः ॥ ११३ ॥

लाक्षाहोमान्द्रवेद्राज्यं दारिद्र्यभयपीडितः ।

दुर्गोपसर्गं शमनं पलत्रिमधुहोमतः ॥ ११४ ॥

[*दूरस्थितानां देवेशि गुरुणा प्रोक्तभागतः ।

होमं कुर्याद्वश्यकामैरन्यथा निष्फलं भवेत् ॥ ११५ ॥

रुधिराक्तेन च्छागस्य मांसेन निशि होमतः ।

मधुरशययुक्तेन गुरुणोक्तविधानतः ॥ ११६ ॥

परराष्ट्रं महादुर्गं समस्तं स्ववशं नयेत् ।

महापलेन देवशि रिपोः सैन्यं विनाशयेत्] ॥ ११७ ॥

खेचरो जायते रात्रौ कृत्वा होमं चतुष्पथे ।

क्षीरं मधु दधि त्वाज्यं पृथग्धृत्वा वरानने ॥ ११८ ॥

आयुर्धनमथाऽऽरोग्यं समृद्धिर्जायते नृणाम् ।

क्रमेण शैलजे क्षीरमधुभ्यां मृत्युनाशनम् ॥ ११९ ॥

दधिमाक्षिकहोमेन सौभाग्यं धनमाप्नुयात् ।

सितया केवलं होमो वैरिस्तम्भनकारकः ॥ १२० ॥

होमो दधिमधुक्षीरलाजाभिर्वीरवन्दिते ।

रोगहन्ता कालहन्ता मृत्युहन्ता न संशयः ॥ १२१ ॥

कमलैररुणैर्होमः सम्यक्संपत्तिदायकः ।

रक्तोत्पलैर्जगद्वश्यं राजानो वशगाः क्षणात् ॥ १२२ ॥

नीलोत्पलैर्महादुष्टा वशमायान्ति नान्यथा ।

श्वेतोत्पलः श्रियं वाचं लभते हवनात्प्रिये ॥ १२३ ॥

श्वेतैश्च ब्रह्मकमलैर्लक्ष्मीं सौभाग्यमाप्नुयात् ।

कल्हारहवनान्मन्त्री सौभाग्यं च धनं लभेत् ॥ १२४ ॥

पूर्णं दाडिमहोमेन वशी कुर्यान्महासुरान् ।

मातुलङ्गफलोद्भूतहोमेन क्षत्रिया वशाः ॥ १२५ ॥

* धनुश्चिह्नान्तर्गता ग्रन्थाः ख. पुस्तकस्थः ।

१ क. °म । मधुमा° । २ ख. होनयेन्मधुरक्षी° । ३ ख. °यः । पुष्पैः कुकुम्भैरुक्तेः

४ क. ग. °णं वदरि । ५ ख. °न्महीश्वरा° ।

नारङ्गफलहोमेन वैश्या वश्या भवन्ति हि ।
 कूष्माण्डफलहोमेन शूद्रा वश्यास्तथाऽपरे ॥ १२६ ॥
 द्राक्षाफलैः सिद्धयोऽष्टौ लक्षहोमाश्च संज्ञयः ।
 कदलीफलहोमेन लक्षमात्रेण भूमतः ॥ १२७ ॥
 वैश्यास्तु दशसंख्याका भवन्त्येव न संज्ञयः ।
 खर्जुरीफलहोमेन लक्षमात्रेण भूमजः ॥ १२८ ॥
 वश्या विंशतिसंख्याका इत्याज्ञा पारमेश्वरी ।
 नारिकेलफलैर्होमात्समृद्धिर्जायते प्रिये ॥ १२९ ॥
 लक्षमात्रेण मन्त्रज्ञो राजाऽपर इव प्रिये ।
 पक्वाम्रफलहोमेन लक्षमात्रेण सुन्दरि ॥ १३० ॥
 चतुःसमुद्रपर्यन्तां मेदिनीं वशमानयेत् ।
 पनसस्य फलैर्होमाल्लक्षेण शतभूभुजः ॥ १३१ ॥
 वश्या भवन्ति देवेशि नात्र कार्या विचारणा ।
 तिलाज्यहोमादेवेशि कार्यसिद्धिर्मवेत्प्रिये ॥ १३२ ॥
 राजिकालवणाभ्यां त दुष्टलोकान्वशं नयेत् ।
 गुग्गुलस्य च होमेन सर्वदुःखानि नाशयेत् ॥ १३३ ॥
 कुङ्कुमेन हुनंदेवि त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 वैरिणो वशगाः शीघ्रं चन्दनस्यापि होमतः ॥ १३४ ॥
 रक्तचन्दनहोमेन वश्या हि पुरुषाः स्त्रियः ।
 कर्पूरस्य च होमेन वाग्वश्यं जायते नृणाम् ॥ १३५ ॥
 कस्तूरीहोमतो देवि राजानो राजमन्त्रिणः ।
 वश्या भवन्ति सकलाः परिवारयुताः प्रिये ॥ १३६ ॥
 तिलतण्डुलहोमेन शान्तिर्भवति मन्दिरे ।
 शर्करागुडहोमेन सर्वकामार्थसाधकः ॥ १३७ ॥
 घृतपायसहोमेन सिता युक्तेन माञ्जिकः ।
 त्रैलोक्यं वशमायाति धान्यसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ १३८ ॥
 नानाविधान्नहोमेन धान्यसिद्धिर्भवेद्ध्रुवम् ।
 सोपस्करश्च वटकैरुपसर्गान्विनाशयेत् ॥ १३९ ॥
 बन्धूककुसुमैर्होमः सर्वशत्रून्विनाशयेत् ।
 जपापुष्पैर्जगद्दृश्यं वनपुष्पैश्च मोहनम् ॥ १४० ॥

वकुलस्य हुनेत्पुष्पैः सौभाग्यं जायते महत् ।
 दक्षाङ्गधूपहोमेन सौभाग्यमतुलं भवेत् ॥ १४१ ॥
 जम्बूफलैः स्त्रियो वश्याः कूष्माण्डैर्देत्यकन्यकाः ।
 श्रीफलैरतुलां लक्ष्मीं पत्रैर्वा सुरवन्दिते ॥ १४२ ॥
 इक्षुखण्डैः सुखावाप्तिस्तद्रसाद्राजकन्यकाः ।
 वश्या भवन्ति देवेशि नारिकेलजलेन वा ॥ १४३ ॥
 केषलं घृतहोमेन वरदाः सर्वशक्तयः ॥ १४४ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मानं हवनसिद्धिदम् ।
 पुष्पं समग्रं जुहुयात्कमलं वाऽपि पुष्कलम् ।
 कुसुम्भवनपुष्पाणि येथेष्टानि हुनेत्प्रिये ॥ १४५ ॥
 शतसंख्यास्तिला देवि राजिकाः शतसंख्यया ।
 लाजा मुष्टिप्रमाणास्तु घृतं गद्याणमात्रकम् ॥ १४६ ॥
 चुलुकार्धं पयः क्षीरमञ्जं ग्रासमितं भवेत् ।
 स्थूलं फलं महेशानि कूष्माण्डं मातुलङ्गकम् ॥ १४७ ॥
 मनःप्रियैश्च खण्डैश्च फलं भवति निश्चयात् ।
 रम्भाफलं चतुःखण्डैर्लघु चेत्खण्डयते न हि ॥ १४८ ॥
 नारिकेलस्य खण्डं हि रम्भायाः फलवत्प्रिये ।
 पर्वस्थाने चेक्षुखण्डं ममःसंतोषकारि वा ॥ १४९ ॥
 द्राक्षाफलं समग्रं स्यान्नारङ्गं खार्जुरं तथा ।
 गुग्गुलं क्रमुकार्धं तु कुङ्कुमं च तथा भवेत् ॥ १५० ॥
 गुञ्जासमं च कर्पूरं कस्तूरी घुसृणं तथा ।
 चन्दनं चागरुं देवि क्रमुक्रेण समं भवेत् ॥ १५१ ॥
 मनःप्रियाणि सर्वाणि फलानि हवने प्रिये ।
 लाक्षा गुग्गुलसंख्या स्याद्यद्यद्वस्तु मनोहरम् ॥ १५२ ॥
 मनःप्रियाहुतीः कृत्वा होमं कुर्यात्सुलोचने ।
 एतदाहुतिमानं ते कथितं सर्वविघ्नहृत् ॥ १५३ ॥
 यथेच्छया वरारोहे श्रीविद्यां परितोषयेत् ।
 यथाशक्ति जपं कृत्वा तद्दशांशेन होमयेत् ॥ १५४ ॥

१ ख. लभेत् । २ ख. °सिद्धये । वु° । ३ ख. °ले चापि । ४ ख. °भ्म बाणपु° । ५
 ख. यञ्चोक्तानि । ६ ख. °र्धं भवेत्क्षीरं । ७ ख. च द्विः खण्डं लघु । ८ ख. हि स्थूलं
 कुबन्मिनः मिथश्च । प° । ९ क. °ये । द्राक्षा ।

किंशुकैः पापसंघातनाज्ञकैरथ वा प्रिये ।
 नानाद्रव्यैः पृथग्भूतैर्मिश्रितैवां वरानने ॥ १५५ ॥
 यथाशक्त्या तु मिलितैर्होमं कुर्याद्विचक्षणः+ ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि विशेषविधिमुत्तमम् ॥ १५६ ॥
 आदौ कुण्डं समुत्पाद्य सर्वलक्षणसंयुतम् ।
 चतुरस्रं तु शोभाढ्यं शतहोमेऽर्धहस्तकम् ॥ १५७ ॥
 सहस्रे हस्तमात्रं च चतुरस्रं द्विहस्तकम् ।
 द्विहस्तमयुते प्रोक्तं लक्षे हस्तचतुष्टयम् ॥ १५८ ॥
 कोटिहोमेऽष्टहस्तं च कृत्वा कुण्डस्य लक्षणम् ।
 शाम्बिके चतुरस्रं तु वश्ये चैवार्धचन्द्रकम् ॥ १५९ ॥
 पद्मकोणं स्तम्भने चैव मारणे तद्देव हि ।
 आकर्षणे त्रिकोणं च वृत्तमुच्चाटने तथा ॥ १६० ॥
 नानासिद्धिहितायां पद्मकोणं च सिद्धिदम् ।
 उत्तरे शान्तिकं चैव स्तम्भने वारुणीं दिशम् ॥ १६१ ॥
 मारणं दक्षिणे चैव पश्चिमे वश्यकर्मणि ।
 दाहकर्म च आग्नेये विद्वेषो नैर्ऋते तथा ॥ १६२ ॥
 उच्चाटने तु वायव्यं इंशान्ये(ऐशाने) सर्वसिद्धिदम् ।
 छत्तिका कर्षणे प्रोक्ता भरणी मारणे तथा ॥ १६३ ॥
 स्वाती वश्ये तथोच्चाटे ज्येष्ठा स्तम्भनमेव च ।
 विद्वेषणे शततारं चाभिजित्वं तु शान्तिके ॥ १६४ ॥
 सोमे सर्वाकर्षणं च मारणं मङ्गले तथा ।
 बुधेन त्वधनं कार्यं गुरुतारे तु पौष्टिकम् ॥ १६५ ॥
 शुक्रे च सर्वकामस्तु भानोरथ(नावथ) शुमानि च ।
 पूर्वाह्णे वश्यकर्माणि मध्याह्ने प्रीतिनाशनम् ॥ १६६ ॥
 उच्चाटनं चापराह्णे संध्यायां मारणे तथा ।
 शान्तिके अर्धरात्रं च पौष्टिकं प्रातरेव हि ॥ १६७ ॥
 स्तम्भने गजचर्माणि मारणे माहिषं तथा ।
 मृगचर्मं तथोच्चाटे छागलं वश्यकर्मणि ॥ १६८ ॥
 विद्वेषे जम्बुकं प्रोक्तं गां चर्म शान्तिके तथा ।
 नानासिद्धिहितार्थाय व्याघ्रचर्ममुदाहृतम् ॥ १६९ ॥

- श्वेतं ध्यानं भवेच्छान्त्यै पीतं स्तम्भनकारकम् ।
 वश्याकर्पणयो रक्तं क्षोभणार्थं प्रियावहम् ॥ १७० ॥
 कृष्णं च मारणे प्रोक्तं धूम्रमुच्चाटनादिके ।
 राजवृक्षस्य समिधो होतव्याः स्तम्भकर्मणि ॥ १७१ ॥
 महिषीघृतसंयुक्तं सदा वै सिद्धिदायकम् ।
 मारणेऽर्त्यचिराहोमं समिधैर्(द्भि)र्दाडिमोद्भवैः ॥ १७२ ॥
 अजाघृतेन देवेशि वशयेत्सचराचरम् ।
 विद्वेषस्यैव होतव्य(व्या) उन्मत्तसमिधंस्तथा ॥ १७३ ॥
 श्रतसीतैलसंयुक्ता विद्वेषणमतः परम् ।
 सर्वविघ्नसमूहं तु नाशयेन्नात्र संशयः ॥ १७४ ॥
 पूर्णाह्णार्तिं ततो देवि पूजयित्वा तु कन्यकाः ।
 पूजितं तेन त्रैलोक्यं कन्यका येन पूजिताः ॥ १७५ ॥
 वालया पूजयेद्देवि श्रीविद्यां पूजयेत्ततः ।
 पञ्चसिंहासनैर्देवि श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ॥ १७६ ॥
 सुवासिन्यस्ततः पूज्याः श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ।
 विप्रान्संतोषयेत्पश्चाच्छ्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ॥ १७७ ॥
 योगिन्यश्च तथा पूज्याः श्रीविद्यां परितोषयेत् ।
 दर्शनानि समग्राणि पूजयेद्विविधानि च ॥ १७८ ॥
 श्रीविद्यां तोषयेत्तत्र पूर्णाह्णतिमयाऽऽचरेत् ॥ १७९ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुराजपहोमविधानविवरणं नाम
 विंशः पटलः ॥ २० ॥

अथैकविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच-

- होमान्तरं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्म सनातनम् ।
 ज्ञानेन चतुरस्रारूपं कुण्डं संचिन्त्य पूर्ववत् ॥ १ ॥
 आत्मभिश्चतुरस्रं तद्विज्ञेयं वीरवन्दिते ।
 आत्मानो वेदसंख्या हि ज्ञातव्या देशिकोत्तमैः ॥ २ ॥

येषां विज्ञानमात्रेण पुनर्जन्म न विद्यते ।
 साधारणेन पक्षेण वर्तते सर्वजन्तुषु ॥ ३ ॥
 स आत्मा परमेशानि प्राणरूपी वरानने ।
 प्राणस्तु पवनो देवि हृदयस्थानमन्दिरः ॥ ४ ॥
 शरीरं व्याप्य सकलं चरस्याप्यचरस्य च ।
 हंसस्वरूपी विज्ञेयः श्वासोच्छ्वासविलासवान् ॥ ५ ॥
 जीव इत्येव नामास्य भ्रान्त्या श्वासान्न वस्तुतः ।
 श्वासोच्छ्वासौ देहभावाद्भ्रान्तिरेव न संशयः ॥ ६ ॥
 कुलालचक्रभेदेन घटाकाशं यथा घटे ।
 दृश्यते परमेशानि आकाशं व्याप्य तिष्ठति ॥ ७ ॥
 घटे भवति भिन्नत्वं नाऽऽकाशे भिन्नता भवेत् ।
 तथा देहगतो जीवो देहनाशे वरानने ॥ ८ ॥
 व्याप्य तिष्ठति सर्वत्र तस्मादात्मा परं महत् ।
 आत्मज्ञानं मया प्रोक्तं द्वितीयस्य शृणु प्रिये ॥ ९ ॥
 अन्तरात्मेति किं नाम तच्छृणु न पदं महत् ।
 अन्तःशब्देन देवेशि रहस्यं सूक्ष्मरूपकम् ॥ १० ॥
 परमाणुस्वरूपेण सर्वं व्याप्य विजृम्भते ।
 अन्तरङ्गव्या तेन चरं वाऽप्यथ वाऽचरम् ॥ ११ ॥
 व्याप्यते सकलं तस्मादन्तरात्मेति गीयते ।
 स एव हंस आत्मा हि योगिगम्यो यदा भवेत् ॥ १२ ॥
 तारचञ्चुर्वरारोहे निगमागमपक्षवान् ।
 शिवशक्तिपदद्वन्द्वो बिन्दुत्रयविलोचनः ॥ १३ ॥
 अयं परमहंसस्तु सृष्टिं व्याप्यावतिष्ठति ।
 तदा भूतानि जायन्ते क्रमेण कमलेक्षणे ॥ १४ ॥
 आकाशं पवनोऽग्निश्च जलं पृथ्वी वरानने ।
 पञ्चकस्यास्य देवेशि प्रथमं चित्तमुच्यते ॥ १५ ॥
 अविद्यारूपसरोमध्ये मोहपङ्कप्रपूरिते ।
 प्रपञ्चकमले भूतपद्माक्षपरिजृम्भिते ॥ १६ ॥

विहारोऽस्यैव हंसस्य सृष्ट्या मायामयो भवेत् ।
 अयमेव महादेवि निष्प्रपञ्चो यदा भवेत् ॥ १७ ॥
 संहाररूपी हंसस्तु तदाऽऽत्मानं प्रदर्शयेत् ।
 पक्षित्वमस्य नास्त्येव सोऽहमात्मा प्रतिष्ठितः ॥ १८ ॥
 परमात्मेति जानीहि त्रयमेतदुदाहृतम् ।
 *पक्षपुच्छशिरो देवि आकारप्रतिभासकः ॥ १९ ॥
 ज्ञानात्मा कथ्यते भद्रे यः साक्षात्साक्षिरूपकः ।
 येनेदं ज्ञायते सर्वं समत्वेन वरानने ॥ २० ॥
 चन्द्रबिम्बं यथा देवि जलक्षीरेषु दृश्यते ।
 न लिप्तस्त(प्तं त)स्य देवेशि नीरक्षीरविभेदतः ॥ २१ ॥
 कर्दमे चन्दने बिम्बं न भवेल्लिप्तमद्रिजे ।
 सर्वसाक्षी तथा भद्रे ज्ञानात्मा परिकीर्तितः ॥ २२ ॥
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानः प्रकीर्तिताः ।
 एतद्रूपं हि चित्कुण्डं चतुरस्रं वरानने ॥ २३ ॥
 आनन्दमेखलारभ्यं बिन्दुत्रिवलयोद्भूतम् ।
 अर्धमात्रा योनिरूपं ब्रह्मानन्दमयं सदा ॥ २४ ॥
 पराहंतामये सर्वज्ञानदीपविजृम्भिते ।
 संविदेमौ हुनेदेवि प्रपञ्चहविरुत्कर्दमौ ॥ २५ ॥
 शब्दार्थं मातृकारूपमक्षवर्णविराजितम् ।
 अक्षराणि हेतान्यत्र निःशब्दं ब्रह्म जायते ॥ २६ ॥
 पुण्यपापे हविर्देवि कृत्याकृत्ये हविः प्रिये ।
 संकल्पश्च विकल्पश्च धर्माधर्मौ हविस्तथा ॥ २७ ॥
 जुहुयात्परमेशानि मन्त्राभ्यां विमलानने ।
 मूलविद्यां ब्रह्मरूपां ध्यात्वा तु तदनन्तरम् ॥ २८ ॥
 तदन्ते चोच्चरेत्पश्चाद्ब्रह्मप्राप्त्यै तु देशिकः ।
 धर्माधर्महविर्दीप्त आत्मासौ मनसा सुखा ॥ २९ ॥
 सुषुम्नावर्त्मना नित्यमक्षवृत्तिं जुहोम्यहम् ।
 स्वाहान्तेन हुनेदेवि सकलं निष्कलं जगत् ॥ ३० ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति ।

अन्तर्होममनुर्देवि सर्वमायानिकृन्तनः ।

प्रकाशाकाशहस्ताभ्यामवलम्ब्योन्मनीस्रुचा ॥ ३१ ॥

धर्माधर्मौ कलास्त्रेहपूर्णवैद्वनी जुहोम्यहम् ।

अग्निजायान्वितो मन्त्रो विद्यान्ते कथितस्तव ॥ ३२ ॥

निष्प्रपञ्चो यदा देवि जायते मन्त्रवित्तमः ।

तदा सच्चिन्मयः साक्षात्केवलं ब्रह्म साधकः ॥ ३३ ॥

*दशसोऽहं जुहंसोऽपि पीत्वा मृत्युं सुखी भवेत्(?) ॥ ३४ ॥

इति श्रीमच्छानार्णवे नित्यातन्त्रे ज्ञानहोमविधिर्नामैकविंशः पटलः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

होमादिकं तु सकलं कुमारीपूजनं विना ।

परिपूर्णफलं नैव पूजनात्सफलं भवेत् ॥ १ ॥

कुमारीपूजनाद्देवि पूजाकोटिफलं भवेत् ।

पुष्पं कुमार्यै यदत्तं तन्मेरुसदृशं भवेत् ॥ २ ॥

कुमारी भोजिता येन त्रैलोक्यं तेन भोजितम् ।

कुमार्यै यज्जलं दत्तं तज्जलं सागरोपमम् ॥ ३ ॥

अन्नं तु मीननयने कुलाचलसमं भवेत् ।

एकाब्दात्षोडशाब्दान्ताः कन्यकाः पूजयेच्छुभाः ॥ ४ ॥

विवाहरहिताः स्युश्चेदुत्तरोत्तरसिद्धिदाः ।

विवाहितास्तु देवेशि बाला एव कुमारिकाः ॥ ५ ॥

सुवासिन्यो मदप्रौढाः संशयं त्यज सुव्रते ।

कुमारीपूजनं देवि कुमारीमनुना भवेत् ॥ ६ ॥

मन्त्रभेदेन तेनैव श्रीविद्यां च प्रपूजयेत् ।

नैमित्तिकं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्ममयो बुधः ॥ ७ ॥

निर्विकल्पस्य देवेशि नान्यस्य सुरवन्दिते ।

सर्वशङ्काविनिर्मुक्तः सर्वज्ञः साधकोत्तमः ॥ ८ ॥

—इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. °लम्ब्याऽऽत्मनि स्रुचा । घ° । २ ख. °वह्निं जु° । ३ ख. °री पूजि° । ४

पूजि° । ५ ख. °जने शुभाः । ६ ख. °कन्या° इति । ७ ख. °बाला तत्र भे° ।

दूतीयागविधिं कुर्यात्स्वेचरो जायते प्रिये ।
 अर्घ्यपात्रे वह्निसूर्यसोमामृतमये शिवे ॥ ९ ॥
 सोमामृतं तु जानोहि नानाद्रव्यमयं सदा ।
 सविकल्पस्य देवेशि वर्णानुक्रमभेदतः ॥ १० ॥
 कथ्यन्ते द्रव्यभेदास्तु क्रमेण वरवर्णिनि ।
 क्षीराज्यमधुमैरेयद्रव्यभेदा भवन्ति हि ॥ ११ ॥
 सर्वज्ञत्वे वरारोहे यज्ञे दोषो न विद्यते ।
 अश्वमेधादियज्ञेषु वाजिहत्या कथं भवेत् ॥ १२ ॥
 द्रव्यभेदा वरारोहे बहवः सन्ति भेदतः ।
 जलं क्षीरं घृतं भद्रे मधु मैरेयमैक्षवम् ॥ १३ ॥
 पौष्यं तरुमयं धान्यसंभवं बहुनिर्मितम् ।
 सहकारभवं देवि विविधं बहुभेदतः ॥ १४ ॥
 मादकं धर्मसंछेदाद्वर्ज्यमासीत्सुलोचने ।
 ज्ञानेन संस्कृतं तच्च महापातकनाशनम् ॥ १५ ॥
 ब्रह्महत्यासुरापानस्वर्णस्तेयादिपातकान् ।
 नाशयेत्पूजनाद्देवि निर्विकल्पः स मन्त्रवित् ॥ १६ ॥
 विचारयेत्सदा सर्वं सर्वविद्वीरवन्दिते ।
 जलं जलचरं विद्धि घटं पूर्णं समानयेत् ॥ १७ ॥
 स्थापितं देवि सप्ताहाज्जलं जीविसमन्वितम् ।
 क्षीरं वै यस्य जीवस्य तस्य मांसं न संशयः ॥ १८ ॥
 कृशा पुत्रवती नारी बन्ध्या पुष्टा यतः प्रिये ।
 माकन्दफलजं रम्यं द्रावं सेव्यं द्विजातिभिः ॥ १९ ॥
 अमादकत्वाद्देवेशि चैक्षवं सेव्यते बुधैः ।
 अनामिषं नास्ति किञ्चित्सर्वं क्षीरादिकं प्रिये ॥ २० ॥
 वेदशास्त्रपुराणेषु गूढो ज्ञानसमुच्चयः ।
 स्नमीर्वृक्षे यथा वह्निस्तथा तिष्ठति सुन्दरि ॥ २१ ॥
 सर्वभूतेषु विज्ञानं ज्ञातव्यं देशिकोत्तमैः ।
 काष्ठनिर्मथनाद्देवि प्रकटो वह्निरुच्यते ॥ २२ ॥

तत्काष्ठं दह्यते तेन तथा ब्रह्ममयं जगत् ।
 पापपुण्यविनिर्मुक्तं ज्ञानमेतद्वरानने ॥ २३ ॥
 किञ्चिदुल्लासपर्यन्तं ग्राह्यमेतत्सुरेश्वरि ।
 यज्ञाङ्गं तु यतो लौल्यात्पातकी ब्रह्महा भवेत् ॥ २४ ॥
 मादकं वस्तु सकलं वर्जयेत्कनकादिकम् ।
 कलञ्जं पातकी तस्माद्ब्रह्म ब्रह्मविदां वरः ॥ २५ ॥
 धर्माधर्मपरिज्ञानात्सकलेऽपि पवित्रता ।
 विण्मूत्रं स्त्रीरजो वाऽपि न स्यास्थि सकलं प्रिये ॥ २६ ॥
 विचारयेन्मन्त्रवित्तु पवित्राण्येव सुव्रते ।
 अन्नं ब्रह्म विजानीयात्तेन यस्य समुद्भवः ॥ २७ ॥
 नानाजीवाश्रयं तत्तु पुरीषं केन निन्द्यते ।
 नानाविधा हि देवोऽंशे देवताः सलिलस्थिताः ॥ २८ ॥
 तेनोदकेन यज्जातं मूत्रं कस्मात्तु दूषयेत् ।
 गोमूत्रप्राशनं देवि गोमयस्यापि भक्षणम् ॥ २९ ॥
 प्रायश्चित्ते तु कथितं ब्रह्महत्यादिके प्रिये ।
 मले मूत्रे कथं दोषो भ्रान्तिरेव न संशयः ॥ ३० ॥
 स्त्रीरजः परमेशानि देहस्तेनैव जायते ।
 कथं तु दूषणं येन प्राप्यते परमं पदम् ॥ ३१ ॥
 पुरुषस्य तु यद्वीर्यं बिन्दुरित्यभिधीयते ।
 बिन्दुस्तु परमेशानि कायोऽयं शिवरूपकः ॥ ३२ ॥
 शिवतत्त्वेन चास्थ्यादिदूषणं नास्ति बैन्दवे ।
 रेतः पवित्रं देहस्य कारणं केन निन्द्यते ॥ ३३ ॥
 ज्ञानमार्गोऽयं सकलो निर्विकल्पस्य सुन्दरि ।
 सविकल्पो महेशानि पापभागजायते नरः ॥ ३४ ॥
 मातृगर्भाद्विनिर्गत्य शिशुरेव न संशयः ।
 इन्द्रियाण्यखिलान्यस्य देहस्थान्यपि बल्लभे ॥ ३५ ॥
 निर्विकारतया तत्र नान्यथा भवति प्रिये ।
 भगलिङ्गसमायोगो जन्मकाले भवेत्सदा ॥ ३६ ॥

१ ख. यथा । तेनेति पाठान्तरम् । २ ख. तु ततो । ३ ख. °स्माद्दर्मो ब्र° । ४ क.
 °नाश्रयतनुर्देवि पु° । ५ ख. °यं ते दू° । ६ ख. नं चैव प्रा° । ७ °मार्गेण सकलं नि° ।
 ८ ख. °न्दरम् । वि° । ९ ख. °कल्पश्चेन्महे° । १० ख. °योगाज्जन्मकाये समुद्भवेत् । का° ।

काम्यते सा यदा देवि जायते गुरुतल्पगः ।
 अत एव यदा तस्य वासना कुत्सिता भवेत् ॥ ३७ ॥
 तत्तद्दूषणसंयुक्तमन्यत्सर्वं शुभं भवेत् ।
 पवित्रं सकलं भद्रे वासना कलुषा स्मृता ॥ ३८ ॥
 अत एवाध्यपात्रस्य प्रतिष्ठानन्तरं ततः ।
 मञ्चकं गजदन्तस्य हेमरूप्यादिनिर्मितम् ॥ ३९ ॥
 विशुद्धक्षौमरचितां तूलिकां तत्र योजयेत् ।
 पुष्पाङ्घ्रिकीर्य तन्मध्ये कर्पूरस्य रजस्तथा ॥ ४० ॥
 मण्डूकादींस्ततो देवि उपर्युपरि शैलजे ।
 मण्डूकं पूजयेदादौ रुद्रं कालाग्निसंयुतम् ॥ ४१ ॥
 आधारशक्तिं कूर्मं च तथाऽनन्तं वराहकम् ।
 पृथिवीं च तथा कन्दं नालं पद्मं तथा दलान् ॥ ४२ ॥
 केसराणि च संपूज्य कर्णिकां पूजयेत्ततः ।
 मञ्चकं च समभ्यर्च्य तत्र पादचतुष्टये ॥ ४३ ॥
 धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमेश्वर्यं च क्रमाद्यजेत् ।
 अपूर्वाङ्गपूजयेदेतांस्तत्पादानां समीपके ॥ ४४ ॥
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानः क्रमाद्यजेत् ।
 मञ्चकाङ्गेषु संपूज्य गुणत्रयमथार्चयेत् ॥ ४५ ॥
 दूर्तीं सुलक्षणां रम्यां सर्वलक्षणलक्षिताम् ।
 नानालंकारसुभगां सर्वज्ञां शारदामिव ॥ ४६ ॥
 पूजयेत्परमेशानि पञ्चकामैः शरैस्तथा ।
 बटुकादींश्चतुर्दिक्षु पूजयेत्सिद्धिहेतवे ॥ ४७ ॥
 मातृकां विन्यसेत्तस्या देहे कामशरान्विताम् ।
 त्रिकोणं चिन्तयेन्मूर्ध्नि तत्र संपूजयेत्क्रमात् ॥ ४८ ॥
 त्रिकोणमध्ये बालारूपां कामेशीं परिपूजयेत् ।
 गणेशं च कुलाध्यक्षं तथा लक्ष्मीं सरस्वतीम् ॥ ४९ ॥
 त्रिकोणेषु च संपूज्य वसन्तं मदनं प्रिये ।
 स्तनयोः पूजयेत्पञ्चान्मुखे तस्याः कलाधरम् ॥ ५० ॥

१ ख. यस्य । २ ख. 'वर्धपा' । ३ ख. 'स्तत्र दे' । ४ ख. 'पगे । आ' । ५ ख. 'काङ्गेषु' । ६ ख. 'ध्यक्षास्तथा । 'ध्यक्षान्दुर्गा ल' । इति पाठान्तरम् ।

दक्षपादादिमूर्धान्तं वामे मूर्धादि सुन्दरि ।
 पादान्तं पूजयेत्सर्वा कला वै कामसोमयोः ॥ ५१ ॥
 अद्धा प्रीती रतिश्चैव धृतिः कान्तिर्मनोरमा ।
 मनोहरा मनोरामा मदनोन्मादिनी प्रिये ॥ ५२ ॥
 मोहिनी दीपनी चैव शोषणी च वशंकरी ।
 रञ्जनी सुमगा देवि षोडशी प्रियदर्शना ॥ ५३ ॥
 षोडशस्वरसंयुक्ता एताः कामकला यजेत् ।
 पूर्णा वशा च सुगता रतिः प्रीतिस्तथा धृतिः ॥ ५४ ॥
 क्रुद्धिः सौम्या मरीचिश्च शैलजे चांशुमालिनी ।
 अङ्गिराः शशिनी चैव छाया संपूर्णमण्डला ॥ ५५ ॥
 तथा तुष्ट्यमृते चैव कलाः सोमस्य षोडश ।
 स्वरैरेव प्रपूज्या हि सर्वकार्यायसिद्धिदाः ॥ ५६ ॥
 बालाक्रमं मस्तकेऽस्याः संपूज्य तदनन्तरम् ।
 तस्या मदनगेहं तु पूजयेद्भगमालया ॥ ५७ ॥
 त्रिकोणं तद्भगं ज्ञात्वा सर्वसिद्धिप्रदाभिधम् ।
 सर्वानन्दमयं मध्ये चक्रयुग्मं प्रपूजयेत् ॥ ५८ ॥
 पूर्ववत्क्रमयोगेन (ण) श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ।
 धूपादिकं समर्प्याथ स्वलिङ्गे तदनन्तरम् ॥ ५९ ॥
 तारं च भुवनेशानि महात्रिपुरसुन्दरि ।
 नमः शिवाय विद्येयं दशार्णा परिकीर्तिता ॥ ६० ॥
 अनया विद्यया देवि स्वलिङ्गे पूजयेच्छिवम् ।
 यजेत्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञया ॥ ६१ ॥
 निर्वृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ।
 शान्त्यर्पिता च संपूज्या षडङ्गावरणं यजेत् ॥ ६२ ॥
 समग्रविद्यामुच्चार्य नन्दिकेशं प्रपूजयेत् ।
 मध्ये वृषणयोर्देवि गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ ६३ ॥
 निवेद्य धूपदीपादि विजितेन्द्रियमानसः ।
 सर्वसंक्षोभिणीं मुद्रां बद्ध्वा योनिं प्रचालयेत् ॥ ६४ ॥

१ क. °षा सुशा° । २ ख. °राः पाशि° । ३ ख. °गेहे तु । ४ ख. °शानी म° । ५
 ख. °न्दरी । न° । ६ ख. °लिङ्गं पू° । ७ क. ग. ८ क. ग. °च्छिवाम् । ९ ख. °तीता
 च । १० ख. °पूज्य व° ।

क्षोमिण्या वाऽथ वा देवि गजतुण्डाख्ययाऽथ वा ।
 उच्चरन्मममालां तु द्राविणविजमुच्चरेत् ॥ ६५ ॥
 अक्षुब्धः सन्वरारोहे यावद्रेतः प्रवर्तते ।
 रजोमयं रजः साक्षात्संविदेव न संशयः ॥ ६६ ॥
 प्रकृतिः परमेशानि वीर्यं पुरुष उच्यते ।
 सर्वं साक्षात्सामरस्यं शिवशक्तिमयं ततः ॥ ६७ ॥
 तयोर्योगो महेशानि योग एव न संशयः ।
 सीत्कारो मन्त्ररूपस्तु वचनं स्तवनं भवेत् ॥ ६८ ॥
 नखदन्तक्षतान्यत्र पुष्पाणि विविधानि च ।
 कूजनं गायनं स्तुत्या ताडनं हवनं भवेत् ॥ ६९ ॥
 आलिङ्गनं तु कस्तूरीघुमृणादिकमद्रिजे ।
 भेदनं तर्पणं विद्धि वीर्यपातो विसर्जनम् ॥ ७० ॥
 कुलद्रव्येण संशोध्य शिवशक्तिमयं प्रिये ।
 बीजामृतं परब्रह्मरूपं निक्षिप्य सुन्दरि ॥ ७१ ॥
 अर्घ्यपात्रामृते त्यक्त्वा निर्विकल्पः सदाऽनैघः ।
 श्रीविद्याक्रममभ्यर्च्य परब्रह्ममयो भवेत् ॥ ७२ ॥
 एतत्ते कथितं ज्ञानं सामरस्यं वरानने ।
 सविकल्पस्तु देवेशि पापभागजायते नरः ॥ ७३ ॥
 विचिकित्साकरो मन्त्री जायते गुरुतल्पगः ।
 अत एव वरारोहे निर्विकल्पः सदा भवेत् ॥ ७४ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्याद्वितीयजनविधिर्नाम द्वाविंशः

पटलः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशः पटलः ।

इश्वर उवाच-

दूत्यन्तरं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्म सीनातनम् ।

प्रणवाख्यं यागगेहं प्रविश्यं सुरवन्दिते ॥ १ ॥

१ ख. °र स्ये शि° । २ क. ग. घ । रञ्जनं । ३ ख. मग्नयनं । ४ ख. युक्त्वा । ५ ख. °नये । श्री° । ६ ख. °त्सा भवेन्मन्त्री । ७ क. ग. °दय वीर° ।

इच्छाज्ञानक्रियाद्रव्यरचितं सुधया युतम् ।
 अम्बया परमेशानि तत्त्वज्ञानमये शिवे ॥ २ ॥
 पर्यङ्के पुरुषार्थैस्तु पादैश्च परिमण्डिते ।
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्माङ्गविभूषिते ॥ ३ ॥
 तत्पदार्थस्त्वंपदार्थोऽसिपदार्थश्च सुन्दरि ।
 पदार्थत्रयमेतत्तु ज्ञानसूत्रप्रकाशकम् ॥ ४ ॥
 एतत्सूत्रमयैः पट्टैर्गुम्फितेऽम्बरमण्डिते ।
 सुमनोवाससुभगे परां तत्र प्रपूजयेत् ॥ ५ ॥
 जातिभेदस्तु दूतीनां चतुर्धा वीरवन्दिते ।
 हस्तिनी शङ्खिनी चैव चित्रिणी पद्मिनी प्रिये ॥ ६ ॥
 चतुर्विधा हि दूत्यस्तु सुन्दर्यश्चारूलोचनाः ।
 वैखरी हस्तिनी ज्ञेया स्थूला यस्माद्द्वरानने ॥ ७ ॥
 *ययेदं धार्यते सर्वं ब्रह्माण्डपरिमण्डलम् ।
 वर्गाष्टकेन देवेशि सूते दिग्गजसंचयम् ॥
 तेनेयं करिणी प्रोक्ता मध्यमा शङ्खिनी भवेत् ॥ ८ ॥
 शङ्खिनी तु यथा भद्रे विशुद्धा पापवर्जिता ।
 सर्वदेवाप्रिया सा हि शान्तिसौभाग्यशोभिता ॥ ९ ॥
 तथा वनस्पतिगता मध्यमा वाग्बरानने ।
 चित्रिणी वल्लरी देवि महादोषविनाशिनी ॥ १० ॥
 यस्याः फलं वरारोहे शिवशक्तिमयं सदा ।
 शिवशक्तिमयं देवि प्राणिमात्रजगन्नयम् ॥ ११ ॥
 तेषु सर्वेषु पश्यन्ती जीवेषु परमाश्रया ।
 परब्रह्मणि संलीना परा वाक्परमेश्वरि ॥ १२ ॥
 तां दूतीं तत्र संपूज्य समाधिकसुमैः शुचिः ।
 तर्दङ्गेषु कलाः पूज्याः क्रमेण सुरवन्दिते ॥ १३ ॥
 पद्मिनी तु परा ज्ञेया हंसस्वच्छविकांसिनी ।
 हंसोदयेन पद्मं हि त्यक्त्वा संकोचमद्रिजे ॥ १४ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके वर्तते ।

१ ख. तत्र ज्ञा° । २ क. ग. °स्तु वेदे° । ३ ख. शान्तसारैभ्यशो° । ४ क. ग. °इयन्तं जी° । ५ ख. शुभैः । ६ क. ग. °दन्ते सुक° । ७ ख. °काशिनी ।

विकासयति सौभाग्यं तथा वस्तुविलासतः ।
 परा प्रकाशमायाति पद्मिनीत्वमतो भवेत् ॥ १५ ॥
 तस्या देहे वरारोहे कलाः पूज्यास्तु षोडश ।
 चित्कला सत्कला ज्ञानकला संवित्कला तथा ॥ १६ ॥
 आत्मनस्तु कला ज्ञेयाश्चतस्रः परमेश्वरि ।
 विरागता मोक्षकला परमाणुकला तथा ॥ १७ ॥
 विद्याकलाचतुष्कं तु विज्ञेयं चान्तरात्मनि ।
 विद्या संतोषता तृप्तिः परब्रह्मप्रकाशता ॥ १८ ॥
 परमात्मकला ज्ञेयाः संलीनाः परवस्तुनि ।
 लुप्तिः शान्तिकला बोधकला व्याप्तिकला परा ॥ १९ ॥
 ज्ञानात्मनः कला ज्ञेयाश्चतस्रः परमेश्वरि ।
 कलाः षोडश देवेशि श्रीविद्यार्णेषु संस्थिताः । २० ॥
 षोडशार्णा ब्रह्मरूपा कलाषोडशरूपिणी ।
 आत्मा जाग्रत्स्वरूपेण त्रैलोक्यं रचयत्यसौ ॥ २१ ॥
 अन्तरात्मा तत्त्वपस्तपोरूपश्च मिश्रितः ।
 अत एव रजोरूपस्तमोरूपः परः शिवः ॥ २२ ॥
 परमात्मा हि विज्ञेयो ज्ञानात्मा तुर्यया युतः ।
 एताः कला वरारोहे तस्या देहे प्रकाशयेत् ॥ २३ ॥
 तत्पदार्थं तु जानीहि मुखमस्या वरानने ।
 त्वंपदार्थोऽसिवाक्यार्थः कुचयुग्मं क्रमेण हि ॥ २४ ॥
 भोगस्तु परमेशानि नांदो ब्रह्ममयो भवेत् ।
 नांदोदितं वरारोहे विश्वं योनिर्न संशयः ॥ २५ ॥
 तत्रैव शक्तिं संपूज्य स्वात्मलिङ्गं छिवं यजेत् ।
 परस्परप्रभावेन (ण) ब्रह्मानन्दरसो भवेत् ॥ २६ ॥
 तं रसं मनसा देवि वहन्नाड्यागतं प्रिये ।
 अर्घ्यामृतेन संयोज्य ततः श्रीचक्रमर्चयेत् ॥ २७ ॥
 ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं कथयामि वरानने ।
 न ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तु क्षत्रियः क्षत्रियस्तथा ॥ २८ ॥

१ क. विधेः सं । २ ख. लयः । ३ ख. रूपो विज्ञेयः परमेश्वरि अ० । इति पाठा-
 न्तरम् । ४ ख. 'पत्वमि' । ५ ख. 'त्माऽवस्थया यु' इति पाठान्तरम् । ६ ख. 'हे परादे' ।
 ७ ख. हि । योगं । ८ ख. नादावृतं । ९ ख. 'वं त्यजे' । १० ख. स्मरेत् ।

वैश्यो न वैश्यः शूद्रो न शूद्रस्तु परमेश्वरि ।
 चाण्डालो नैव चाण्डालः पौलकसो न च पौलकसः ॥ २९ ॥
 सर्वं समं विजानीयात्परमात्मविनिश्चयात् ।
 आकाशात्पतितं तोयं निम्नमार्गेण गच्छति ॥ ३० ॥
 ग्राममध्यगतं सर्वं विष्टामूत्रादिपूरितम् ।
 मृतगोश्वानमार्जारखरादिरुधिरान्वितम् ॥ ३१ ॥
 समस्तमपि देवेशि गङ्गायां मिलितं यथा ।
 गङ्गामृते तु देवाशि कालुष्यं नैव तिष्ठति ॥ ३२ ॥
 तथा सच्चिन्मये ज्ञाने समता सर्वजन्तुषु ।
 सर्वद्रवेषु गिरिजे समता नात्र संशयः ॥ ३३ ॥
 यथा सूर्यप्रकाशोऽयं समत्वेन प्रवर्तते ।
 उत्तमस्यापि चान्यस्य तमः संहरते क्षणात् ॥ ३४ ॥
 शोषयन्दुग्धमूत्राणि चन्दनं चैव कर्दमम् ।
 अत एव महेशानि मन्त्री सर्वसमो यदा ॥ ३५ ॥
 सिद्धिस्तदैव विज्ञेया श्रीगुरोः कृपया प्रिये ॥ ३६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे ज्ञानदूतीयजनविधिर्नाम त्रयोविंशः पटलः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

दीक्षाविधिं प्रवक्ष्यामि येन शिष्यः सुखी भवेत् ।
 दीयते सकलं देवि गुरवे प्राणसंयुतम् ॥ १ ॥
 धनरत्नसुवर्णादिपट्टवस्त्रसमुच्चयम् ।
 क्षयं प्राप्नोति तद्भावान्नानापापसमुच्चयः ॥ २ ॥
 तस्माद्दीक्षेति नामास्याः सर्वशास्त्रेषु सुव्रते ।
 पापिने कृपणायापि शठाय कपटाय च ॥ ३ ॥
 +दीनायाऽऽचारशून्याय मन्त्रद्वेषपराय च ।
 निन्दकाय च मूर्खाय तीर्थद्वेषपराय च ॥ ४ ॥

+इदमर्थं ख. पुस्तके दृश्यते ।

१ क. 'त्मनि नि' । २ ख. 'राश्वरु' । ३ ख. यदा । ४ ख. मृतं तदेवाऽऽसीत्कां ।
 ५ ख. तदा संविन्म' । ६ ख. 'त्वेनेव व' । ७ ख. यथा । ८ ख. 'स्तस्वैव ।

भक्तिहीनाय देवेशि न देया मलिनाय च ।
 दानशीलाय भक्ताय साधवे तीर्थचेतसे ॥ ५ ॥
 सन्मागवर्विने^१ चाग्निदेवद्विजरताय च ।
 सर्वशास्त्रार्थवेदार्थज्ञानिने सुव्रताय च ॥ ६ ॥
 दीक्षा देया वरारोहे अन्यथाऽऽपत्तिभागभवेत् ।
 अथ वक्ष्ये वरारोहे दीक्षाकारणमुत्तमम् ॥ ७ ॥
 मण्डपं वेदिकां कृत्वा पुष्पवैतानमण्डितम् ।
 दीपमालावलीरम्यं नानाधूपसुधूपितम् ॥ ८ ॥
 सिन्दूररङ्गमालाभिर्मण्डितं चित्रचित्रितम् ।
 वेदिकायां वरारोहे कुङ्कुमेनाथ वा प्रिये ॥ ९ ॥
 सिन्दूररजसा वाऽपि विलिखेच्चक्रमुत्तमम् ।
 मध्यचक्रं वरारोहे नवकोणविराजितम् ॥ १० ॥
 चतुरस्रं च संलिख्य सुवर्णकलशान्नव ।
 रौप्यताम्रादिरचितान्मृत्तिकारचितांश्च वा ॥ ११ ॥
 जलपूर्णांश्चिषोषाढ्यान्स्वर्णरत्नप्रपूरितान् ।
 फलैः पुष्पैश्च सुभगान्सुगन्धेन च चर्चितान् ॥ १२ ॥
 वाशिन्याद्यष्टकं तत्र वसुकुम्भेषु पूजयेत् पूजयेत् ।
 मध्यकम्भे वरारोहे श्रीविद्यां परितोषयत् ॥ १३ ॥
 क्रमं समस्तमभ्यर्च्य कुमार्याद्यर्चनं यजेत् ।
 सुवासिनीब्रह्मवृन्दं योगिनो विविधानपि ॥ १४ ॥
 तदङ्गहवनं कुर्यात्सर्वेषां तृप्तिहेतवे ।
 *गुरुः शिष्यमुपानीय भक्तिनम्रमकल्मषम् ॥ १५ ॥
 प्राणानायम्य विधिवच्छुद्धपीठे निवेश्य च ।
 सुरास्त्वामेत्यादिमन्त्रैश्चिरण्टीभिर्युतः स्वयम् ॥ १६ ॥
 अभिषिञ्चेच्च तन्मूर्ध्नि तदेतत्कलशोदकैः ।
 परिधाप्य सुवासोभिश्चन्दनादवलेप्य च ॥ १७ ॥
 वामतः परमेशानि स्वासने पूजिते ज्ञाचिम् ।
 सर्वशृङ्गारवेषाढ्यं शिष्यं तत्रनिवेशयेत् ॥ १८ ॥

*इत आरभ्य 'वामतः परमेशानि' इत्यन्तो ग्रन्थः स्व. पुस्तके नास्ति. ।

१ क. सायिने ती° । २ ख. °ने राज्ञे दे° । ३ ख. °था पापभा° । ४ क. °शेषस्य व° । ५ क. °प्र सर्वकु° ।

षडध्वरूपं श्रीचक्रं तस्य मूर्ध्नि विचिन्तयेत् ।
 [Xअभावे तु बृहच्छङ्खं जलेनाऽऽपूर्य सुन्दरि ॥ १९ ॥
 कलास्तत्र समाराध्य देवीं संपूज्य सेचयेत्] ।
 स्वदृष्ट्याऽऽलोकयेत्तं तु दृष्ट्या दृष्टिं तु मेलयेत् ॥ २० ॥
 आज्ञासंक्रमणं कुर्याद्यावन्निश्चलता भवेत् ।
 नैश्वर्यं शांभवो वेद्यः शून्याशून्यविवर्जितः ॥ २१ ॥
 शून्यं शिवमयं वस्तु पुरुषः परमेश्वरि ।
 अशून्यं शक्तिराद्या हि प्रकृतिः परमेश्वरि ॥ २२ ॥
 शक्त्याधिक्ये रजःस्थौल्यं संयोगाच्छिवयोर्यदा ।
 स्वप्नावस्था तदा ज्ञेया योगः शक्त्याधिकस्ततः ॥ २३ ॥
 शक्तिर्जाग्रदिति ख्याता शिवो निश्चलता प्रिये ।
 सुषुप्तिरिति मन्त्रज्ञैः कथिता निश्चला यतः ॥ २४ ॥
 गुणत्रयं तु कथितं जाग्रत्सत्त्वगुणा प्रिये ।
 तमोगुणा सुषुप्तिस्तु शिवे निश्चलरूपिणी ॥ २५ ॥
 शिवाधिक्याद्गुणातीतं वस्तु जानीहि सुन्दरि ।
 शिवशक्तिसमायोगाच्छिवाधिक्यं यदा भवेत् ॥ २६ ॥
 तदा तुर्या विजानीयात्सर्वबन्धनिकृन्तनीम् ।
 कलाः षोडश देवेशि आत्मज्ञाने व्यवस्थिताः ॥ २७ ॥
 श्रीविद्याबीजसंलीनाः शिष्यदेहे प्रकाशयेत् ।
 चतुर्विधा षोडशाणां महात्रिपुरसुन्दरी ॥ २८ ॥
 तद्ध्यानान्तु मनःस्थैर्यमुन्मनीति निगद्यते ।
 ब्रह्मज्ञाने मनः पक्षी तृष्णाचञ्चुविलक्षितः ॥ २९ ॥
 संकल्पेन विकल्पेन पक्षाभ्यां चञ्चलः सदा ।
 मोहमत्सरकामैश्च क्रोधाहंकारदुर्मदैः ॥ ३० ॥
 संनद्धपिच्छसबलः कृत्याकृत्यपदद्वयः ।
 संसारवृक्षे देवेशि धनपुत्रादिमूलके ॥ ३१ ॥
 अविद्याविस्तृते निन्दास्तुतिशाखासुशोभिते ।
 अभिलाषस्फुरत्पुष्पभरिते पातकादिभिः ॥ ३२ ॥

X धनुश्चिह्नान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तके वर्तते ।

१ ख. तु योजये° । २ क. 'श्चलां शां' । ३ क. शून्यं शू° । ४ क. 'र्जितम् । शु° ।
 ५ ख. 'भ्रतस्वगु' । ६ क. 'धिकेष्टं गुणा' । ७ ख. 'र्वेधनि' । ८ ख. 'च्छवहलः ।

पर्णपूर्णे वरारोहे पापपुण्यफलान्विते ।
 तत्र शास्त्राद्वये स्थूले श्रुतदृष्टाभिधः स्थितः ॥ ३३ ॥
 पक्षिणं तं समाक्रम्य ज्ञानपाशेन पाशयेत् ।
 पक्षिखेलारतो नित्यं कटाक्षः श्रीगुरोः प्रिये ॥ ३४ ॥
 तेन पक्षद्वयं छिन्नं यदा भवति निश्चयात् ।
 तदा समुन्मनीभूत उन्मुखो निश्चयात्प्रिये ॥ ३५ ॥
 सर्वसंकल्परहिता कला सप्तदशी भवेत् ।
 उन्मनी नाम तस्या हि भवपाशानिहन्तनः ॥ ३६ ॥
 उन्मन्या सहितो योगी न योगी नोन्मनी परा ।
 यया कर्पूरगो दीपो न दीपो न पुनः शशी ॥ ३७ ॥
 अत एव महेशानि दृष्ट्या संक्रमणं यजेत् ।
 तत्त्वमस्यादिवाक्येन पश्चाद्वाच्यं हि योजयेत् ॥ ३८ ॥
 आदावकस्यैसंयोज्यं स्पर्शेनैव सुलोचने ।
 स्पर्शः स्पर्श इवाऽऽभाति श्रीगुरोः करमंभवः ॥ ३९ ॥
 स्पर्शेन धातवः सद्यो लोहाद्याः सुरवन्दिते ।
 सुवर्णैर्ता प्राप्य सर्वे विशिष्टाभरणाम्बिताः ॥ ४० ॥
 करस्पर्शस्तु देवेशि प्रपञ्चमलिनादिकम् ।
 लोहत्वं नाशयित्वा हि सुवर्णत्वं करोति हि ॥ ४१ ॥
 करे पुष्पफलान्कृत्वा ब्रह्मरन्ध्रे करं क्षिपेत् ।
 तस्माद्ब्रह्मत्वमेवासीति वाक्यार्थः कराद्भवेत् ॥ ४२ ॥
 अनिर्वाच्योपदेशोऽयं स्पर्शनाद्ब्रह्मरन्ध्रके ।
 ब्रह्मरन्ध्रे सहस्रारे कर्पूरधवलो गुरुः ॥ ४३ ॥
 वराभयकरो नित्यो ब्रह्मरूपी सदाऽनघः ।
 जागर्ति परमेशानि निजस्थानप्रकाशकः ॥ ४४ ॥
 पश्चात्पट्टचक्रविज्ञानं शिष्याय प्रतिबोधयेत् ।
 आधारं स्वर्णवर्णं च चतुर्दलमुशोभितम् ॥ ४५ ॥
 वादिसान्तैश्चतुर्वर्णैस्तप्तहेमसमप्रभैः ।
 गणेशसहितं विद्धि स्वाधिष्ठानं ततः प्रिये ॥ ४६ ॥

१ क. 'शनुत् । २ ख. 'न्तनी । उं । ३ ख. 'नीपरः । यं । ४ ख. 'द्वाचं हि ।
 ५ क. 'र्णं प्रावतः स' । ६ ख. 'श्वात्सोऽहमिति ध्यानं शि' । ७ ख. 'र्णं तु च' । ८
 ख. 'र्णैर्दुर्तहे' ।

इन्द्रगोपप्रतीकाशं स्फुरद्विद्रुमसंनिभैः ।
 बादिलान्तैः स्फुरद्वर्णैर्ब्रह्मणा मण्डितं प्रिये ॥ ४७ ॥
 नीलवर्णं तृतीयं हि मणिपूरं दशारकम् ।
 विद्युत्पुञ्जप्रभावनैर्दोदिवान्तैश्च मण्डितम् ॥ ४८ ॥
 गदाधरहरिं प्रौढ चतुर्थं शृणु सुव्रते ।
 पिङ्गाभं द्वादशारं तु कादिठान्तैः सुलोचने ॥ ४९ ॥
 विस्फुलिङ्गप्रमैर्वर्णैः शिवेन च युतं प्रिये ।
 विशद्वचक्रं देवेशि धूम्रवर्णं कलाम्रकम् ॥ ५० ॥
 स्वरैर्माणिक्यसंकाशैर्मण्डितं परमेश्वरि ।
 जीवात्मनाऽधिष्ठितं हि तज्जानीहि तदन्ततः ॥ ५१ ॥
 आज्ञाचक्रं महेशानि विद्युत्कोटिसमप्रभम् ।
 द्विदलं हृक्षवर्णाभ्यां शुभ्राभ्यां परिमण्डितम् ॥ ५२ ॥
 परमात्मस्वरूपाढ्यं नादरूपं हि सप्तमम् ।
 नादो विलीनो यस्मात्तु तस्माद्ब्रह्म तदुच्यते ॥ ५३ ॥
 देहेऽक्षराणि देवेशि नाद एवात्र कारणम् ।
 नादः पवनसंयोगात्कुण्डलिन्या युता यदा ॥ ५४ ॥
 प्रसन्नः परमेशानि षट्चक्राणां दलेषु सः ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपत्वं प्राप्तवान्सुरवन्दिते ॥ ५५ ॥
 अव्यक्तरूपता प्राप्ता उदात्तादिस्वरैः क्रमात् ।
 एवं सर्वज्ञतां तस्मै दद्याच्छिष्याय सद्गुरुः ॥ ५६ ॥
 शिष्यस्तदा श्रीगुरोस्तु पुजां कुर्यात्सुलक्षणाम् ।
 रत्नाभरणशोभाढ्यां पट्टवस्त्रधनान्विताम् ॥ ५७ ॥
 गजाश्वमाहितां भद्रे महिषीगोसमन्विताम् ।
 क्षेत्रग्राममहारामरभ्यां चैटीशतान्विताम् ॥ ५८ ॥
 सुवर्णैरश्मिभरितां कस्तूरीचन्द्रचन्दनाम् ।
 गुरुं संतोष्य विधिवत्प्रसादं तत्त्वसंयुतम् ॥ ५९ ॥
 गृहीयाच्छिष्यवैर्यस्तु गुरुस्तस्मा अनन्तरम् ।
 बालां प्रकाशयेत्कर्णे दक्षिणे च ततः परम् ॥ ६० ॥

१ ख. 'हरिप्रौ' । २ ख. 'दिहान्तैः' । ३ क. ग. 'प्रभाद्विव्यैः शि' । ४ ख. 'हि जानी' ।
 ५ ख. 'दन्तन्तरम्' । आ. । ६ ख. 'सरः प' । ७ ख. 'व्यक्तः स्वरता प्राप्त उ' । ८ ख.
 दत्त्वा शिष्या' । ९ ख. 'र्णराशिम्' । १० ख. 'गृहीत्वा शि' । ११ ख. 'वर्गस्तु' । १२ ख.
 'रुणा तदन' ।

पञ्चसिंहासनगता विद्याः पश्चात्प्रकाशयेत् ।
 ततो रहस्यं परमं महात्रिपुरसुन्दरीम् ॥ ६१ ॥
 प्रकाशयेदक्षकर्णे परब्रह्ममयीं प्रिये ।
 सर्वसौभाग्यजननीं भोगमोक्षफलप्रदाम् ॥ ६२ ॥
 श्रीविद्यां षोडशार्णीं तु ब्रह्मानन्दस्फुरत्कलाम् ।
 न प्रकाशय देवेशि सर्वस्वमिव सुव्रते ॥ ६३ ॥
 वेदशास्त्रपुराणेषु यामलेष्वपि सुव्रते ।
 गुप्ता श्रीषोडशार्ण्यं निधानमिव संस्मरेत् ॥ ६४ ॥
 सहोदराय सर्वस्वप्राणदायापि बन्धवे ।
 राज्ञे राज्यप्रदायापि पुत्राय प्राणदाय च ॥ ६५ ॥
 न देया षोडशार्ण्यं देयं सर्वस्वमद्रिजे ।
 सपुत्रदारसहितं शिरो देयं कथंचन ॥ ६६ ॥
 न देया षोडशार्णी हि प्राणैः कण्ठगतैरपि ।
 गोपितव्या महाविद्या स्वयोनिरिव पार्वति ॥ ६७ ॥
 उदके लवणं लीनं यथा भवति शैलजे ।
 मनो भवति वै लीनं पादयोः श्रीगुरोः प्रिये ॥ ६८ ॥
 तदा देया महाविद्या रूपया षोडशाक्षरी ।
 अक्षरैः सहिता वाऽपि निरक्षरतया स्थिता ॥ ६९ ॥
 आकाशे नीलिमा देवि भ्रान्त्यां दृष्टोदरे यथा ।
 अक्षराणि तथा सन्ति श्रीविद्यायां सुरेश्वरि ॥ ७० ॥
 षोडशार्णीं ब्रह्मरूपां जानीहि परमेश्वरि ।
 यथा रत्नमये दीपे कज्जलं नैव विद्यते ॥ ७१ ॥
 श्रीविद्यायां तथाऽव्यक्तव्यक्तता वीरवन्दिता ।
 न दद्यादस्य कस्यापि दद्यात्प्राणाप्रियाय च ॥ ७२ ॥
 कृतार्थोऽसि शिशोर्वाक्यं प्रवदेद्देशिकोत्तमः ।
 षोडशार्णीं महाविद्यां न दद्याद्ब्रह्मरूपिणीम् ॥ ७३ ॥
 एकोच्चारणेन देवेशि वाजपेयस्य कोटयः ।
 अश्वमेधसहस्रं तु तुलां नाऽऽयाति सर्वदा ॥ ७४ ॥

१ ख. ° स्मर । स° । २ ख. सर्वेशि प्रा° । २ क. °यं स° । ४ क. °स्वमिव अद्रि° ।
 ५ क. °ति संली° । ६ क. °न्त्या पृष्ठोद° । ७ ख. ते । अवि° । ८ ख. °या देवि व्यक्तता
 बी° । °था देवि वर्णता बी° । इसि पाठान्तरम् । ९ ख. °ते । एकाच्चारणे देवेशि द° ।
 १० क. ग. °र्थोऽस्मीति वाक्यं स प्र° । ११ ख. °हृद्गाणि तत्त्वज्ञानं समाचरेत् । ए° ।

एकोच्चारेण देवेशि प्रादक्षिण्यं भवो भवेत् ।
 धेनूनां कपिलानां हि दत्ता येः कोटिकोटयः ॥ ७५ ॥
 एकोच्चारेण देवेशि तुलां नाऽऽयाति सर्वदा ।
 अर्धोदये पुण्यतिथौ हेमभारसहस्रकम् ॥ ७६ ॥
 तुलापुरुषकोट्यस्तु तुलां नाऽऽयान्ति षोडशीम् ।
 यदा यद्वर्ण्यते वस्तु तदा सर्वं निरामयम् ॥ ७७ ॥
 तथा ज्ञेया महाविद्या षोडशाणां वरानने ।
 परमात्मस्वरूपेयं विश्वरूपन्दनरूपिणी ॥ ७८ ॥
 श्वासोच्छ्वासतया देवि षट्शतान्येकविंशतिः ।
 सहस्राणि दिवा रात्रौ हंसःशब्दजपो भवेत् ॥ ७९ ॥
 स्यन्दनत्वेन सकलं व्याप्य तिष्ठति सर्वतः ।
 आत्मत्वेनाजपा ज्ञेया सूर्यसोमस्वरूपिणी ॥ ८० ॥
 निरञ्जनस्वरूपा च निराभासस्वरूपिणी ।
 अतनुत्वतनुत्वाभ्यां सूक्ष्मत्वेन वरानने ॥ ८१ ॥
 प्रेक्षोधापादनेनापि मण्डिता वह्निजात्यया ।
 षडङ्गैः शोभितां देवीं हंसेनैव प्रपूजिताम् ॥ ८२ ॥
 अव्यक्तरूपगायत्रीछन्दोवक्त्रां वरानने ।
 साक्षात्परमहंसाभां देवतां परमेश्वरीम् ॥ ८३ ॥
 श्रीविद्यां व्यापिकां विद्धि परज्योतिःस्वरूपिणीम् ।
 आत्मस्वरूपलिङ्गं हि मायागेहगतं प्रिये ॥ ८४ ॥
 अद्भुतरङ्गिणीनिरक्षालितं भववन्दनम् ।
 सुमनोमण्डितं वाऽपि संमाधिकसुमेर्वरम् ॥ ८५ ॥
 ज्ञानाङ्गारे प्रपञ्चाख्यं धूपं दीपं च चिन्मयम् ।
 अधितिष्ठति सर्वत्र सर्वनैवेद्यमण्डितम् ॥ ८६ ॥
 बिम्बप्रपञ्चं निराभासं केवलं ब्रह्मसत्कलम् ।
 षोडशाणां परा विद्या श्रीविद्येत्यभिधीयते ॥ ८७ ॥
 शुक्लपक्षे शुभदिने शुभवारे वरानने ।
 मन्त्राद्यारम्भणं कुर्याद्ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ८८ ॥

१. स्व. 'या चयं म' । २. स्व. 'णी । उच्छ्वासनिःश्वासत' । ३. स्व. प्रचोदयाद् । ४.
 स्व. ण्डितां व' । ५. क. ग. 'रूपा गा' । ६. स्व. 'रूप लि' । ७. स्व. 'तं भाववन्दनम् ।
 ८. स्व. 'सुमार्चितम् । ९. स्व. च. तन्म' इति पाठान्तरम् ।

न वारमासदोषा हि ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।
 पवित्रं सर्वदेवेशि दानमेव शुभे दिने ॥ ८९ ॥
 चैत्रे वै निष्फलं ज्ञेयं नीरजायतलोचने ।
 वैशाखे क्षेत्रालाभं च ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवम् ॥ ९० ॥
 आषाढे बन्धुनाशं च श्रावणे च शतायुषम् ।
 क्षयो भाद्रपदे मासि आश्विने रत्नसंपदः ॥ ९१ ॥
 कार्तिके तु भवेच्छुद्धीर्मार्गशीर्षे धनं महत् ।
 पौषे तु संभवेच्छो माघे संपत्तिरुत्तमा ॥ ९२ ॥
 फाल्गुने सर्वकार्याणि मासानां फलमीदृशम् ।
 शिष्यस्य प्रथमार्णं हि गृहीत्वा सृन्दारि प्रिये ॥ ९३ ॥
 नाम संकल्पयेद्देवि मनोज्ञं स्थिरबुद्धये ।
 श्रीविद्यां हृदये तस्य न्यसेद्व्यक्तरूपिणीम् ॥ ९४ ॥
 श्रीविद्याक्षरपङ्क्तिस्तु परब्रह्मणि चिन्मयी ।
 उदके लवणं लीनं यथा तिष्ठति पार्वति ॥ ९५ ॥
 तस्माद्ब्रह्ममयीं विद्धि सर्वशास्त्रेषु योजिताम् ॥ ९६ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यावन्त्रे दीक्षाविधिर्नाम चतुर्विंशः पटलः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच-

पवित्रारोपणं वक्ष्ये साधकानां हिताय च ।
 वर्षमात्रकृता पूजा सफला भवति ध्रुवम् ॥ १ ॥
 तस्मात्पवित्रपूजा हि कर्तव्या सिद्धिहेतवे ।
 आरभ्य मिथुनार्के हि तुलासंक्रान्तिमासकम् ॥ २ ॥
 अतिरम्या महापूजा पवित्राणां सुरेश्वरि ।
 पक्षद्वयेऽपि पूजा स्याच्चतुर्थ्यामष्टमीदिने ॥ ३ ॥
 नवम्यां वा चतुर्दश्यां पवित्रारोपणं यजेत् ।
 सौवर्णरौप्यताम्राणां सूक्ष्मसूत्राणि कारयेत् ॥ ४ ॥

१ ख. 'त्रं पव दे' । २ क. 'दामनं वा श' । ३ ख. 'त्रेऽनिष्टफलं' । ४ ख. 'त' ।
 पुण्ये तु सफला सेना मा' । ५ क. 'तोऽहंस्थितिवृद्ध' । ६ क. 'ये न्यस्य' । ७ ख. 'न्मयीम्' ।
 उ' । ८ क. 'जा निष्फला' ।

कार्पाससंभवान्येव पट्टसूत्रसमुद्भवम् ।
 त्रसरीसूत्रसंभूतं पद्मवल्लसंभवम् ॥ ५ ॥
 दर्भमुज्जशणोद्भूतं पवित्राय प्रकल्पयेत् ।
 प्रणवश्चन्द्रमा वह्निर्ब्रह्मा नागो गुहो रविः ॥ ६ ॥
 साम्बाख्यः सर्वदेवश्च नवतन्तुषु पूजयेत् ।
 शिरोमन्त्रेणाभिमन्त्र्य हन्मन्त्रेण ततः परम् ॥ ७ ॥
 प्रक्षालयेत्ततोऽभ्युक्ष्यास्त्रमन्त्रेण च देशिकः ।
 अवरुध्य च नेत्रेण ग्रथितं कवचेन हि ॥ ८ ॥
 रोचनाकुङ्कुमाभ्यां च रक्तचन्दनचन्दनैः ।
 कस्तुरीघुसुणाद्यैश्च कर्पूरैर्न (ना) गरैरपि ॥ ९ ॥
 गैरिकाद्यैर्विचित्रं तत्कारयेत्सुमनोहरम् ।
 मूलमन्त्रेण चाभ्युक्ष्य स्थापयेद्दीशकोणके ॥ १० ॥
 पवित्रवृन्दं सकलं षडङ्गैस्तु पवित्रितम् ।
 कृत्वा देवेशि पूर्वस्मिन्दिवसे सद्य एव वा ॥ ११ ॥
 अथोत्तरशतैः सूत्रैर्नवसूत्रेण कल्पितैः ।
 उत्तमं तत्पवित्रं हि तदर्थं मध्यमं स्मृतम् ॥ १२ ॥
 तस्याप्यर्थं कनिष्ठं स्यात्त्रिविधं कथितं प्रिये ।
 अधिवासनवेलायां यवान्विस्तार्य सुव्रते ॥ १३ ॥
 चतुर्भिरासनैस्तत्र पुष्पं निक्षिप्य देशिकः ।
 पवित्राणि पवित्राणि पञ्चामृतसमञ्चयैः ॥ १४ ॥
 रचितान्यमलैः पञ्चरत्नैः सर्वोपधीगणैः ।
 नववस्त्रयुगेनाथ सम्यगाच्छाद्य सुव्रते ॥ १५ ॥
 देवि कुम्भं प्रतिष्ठाप्य पूर्णं चामीकरादिभिः ।
 देवीमावाह्य तत्कुम्भे मूलमन्त्रेण पूजयेत् ॥ १६ ॥
 ततः क्रमं समभ्यर्च्य पवित्रार्पणमारभेत् ।
 श्रीविद्यया पवित्राणि गुरोर्नाम्ना च देशिकः ॥ १७ ॥
 पवित्रं गुरवे दद्यात्सर्वेभ्यस्तदनन्तरम् ।
 गुरुभ्यस्त्रिविधेभ्यश्च पवित्राण्यर्पयेत्ततः ॥ १८ ॥

१ ख. 'वान्यत्र प' । २ ख. 'विः । सदाख्यः सर्वदेवेशि न' । ३ ख. 'भ्युक्ष्य शण' ।
 ४ ख. 'ण दे' । ५ क. 'रैर्विषैर' । ६ क. 'वित्रं तु प' । ७ ख. 'देवीकु' । ८ क. 'ण च'
 गैरिकादि' । ९ क. 'विद्यायाः प' ।

तिथिनित्यागणाय पवित्रारोपणं यजेत् ।
 नवचक्रस्थितायाय चक्रेश्वरिकाय चं ॥ १९ ॥
 रश्मिवृन्दाय देवेशी प्रत्येकं भावपूर्वकम् ।
 पवित्रकं समर्प्याथ गुंरुन्संतोषयेत्प्रिये ॥ २० ॥
 स्वर्णालंकारवस्त्रैश्च नानाधनसमुच्चयैः ।
 तत्प्रसादं पवित्रं च धारयेत्तदनन्तरम् ॥ २१ ॥
 तदङ्गहोमं निर्वर्त्य पवित्रेण समर्चयेत् ।
 कुमारीपूजनं कुर्यात्ततः सुवासिनगणम् ॥ २२ ॥
 योगिन्यो योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ।
 पूज्या हि परमेशानि यदि (दी) च्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ २३ ॥

इति श्रीविष्णुज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यापवित्रारोपणविधिर्नाम पञ्चविंशः
 पटलः ॥ २५ ॥

अथ शङ्खविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

दमनारोपणं वक्ष्ये साधकानां हिताय च ।
 संवत्सरकृता पूजा येन पूर्णा भवेत्प्रिये ॥ १ ॥
 तपोभङ्गाय मदनो मम शैलभवे यदा ।
 भस्मीभवत्तदा पत्नी रतिः प्रीतिश्च दुःसिते ॥ २ ॥
 तज्जेत्रवारिसंभूता दमनस्य लता भवेत् ।
 तत्सोरभ्यं च सौभाग्यं महदासीत्सुलोचने ॥ ३ ॥
 तेन संतुष्टं सुहृदा वरो दत्तो मया प्रिये ।
 रत्ये प्रीत्ये च तस्मात्तु मदनः प्रकटीकृतः ॥ ४ ॥
 दमनेन च यो मन्त्री वर्षमध्ये न पूजयेत् ।
 तस्य सांवत्सरी पूजा मदनाय भविष्यति ॥ ५ ॥
 इति तस्मै वरो दत्तो मयेव सुरवन्दिते ।
 तस्माद्दमनपूजा हि कर्तव्या वीरवन्दिते ॥ ६ ॥

१ क. स्व. च । तस्मिन्वृन्दा° । २ स्व. गुंरु संतो° । ३ स्व. °वाहिनी° । ४ क. °च
 मदना° । ५ स्व. °दृढदयाद्वरो ।

अन्यथा तत्फलं वर्षकृतं स्कीमाया जायते । तस्मिन्नि
 समूलं दमनं दिवि स्थापयेत्पात्रको । प्रोक्तं ॥ १७ ॥
 दमनं नवधा कुर्यात्पूजयेत्तदनन्तरं ।
 आनन्देश्वरवीजेन ततो भिद्येत् सुन्दरि ॥ १८ ॥
 आनन्देश्वरवीजेन नवधा बिन्दुना सहितं ।
 नवप्रकारभिर्नामैः दमनं पूजयेत्कमादि ॥ १९ ॥
 अघोरविद्याया प्रश्नादभिषिच्य तमेव हि ।
 पूर्वोक्तया दक्षिणस्यां दिशि सिद्धिमाप्नुयात् ॥ २० ॥
 अस्त्रेण रक्षणं कुर्यात्कवचेन ततः परम् ।
 बद्ध्वा त्रिशूलमुद्रां त आश्रयेद्दमनोपरि ॥ २१ ॥
 चैत्र सितचतुर्दश्यां दमनारोपणं भवत् ।

उद्धरेदस्त्रमन्त्रेण हृदये न च लेपयेत् ॥ २२ ॥

श्रीखण्डघुसृणेन्द्राद्यैरधिवासं च कारयेत् ।

प्रथमे दिवसे कुर्यादधिवासनमुत्तमम् ॥ २३ ॥

सद्योऽधिवासनं वाऽपि वर्षपूर्वसु सिद्धये ।

प्रातः काले चतुर्दश्यां नित्यार्चानन्तरं ततः ॥ २४ ॥

नवकोणं विरच्यथ सिन्दूरेण महाप्रभम् ।

कलशाक्षव संस्थाप्य हेमरत्नादिपुरितान् ॥ २५ ॥

एकं वा कलशं रम्यं स्थापयेद्देशिकोत्तमः ।

दक्षतो मण्डलं कृत्वा कङ्कमाद्यैर्विचित्रितम् ॥ २६ ॥

अशोकतरुमाले (लि) ख्य त्रिकोणं मण्डलं लिखेत् ।

तन्मध्ये पूजयेत्कामं तरुणं चारुणप्रभम् ॥ २७ ॥

रक्तवस्त्रं रक्तभूषं वामदक्षिणयोः प्रिये ।

रतिप्रीतिविशोभाढ्यं पञ्चबाणं धनुर्धरम् ॥ २८ ॥

वसन्तसहितं कामं कदम्बवनमध्यगम् ।

मन्त्रेणानेन तं कामं पूजयेत्सिद्धिहेतवे ॥ २९ ॥

वाग्भवं भुवनेशानीं श्रियं कामात्मके न च ।

कामाय नम आलिख्य विद्येयं नववर्णिनी ॥ ३० ॥

कामव्रीजत्रयं चोक्त्वा फरेमात्मकमुच्चरेत् ।

रत्यै नमश्चाष्टवर्णां रतिविद्यां वरानने ॥ ३१ ॥

प्रीतिं वदेद्रतिस्थाने प्रीतिमन्त्रोऽष्टवर्णकः ।
 गौरश्यामे रतिप्रीती क्रमेण मणिभूषणे ॥ २२ ॥
 पद्मताम्बूलहस्ते च रक्तवस्त्रविराजिते ।
 दिव्याभरणभूषे च पुष्पदामविराजिते ॥ २३ ॥
 वामदक्षिणयोर्ध्यात्वा कामस्य तदनन्तरम् ।
 वसन्तं पूजयेत्पश्चात्कदम्बवनमध्यगम् ॥ २४ ॥
 गौरवर्णं वामहस्ते सुधापूर्णघटान्वितम् ।
 दक्षहस्तेन दधत् नानापुष्पसमुच्चयम् ॥ २५ ॥
 साङ्गं कामं प्रपूज्याथ धूपदीपादि दर्शयेत् ।
 दमने पूजितः कामः सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ २६ ॥
 तेन सम्यक्प्रपूज्याथ महात्रिपुरसुन्दरीम् ।
 क्रमं समर्चयेत्सम्यक्कुमारीर्भोजयेद्बुधः ॥ २७ ॥
 सुवासिनीश्च संपूज्य योगिनीगणमर्चयेत् ।
 ब्राह्मणान्परिपूज्याथ नानादर्शनमानवान् ॥ २८ ॥
 तदङ्गहवनात्पश्चाद्गुरुं रत्नादिभूषणैः ।
 स्वर्णभारसहस्रैश्च दिव्यवस्त्रमनोरमैः ॥ २९ ॥
 पूजयित्वा ततो देवि पूर्णाहुतिमथोच्चरेत् ।
 अनेन विधिना देवि दमनारोपणं यजेत् ॥ ३० ॥
 तस्य सांवत्सरी पूजा सफला शैलमंभवे ॥ ३१ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे देवीश्वरसंवादे श्रीविद्यादमनारोपणविधिर्नाम

षड्विंशः पटलः ॥ २६ ॥

समाप्तमिदं ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

अथ ज्ञानार्णवतन्त्रस्य संज्ञापत्रकम् ।

क. इति संज्ञितम्—आनन्दाश्रमस्थम् ।

ख. इति संज्ञितम्—आनन्दाश्रमस्थम् । अस्य लेखनकालः शकः १६६२
समाप्तमिदं संज्ञापत्रकम् ।

प्रीतिं वदेद्रतिस्थाने प्रीतिमन्त्रोऽष्टवर्णकः ।
 गौरश्यामे रतिप्रीती क्रमेण मणिभूषणे ॥ २२ ॥
 पद्मताम्बूलहस्ते च रक्तवस्त्रविराजिते ।
 दिव्याभरणभूषे च पुष्पदामविराजिते ॥ २३ ॥
 वामदक्षिणयोर्ध्यात्वा कामस्य तदनन्तरम् ।
 वसन्तं पूजयेत्पश्चात्कदम्बवनमध्यगम् ॥ २४ ॥
 गौरवर्णी वामहस्ते सुधापूर्णघटान्वितम् ।
 दक्षहस्तेन दधतं नानापुष्पसमुच्चयम् ॥ २५ ॥
 साङ्गं कामं प्रपूज्याथ धूपदीपादि दर्शयेत् ।
 दमने पूजितः कामः सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ २६ ॥
 तेन सम्यक्प्रपूज्याथ महात्रिपुरसुन्दरीम् ।
 क्रमं समर्चयेत्सम्यकुमारीर्भोजयेद्बुधः ॥ २७ ॥
 सुवासिनीश्च संपूज्य योगिनीगणमर्चयेत् ।
 ब्राह्मणान्परिपूज्याथ नानादर्शनमानवान् ॥ २८ ॥
 तदङ्गहवनात्पश्चाद्गुरुं रत्नादिभूषणैः ।
 स्वर्णभारसहस्रैश्च दिव्यवस्त्रमनोरमैः ॥ २९ ॥
 पूजयित्वा ततो देवि पूर्णाहुतिमथोच्चरेत् ।
 अनेन विधिना देवि दमनारोपणं यजेत् ॥ ३० ॥
 तस्य सांवत्सरी पूजा सफला शैलमंभवे ॥ ३१ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे देवीश्वरसंवादे श्रीविद्यादमनारोपणविधिर्नाम

षड्विंशः पटलः ॥ २६ ॥

समाप्तमिदं ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

अथं ज्ञानार्णवतन्त्रस्य संज्ञापत्रकम् ।

क. इति संज्ञितम्--आनन्दाश्रमस्थम् ।

ख. इति संज्ञितम्--आनन्दाश्रमस्थम् । अस्य लेखनकालः शकः १६९
समाप्तमिदं संज्ञापत्रकम् ।
